

2017. június
11. évfolyam
1. szám

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ SZEPÉCSUTIVÉNY
- FENÉCSÉK

■ TÁRSASÁGI
SZÜNET SZERZÉS
NEVELÉSÉRE

■ SZÜNETTARTÁS

■ SZÜNETTARTÁS,
SZERZÉS ÉS
NEVELÉS

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- Győrfi Éva: Sorozatok ideje 4

■ FÓKUSZBAN – JUBILEUM

- Híri Gabriella: „Anyá, kérlek ne sírj...!”, avagy a Menedék Alapítvány Mamásotthon történeti bemutatása napjainkig 5

■ MÉRLEG

- Kibicher Orsolya: Bővülő tudás – jelentős változások. A francia örökbefogadási és nevelőszülői rendszer 17
- A Down-szindrómás gyerekek örökbefogadása 20

■ NÉZŐPONT

- Berszán Lídia: Tabu-bontás 23

■ ESETTANULMÁNY

- Tóth Katalin: Búcsúfia 28

■ ESETTANULMÁNY – SEGÍTŐ KAMERA

- Rákár Natália: Egy család Pest megyéből – avagy „gyerekek a határon” 30

■ AJÁNLÓ

- KÖNYV: ▪ Kiss Anna: Feuer Mária: Sárkánymese 34

- FILM: ▪ Győrfi Éva: Elmulasztott lehetőség 35

■ BESZÁMOLÓ

- Békés Zoltán: Egy pályázat háttere és eredményei 36

■ BEMUTATJUK

- Dr. Grezsa Ferenc: Necc.hu 38

- A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) kampánya az emberkereskedelem ellen 40

■ GÖRBETÜKÖR

- Pinezics Mária: Ideológiai hadállásaink a munka frontján 42

■ IRODALMI JOGESETEK

- Kiss Anna: Gondolatok a szülő által elkövetett gondatlan emberölésről Kosztolányi Dezső Fürdés című novellája alapján 44

■ MOZAIK

50

Sorozatok ideje

■ *Miért van az, hogy ha egy mexikói szappanoperáról van szó, akkor működik, akár a 4675. résznél is: a közönség kíváncsi és érdeklődő. Médiatudósok tudják rá a választ, és persze nem olyan bonyolult ez, de mégis kérdés marad: a televízió és rádió kívüli egyéb orgánusok, különösen az írott sajtó magazinjai vagy egyes magukat színvonalasnak ítélő folyóiratok vajon miért is próbálkoznak újra és újra egyes rovatokban „közelebb hozni” kényes, vagy egyenesen tabu témákat, felvállaltan „okítani az olvasókat” visszatérő, ezáltal jó ismerőssé váló, biztonságos, mert kiszámítható ismereteket nyújtó, egymás után megjelenő sorozatokkal? Ez ugyan úgy működik, mint a tévében?*

Akár igen, akár nem, gondoltuk, mi is megpróbáljuk, hogy egy-egy izgalmas módszer vagy témakör folyamatos napirenden tartásával elindítsunk sorozatokat. Nem tudjuk, megérjük-e bármelyikkel a „100. adást”, de úgy ítéltük meg, fontos megmutatni azokat a műhelymunkákat – legyen szó jubileumi pályázatokról vagy családi videotréningről –, amelyek egyediségükben olyan általánosan érvényes tanulságokkal szolgálhatnak, hogy méltán állhatnak az érdeklődés folyamatos fókuszában. Szerencsénkre van miből meríteni.

*Mint olvasóinknak korábban ígértük, a fővárosi és pest megyei gyermekvédelem 100 éves jubileuma alkalmából meghirdetett szakmai tapasztalat-feldolgozó pályázat valamennyi díjnyertes darabját közzétesszük. Erről átfogó elemzést, értékelést is olvashatnak, és mostani számunk **Fókusz** rovatában kapott helyet Híri Gabriella – intézményvezető – nagyvívű, I. díjas tanulmányának rövidített változata, a Menedék Alapítvány – Mamásotthon bemutatása. Ezzel indul útjára a jubileumi pályamunkákat bemutató **Jubileum** elnevezésű sorozatunk, reményeink szerint kedvet csinálva hasonlóan sikeres, pályázaton kívül is tartalékban lévő, a szakmai tapasztalatok összegzésére vállalkozó munkákhoz.*

*Másik most induló sorozatunk a **Segítő Kamera**. Korábbi számainkban írtunk már a családi videotréning modellről, többféle megközelítésben is. A sorozat az Esettanulmány rovatban jelenik meg, hiszen a Magyar Videotréning Egyesület munkatársai – a tanulmányok, esetleírások-elemzések szerzői – nem kevesebbre vállalkoztak, hogy a módszert, annak alkalmazását, eredményeit, premier plánból tárják olvasóink elé: ahogyan a kamera is dolgozik – mindent megmutatva. Így lehet ez azoknak is rendkívül élményszerű, akik nem hallottak még magáról a módszerről. Szerkesztőként kötelességemnek érzem, hogy néhány alapvető információt mégis adjak e helyen. A családi videotréning (angol eredetiben: video home training) nem túl régi és nem is túlságosan elterjedt segítő módszer, amelyet ezzel együtt több országban meglehetősen sikerrel használnak, és amelynek magyarországi adaptációja 1998-ban kezdődött. A módszer lényege és egyben specialitása, hogy fő eszközként videofelvételeket és a rögzített események mélyelemzését használja fel ahhoz, hogy egy adott problémának a megoldásában (szülő-gyermek és szülő-szülő megromlott kapcsolata, kommunikációs nehézségei, tehetetlenségérzése stb.) hatékony és intenzív segítséget nyújtson.*

A magunkról látott szituatív képek olyan módon hatnak ránk és későbbi viselkedésünkre, ami csak ilyen típusú vizuális visszajelzéssel érhető el, vagy legalábbis megdöbbenően felerősíti a problémafelismerés és segítségnyújtás-elfogadás hatékonyságát más módszerekhez képest.

A kamera tükröz és nagyító egyszerre, de negatív és pozitív magatartásformáinkat, megnyilvánulásainkat is megmutatja. Természetesen a családi videotréning eszközével azokban a családokban lehet dolgozni, ahol van igény a változásra, változtatásra, nyitottak és együttműködőek abban, hogy egyrészt ilyen mélységben feltárulkozzanak a kamerának, másrészt szembesülni legyenek képesek a visszajelzésekkel.

Végül, hadd ajánljam figyelmükbe Berszán Lúcia Tabu-bontását, amely egy talán elfelejtettnek hitt, mégis napi nehézségeket jelentő kérdéskörbe vezet be bennünket: azon gyermekek szexuális fejlődéséről ír, akik különböző fokban értelmi sérültek. Szóba hoz olyan kényes kérdéseket is, amelyek a napi problémák, aktuálisan megoldandó feladatok mögötti attitűdöket, lehetséges és kívánatos viszonyulási módokat vizsgálják. És ami ez utóbbit illeti: nemcsak ebben a témában kellene önvizsgálatot tartanunk.

Gyórfi Éva

„Anyá, kérlek ne sírj...!”

■ AVAGY A MENEDÉK ALAPÍTVÁNY MAMÁSOTTHON TÖRTÉNETI BEMUTATÁSA NAPJAINKIG

„Nézem a tó fodrozó tükrét,
a felhők játékát a vízen,
...és tanulgatom a csendet.
Nem az üreset, a némát:
a beszédeset!

Hiszen

Valaki mindig megszólal a csendben...”

(Túrmezei Erzsébet: *Tanulgatom a csendet*)

„A Mamásotthon délutáni csendjét és nyugalomát önfeledten játszó gyermekek apró kacaja színezi. Életjelek ezek, az elmagányosodott, bajbajutott gyermeküket egyedül nevelő anyukák reménytelenségében.

A gyermekemért mindent vállalok! – halljuk gyakran az ehhez hasonló gondolatokat, amely a gyermek iránti elkötelezettség mellett időnként a saját hibái miatt gyötrődő szülő védekezése is.

Ebben a torokszorító csendben beszélgetek Katival (egyik bentlakó édesanyával), »tanulgatom a csendet«. A szobájában beszélgetünk, az egyéves kislánya Berni álmát őrizve.

Kati azzal a problémával keres meg, hogy a kislánya egy ideje nyugtalanabb. Ő is sokat aggódik a sorsukért, éjszakánként nyugtalanul hánykolódik a jövő terhe miatt. Kati 27 éves, állami gondozott volt. Szüleit nem ismeri, Berni az első gyermeke. A kislány apukája jelenleg börtönbüntetését tölti, csoportos rablásért, előreláthatólag két év múlva fog szabadulni. Kati csak nagy nehezen tudta őt rávenni az apaság vállalására. Az anyuka elmondása szerint ennél több támaszra sem ő, sem Berni nem számíthat. Kati szobája a kislány játékaival van tele, szebbnél szebb féltve őrzött kisruha »alszik« a polcon, szekrényben.

Kati hellyel kínál, és magába roskadva, csendes sírásba kezd. Sokáig ülünk így. Szeretettel betakarogtatja alvó kislányát.

Úgy érzem, hogy egy ideig szüksége van a csendre, a »beszédes« csendre. Erőt véve magán mosolyogva megszólal: *Szegény kislányom, annyira szeretem a »kis csöppséget«!* Kati csendesen leül mellém és mosolyog. Ösztönösen válaszolok: *Olyan jó látni Kati, hogy szerető anyja vagy a kislányodnak.* Szinte kézzelfoghatóak Kati érzései, melyeknek enyhítésére ösztönösen megfogom a kezét. Kati nagyot sóhajt egy ideig csend van a szobában, majd folytatja: *Hát igen, mindent megtennék érte! Nem szeretném, ha neki is át kellene élni azokat a borzalmakat, amelyeken én átmentem. Nem tudom kik a szüleim, nem ismertem őket soha! Sokszor úgy hiányoznak.* Szemből hatalmas féltő szeretet árad alvó kislánya felé.”

Lehet-e a magárahagyottságnál keserűbb és fájóbb sorsa anyának és gyermekének? Mi jelenthet boldogságot és biztonságot a „Holnap” emberének az állandóan változó környezetben?

1) Segítő beszélgetés jegyzőkönyv (részlet), készült a TF Mentálhigiénés szakember képzés keretében Segítő beszélgetés szeminárium I. éves záródolgozata

Ezekkel a torokszorító kérdésekkel küszködünk több éve valamennyien a Mamásotthonban (anya- és gyermekotthon) dolgozó munkatársak. Naponta találkozunk a fenti esethez hasonló élettörténetekkel, amelyeknek egyszerű meghallgatása és külső szemlélése is megterhelő.

Mi lesz a sorsuk azoknak az anyáknak és gyermekeknek, akik esetleges helyhiány miatt kiszorulnak az intézményi elhelyezés lehetőségéből?

1998 szeptemberétől egy évig szociális munkásként dolgoztam a Menedék Alapítvány Mamásotthonban, majd 1999 szeptemberétől folyamatosan intézményvezetői feladatokat látok el az említett intézményben is.

Mentálhigiénés szemléletű szociális munkás végzettséggel lehetőségem van a problémák háttérében küszködő, segítségre szoruló ember/kliens érzelmi konfliktusaira is rálátni, empátiáskan odafigyelni, meghallgatni őket. Tapasztalataim szerint az anyaothoni elhelyezésbe kényszerült, gyermeküket egyedül nevelő anyukák „pénztelensége” mellett általános probléma

a családi és társas kapcsolatok zűrössége is. A segítő (vezető, családgyógyász, stb.) empátiás odafigyelése és a meghallgatás az otthonban lakó anyukáknak alkalmat ad az önmegértésre. Ez alap lehet a különböző szintű kapcsolatok rendezésében.

A MENEDÉK ALAPÍTVÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

„Jó az ÚR! Menedék a nyomorúság idején,
gondja van a hozzá folyamodókra.”

(Biblia, Náhúm könyve 1. fejezet 7. vers)

Kialakulásának története, célja

A Menedék Alapítvány alapelveit és módszereit a Biblia tanítására építi. Kialakulásának gyökerei is a keresztyéni elkötelezettséghez, a felebaráti szeretethez, az evangéliumi missziómunkához vezethető vissza.

Az 1980-as évek elején jelentkező társadalmi problémákat már nem lehetett takargatni, megoldást kellett keresni. A fiatalok jelentős része normaszegő csoportokat alkotott (csövesek, hippik stb.) szembeszállva a „szocialista erkölcs”, a szocialista ideológiák dogmaival, és lázadt az uralkodó rendszer ellen. A fiatalok szembe kerültek családjukkal, elhagyva azokat bandákba tömörülve deviáns viselkedést gyakoroltak (alkoholizmus, bűnözés, prostitúció stb.). Nyilvánvalóvá vált, hogy a szocializmus ígéretei nem valósulnak meg, vannak szegény társadalmi rétegek, akik számára reménytelennek tűnik a jövő. Az állami szervek a probléma súlyosságát érezve, valamint a kezelhetetlenségét átlátva már 1982-ben az egyházak felé fordultak, bevonva őket a megoldás megkeresésébe. Így került sor a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa részéről egy megbeszélés összehívására és nyitásra az egyházak felé arra nézve, hogy irgalmas szamaritánusként felvállalják az elveszettek segítségét.² Erre a megbeszélésre meghívást kapott Kovács Géza, a Budafoki Baptista Gyülekezet lelkipásztora. A gyülekezetben már 1978 óta spontán kezdeményezés indult a csöves fiatalok felé. A Gyülekezet néhány fiatal tagja kapcsolatot épített a családjukat elhagyó, vagy onnan kiteszított fiatalokkal. Céljuk kettős volt: 1. segíteni ezeknek a fiataloknak, hogy rendezzék családi kapcsolataikat, találják meg a visszautat a társadalomba, 2. Isten szeretetét és Jézus Krisztus megváltó munkáját megismertetve velük, megtérésre ösztönözni őket, hogy életük problémáira valódi megoldást találjanak.

A Gyülekezet néhány tagjának, azaz a Menedék Csoportnak a fentiek alapján elkezdett karitatív tevékenysége 1985-ben új lehetőséget kapott szolgálatának kiterjesztésére. Ebben az évben adományokból megvásároltak Somogy megyében, Bodrogon egy romos, volt Nádasdy kastélyt, és itt terápiás célú otthonot kívántak kialakítani. A Menedék Csoport tevékenységének bővülése miatt szükségessé vált a független, önálló jogi szemé-

lyiség kialakítása. Erre a jogszabályi változások lehetőséget adtak. A Menedék Csoport ezzel a lehetőséggel élve 1987. október 19-én megalakította a korábbival azonos célt és azonos működési elveket valló Menedék Alapítványt. Az Alapítvány létrejöttét tevékenyen támogatta a LARES Humánszolgáltató Kisszövetkezet. Az Alapítvány nyilvántartásba vétele a Fővárosi Bíróság 1990. december 18-án kelt végzésével történt meg. Később a jogszabályi változások lehetővé tették, hogy az Alapítvány kiemelkedően közhasznú minősítést kapjon.

A MENEDÉK ALAPÍTVÁNY SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONAINAK HELYE ÉS SZEREPE A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERÉBEN

Történeti áttekintés

Az első anyaothonokat az 1915-ben Madzsar József vezetésével megalakult Országos Stefánia Szövetség hozta létre, amelynek célja az anya- és csecsemővédelem biztosítása volt. Tíz éves működése alatt 320 anya- és csecsemővédelmi intézetet, tejkonyhát és szülőotthont hoztak létre.

Az otthonok működésének alapelve, hogy ne „csak” a gyermek védelmét, ellátását biztosítsák, hanem az anyákat is tegyék képessé szülői feladataik ellátására. Ez az alapelv, ami nem függ az aktuális társadalmi, politikai és kulturális környezettől, állandó kiindulópontot jelent a családgyógyászban.

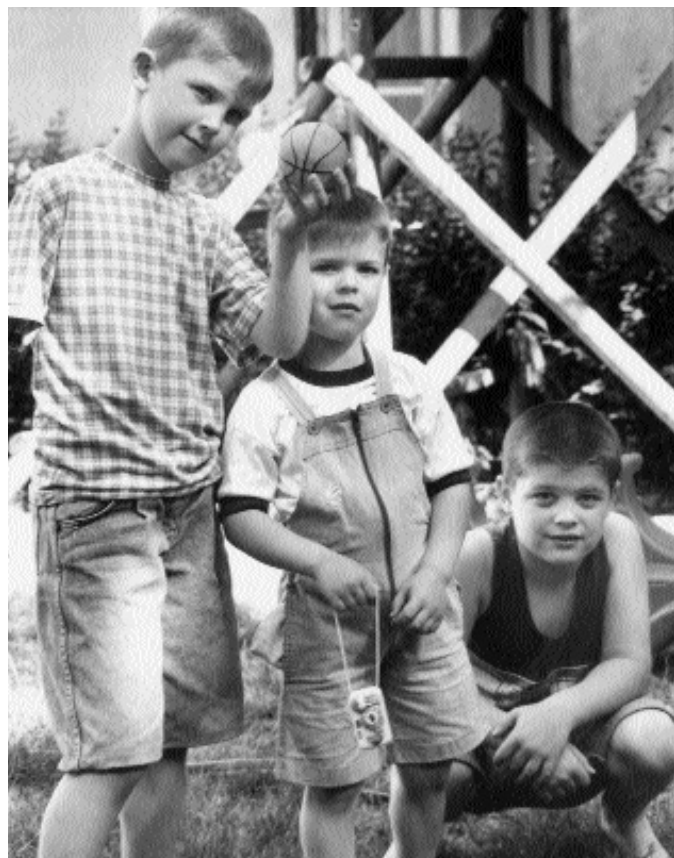
A ma működő anyaothonok és családok szállók egy része már évekkel a gyermekvédelmi törvény megjelenése előtt meg-

2) Kovácsné Huszár, O.: Egy baptista kapcsolatú szociális szervezet bemutatása: Menedék Alapítvány, Szakdolgozat, Baptista Teológiai Akadémia 1999., 7. old.

kezdték segítő tevékenységüket. Megalakulásukat a szükség hívta létre. A rendszerváltozás után, a tömeges munkanélküliség, a családok megtartó erejének csökkenése következtében tömegek váltak hajléktalanná, és ez a folyamat nem csak az egyedülállókat, hanem a családokat is sújtotta.

Otthonatlan, volt állami gondozott, gyermeküket egyedül nevelő anyákat fogadott be 1989-től a Rákospalotai Leánynevelő Intézet és a Fővárosi GYIVI otthona.

Magyarországon 1989-től beszélhetünk hajléktalanságról és hajléktalanokról. Otthonatlanság, lakásnélküliség már korábban

is jelenlévő probléma volt, de ennek megfogalmazásával, kimondásával meg kellett várni a politikai rendszerváltozást. Kezdetekben a hajléktalanok főleg egyedülálló férfiak voltak, akik családi kapcsolataikat, munkahelyüket és általában ezekkel együtt, szállásukat is elvesztették.

Az első otthont bántalmazott nők részére 1991-ben a SZETA nyitotta meg, majd 1992-ben a Vöröskereszt. A következő családos otthont a Terézvárosi Családsegítő Szolgálat nyitotta meg, 1993-ban. Szintén ebben az évben kezdte meg működését a Jó Pásztor Anyaotthon is (fenntartója a Jó Pásztor Nővérek Szerzete-srend).

A Peremhelyzetű Csoportok Módszertani Osztálya (Pro Domo) 1993-ban végzett felméréseinek adatai felhívják a figyelmet egy új jelenségre: *a hajléktalanok között 22%-os arányban megjelentek a nők, és a hajléktalanok majdnem 8%-a gyermek.* A felmérés szerint: „A kiskorúak 49%-a budapesti, 51%-a vidéki hajléktalanszálláson lakott, és átlagosan 87 napot töltöttek a menhelyen, 77%-uk átmeneti szállásokon, 19%-uk krízisszállá-

lón, 3%-uk rehabilitációs szállón, 1%-uk éjjeli menedékhelyen. A kiskorúak 78%-a legfeljebb 14 éves. Ők általában szülővel jelennek meg a menhelyen, többnyire az anyával. A 14–18 év közötti fiatalok aránya: 22%.³ 1993 év végére már 200 körül volt az anyákat és gyermekeket befogadó férőhelyek száma.

A Pro Domo 1996-ban készített felmérést a működő 37 anya- és gyermekotthon, családos szálló 1995. évi működéséről és forgalmáról.⁴ Ennek alapján elmondható, hogy a körülbelül 500 férőhelyen 800 család (többnyire anya) és 1200 gyermek nyert elhelyezést. 1997-re a férőhelyek száma 1136-ra emelkedett.⁵

A fentiek alapján láthatjuk, hogy a családok lakhatási kríziseit elsősorban a hajléktalan-ellátás keretében igyekeztek kezelni. Ezek az intézmények hajléktalanok átmeneti szállásaként működtek.

„A hajléktalanná vált gyermekes családok kérdése az a határterület, ahol a hajléktalanellátó rendszer és a gyermekvédelem találkoznak egymással.”⁶ Több éven keresztül tartó szakmai viták és egyeztetések tárgya volt, hogy melyik területhez tartozzanak az otthonatlanná vált családok.

Ez a gyermekek érdekeit, biztonságát szem előtt tartva a gyermekvédelmi törvény megjelenésével eldőlt. A jogszabály a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátás keretén belül, gyermekek átmeneti gondozását biztosító intézmények közé sorolta, összefoglaló néven családok átmeneti otthonának nevezve (Gyvt. 51.§.) az egyszülős és egész családokat befogadó intézményeket. (Megjegyzés: A fenti intézmények vegyes profilúak. Vannak, amelyek csak teljes családokat, vannak, amelyek csak anyát gyerekekkel és vannak, amelyek apát gyerekekkel is befogadnak. Ezért a szakirodalomban, a gyakorlatban és az otthonok elnevezésében váltakozva szerepel a családok átmeneti otthona, családos szálló, az anyaotthon, ill. anya- és gyermekotthon kifejezések. Ezek mindegyike azonos ellátási típusú intézményt jelöl. Jogszabályi besorolásuk szerint mindegyik a családok átmeneti otthona kategóriába tartozik.)

A fenti intézkedéssel külön nevesített ellátási forma jött létre, megszüntetve a korábbi „féllegális” jogi helyzetet. Ez a változás nagy jelentőségű, mivel a hajléktalan ellátás intézményei sem szakmai, sem személyi és tárgyi feltételeivel, sem az alacsony összegű normatív támogatás miatt nem alkalmasak a gyermekek, a családok speciális szükségleteinek és igényeinek kielégítésére.

1996-ig a hajléktalan ellátás részeként a családos szállók is az alacsonyabb összegű hozzájárulást kapták működésük finanszírozására. 1997-től viszont már az egyéb átmeneti intézményeknek járó, magasabb összegű normatívát kapják a családok átmeneti otthonai, és 1998-tól nevesítve szerepelnek a költségvetési törvényekben. A támogatások összehasonlítása során kiderül, hogy a családok átmeneti otthonai 2–2,5-szer magasabb összegű hozzájárulást kapnak működésükhöz, mint a hajlékta-

3) Oross, J – Kocsis B., M.: *A hajléktalanellátás intézményrendszere és a szállásokat igénybevevő hajléktalan emberek a 90-es évek Magyarországon, Esély, 1994/4 54. old.*

4) Szilvási, L. – dr. Radoszav, M.: *Problémakezelés vagy problémamegoldás?, Hajszolt Hírlap Budapest, 1997. október, 12. old.*

5) Szilvási, L.: *Válaszúton az anyaotthonok, Hajszolt Hírlap Budapest, 1998. február, 19. old.*

6) dr. Radoszav, M.: *A gyermekvédelem és hajléktalanellátás határán, Periféria Füzetek 1995/4*

lan átmeneti szállások. Önmagában ez az adat jónak látszik, csak e tény mögött a hajléktalan ellátás alulfinanszírozottsága és nem a családok átmeneti otthonainak esetleges túlfelfinanszírozása húzódik meg. A családok átmeneti otthonai 20 férőhelyszám alatt szintén „megélhetési problémákkal” küzdenek, hiszen a személyi feltételeket ugyanúgy biztosítani kell alacsonyabb férőhelyszám esetén is, mint a maximális 40 főtt befogadó intézmény esetén.

Összefoglalva: a családok átmeneti otthona fontos szerepet játszik a gyermekvédelemben. Önkéntesen igénybe vehető szolgáltatásként másodlagos prevenciós szerepet tölt be az otthontalanná vált gyermek és szülei számára. Az élet alapvető feltételeit biztosítva elkerülhető a család széthullása, a gyermek családból való kiemlése. A kialakult krízis helyzet kezelésével, megoldásával megelőzhető a problémák súlyosbodása, a gyermek veszélyeztetése.

■ Az ellátást igénybe vevők köre, jellemzőik

A családok átmeneti otthonaiban elhelyezést kérők négy csoportba sorolhatók. Ezek általános jellemzőik alapján jól elkülöníthetők egymástól:

1. fiatal szülők és gyermekeik,
2. bántalmazott nők és gyermekeik,
3. elsősorban szociális okok miatt otthontalanná vált gyermekes családok,
4. várandós kismamák.

A csoportosítás alapjául a már idézett mű, *Szilvási Léna – dr. Radoszav Miklós: Problémakezelés vagy problémamegoldás?* című cikkében alkalmazott felosztást használom, kiegészítve a gyermekvédelmi törvény 2003. január 1-jével megjelenő új ellátotti csoporttal, a várandós kismamákkal.

■ A MAMÁSOTTHON GYERMEKJÓLÉTI TEVÉKENYSÉGÉNEK BEMUTATÁSA

A Menedék Alapítvány Mamásotthona (Anya-és gyermekotthon, 1221 Bp., Szent Gellért u. 9.) jelenleg 6 egyedülálló anya és gyermekei befogadására alkalmas (összes férőhelyek száma: 15) gyermekjóléti intézmény. Feladata a gyermekvédelmi törvény és végrehajtó rendeletei szerint az otthontalanná vált vagy bántalmazott család együttes elhelyezése, a válsághelyzetben lévő várandós kismama elhelyezése, valamint a gyermek és családja számára a 2. fejezetben ismertetett átmeneti gondozás biztosítása.

■ Kialakulása és történeti fejlődése

A Mamásotthon működésének kezdete megelőzte a gyermekvédelmi törvény megjelenését.

A Leányotthonnak helyet adó épület 1900-ban épült és az 1952-ben történő államosításáig a Magyarországi Baptista Egyház tulajdonát képezte. Ezen a helyen tartotta gyülekezeti alkalmait a Budafoki Baptista Gyülekezet egészen 1982-ig, a Tanácsnak fizetett bérleti díj fejében. Ekkor a Gyülekezet a maga által épített új imaházba költözött. Ezután a kerületi Tanács használta bérlakásként (az épületben a közösségi nagytérmen kívül 3 kislakás is volt). A Gyülekezet az épületből való kiköltözés után kereste a hasznosítás lehetőségeit, így adta át a bérelt részeket költségeivel együtt a Menedék Alapítványnak. Az Alapítvány céljai megvalósítása érdekében, saját költségén átalakította a volt gyülekezeti nagytérmet és egyéb helyiségeket, annak érdekében, hogy 12 fő egyedülálló, fiatal otthontalan nőnek segítséget adjon. A Leányotthon 1991 szeptemberében kezdte meg működését, megelőzve a szociális ellátásokról és a szociális igazgatásról szóló 1993. évi III. törvény megjelenését.

A Leányotthon működése során *felmerült az igény gyermekes anyák elhelyezése iránt is*. A szükséglet látva és a Népjóléti Minisztérium pályázati támogatását elnyerve, saját forrásaival kiegészítve az Alapítvány létrehozta a Mamásotthont. Az épület nagy alapterületű (-150 m²) padlásának átalakítása után 1995 nyaratól megkezdhette működését az akkor még 5 anyának és 7 gyermeknek helyet adó intézmény. Szervezetileg és működésében a Leányotthonnal közös egységet alkotott, melynek új neve *Leány-és Mamásotthon lett*.

Az otthon első működési engedélyét a Budapest Fővárosi Közigazgatási Hivatal Igazgatási és Hatósági Főosztálya 1997. július 1-jétől érvényes határozatával adta ki. Az engedély az intézményt Hajléktalan Női, Anya-gyermek Átmeneti Szállásként definiálja és 17 fő hajléktalan nő, 7 fő hajléktalan gyermek elhelyezésére ad lehetőséget.

Az engedély megszerzése nem volt zökkenőmentes feladat. Az ÁNTSZ közegészségügyi ellenőrzései során számos kifogást keresett és talált is. Ezek megoldása időbe tellett.

A gyermekvédelmi törvény a Leány-és Mamásotthon életében is változást eredményezett. *Szükségessé vált a két intézmény jogi elkülönítése*, új működési engedélyt kellett kérni, külön a Mamásotthon részére. A Budapest Főváros Közigazgatási Hivatal Gyámhivatala felügyeleti szervként a bekért dokumentumok (ÁNTSZ közegészségügyi hozzájárulása, tűzoltósági szakhatósági engedély, használatbavételi engedély, az intézményvezető szakmai végzettségének igazolása és a fenntartó által egyéb benyújtandó okiratok), valamint a helyszíni szemle alapján adta meg az új működési engedélyt. Ebben Anya-gyermekotthonként (családok átmeneti otthona) nevesítik az intézményt. *A férőhelyek számát 15 főben (5 anya és 10 gyermek) állapítja meg az 1998. július 1-jétől határozatlan időre szóló működési engedély*.

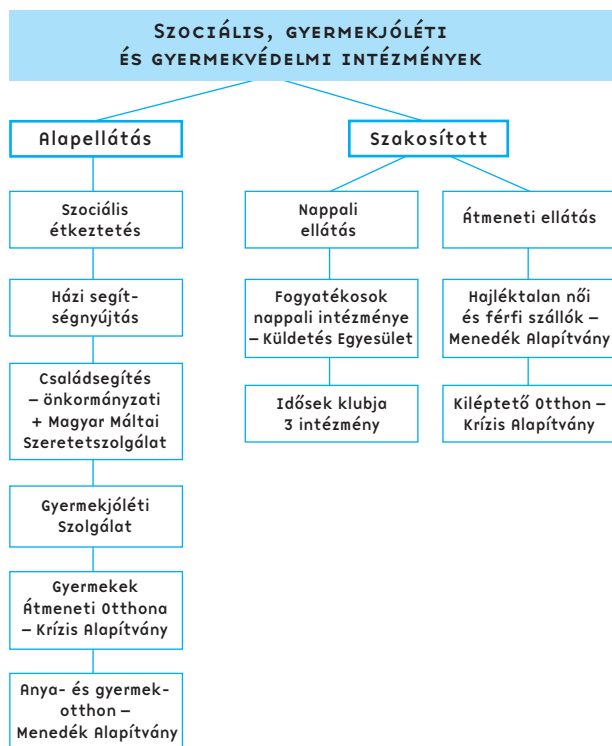
A Mamásotthon jelenleg hatályban lévő működési engedélye 2000. július 1-jétől a fenntartó kérésére az ellátási terület országossá történő kiterjesztésére adott lehetőséget.

■ Földrajzi és társadalmi környezet

A Menedék Alapítvány Mamásotthonának épülete Budapest XXII. kerületében, egy jó kilátást nyújtó domb tetején helyez-

kedik el. Budafok-Tétény kellemes, kertvárosi része Budapestnek, vonzó a sok zöldterület, a változatos domborzati viszonyok (némely magaslatról az egész város belátható). Külterület lévén nem elhanyagolható a városnál jóval tisztább levegője sem.

A kerületi önkormányzatnak népessége alapján a szociális alapellátások mellett köteles minden személyes gondoskodást nyújtó ellátás biztosítására. Ezekből az alábbiak működnek:

7. számú ábra, Forrás: Kerületi Kisokos, 2002/2 szám

■ Az ellátottak köre, jellemzőik

A Mamásotthonban ellátott családok köre megegyezik a korábban ismertetett csoportokkal, azzal a kivétellel, hogy otthonunkba teljes családok nem nyerne felvételt. Ennek megfelelően az intézményben ellátott családok a következőképpen csoportosíthatók:

- fiatal anyák, akik gyermekeiket egyedül nevelik,
- bántalmazott nők és gyermekeik,
- elsősorban szociális okok miatt otthontalanná vált gyermekes anyák,
- várandós kismamák.

Az ellátotti csoportokra a korábban leírtak szintén jellemzőek. A Mamásotthon ellátási területe országos, ezért bármely helyről az ország határain belül érkehetnek otthontalanná vált családok. A felmérések alapján a bekerülő egyszülős családok lakcíme szerint nem mutatható ki különösebb dominancia az ország egyetlen területét tekintve sem.

Néhány statisztikai adat a Mamásotthonban ellátottak számáról:

ÉV	KRONOLÓGIKUS LÉTSZÁM	CSALÁDOK SZÁMA	ÉVES ÁTLAG LÉTSZÁM	AZ ELHELYEZÉS ÁTLAGOS IDŐTARTAMA	
				(NAP/FŐ/ÉV)	(NAP/CSALÁD/ÉV)
1999	43	16	16,00	135,8	nincs adat
2000	61	24	16,43	98,3	nincs adat
2001	47	17	17,85	138,6	141,9
2002	56	20	15,66	102,1	100,6

4. sz. Táblázat: Forrás: Mamásotthon aktuális létszám nyilvántartásai

A fenti adatok alapján elmondható, hogy a Mamásotthon kihasználtsága minden évben meghaladta a 100%-ot (több súlyos krízis helyzetben ideiglenesen a betegszobába vettünk fel családokat). Ez több dolgot is mutat: nagy az igény az elhelyezés iránt, ill. a gyermekek családokon belüli létszáma is befolyásolja az adatokat (ha van egy éppen üres szoba, akkor elsődlegesen nem az üres férőhely szám határozza meg, hogy hány gyermekkel tudjuk az anyukát felvenni, hanem a szükség, az elhelyezés indokoltsága).

2001-től felmérés készül az otthonban lakó családokról. Vizsgáljuk a bekerülésük okait, az életkorukat, a távozás körülményeit és egyéb szociális jellemzőiket. Ezek alapján képet kaphatunk az ellátást igénybe vevő családokról, ill. arról is, hogy elsősorban kiknek tud az intézmény segítséget nyújtani. A felmérése adatait az alábbi összehasonlító táblázatok és grafikonok alapján ismertetem. A vizsgálat adatait az otthon létszámnyilvántartásaiból és a családgondozás során használt adatlapok információkból származnak.

Az adatok alapján látható, hogy a három legjellemzőbb oka az ellátás igénylésének a más intézményben a gondozási idő lejárt (általában anyaothton vagy családok átmeneti otthona), a korábbi albérlet megszűnése, valamint szomorú tényként állapítható meg, hogy a harmadik oka a bántalmazások száma. Ez utóbbi 2002-ben jelentős mértékben emelkedett.

A következő táblázat az anyák és a gyermekek életkori adatait ismerteti.

ANYÁK ÉLETKORA	2001. ÉV	2002. ÉV	GYERMEK ÉLETKORA	2001. ÉV	2002. ÉV
18-24 év	17,65%	25,0%	0-2 év	26,7%	50,0%
25-30 év	17,65%	35,0%	3-6 év	33,3%	19,4%
31-40 év	47,05%	35,0%	7-10 év	13,3%	16,7%
41-50 év	17,65%	5,0%	11-14 év	26,7%	13,9%
Összesen:	100%	100%	Összesen:	100%	100%
Átlagéletkor:	27 év	29 év	Átlagéletkor:	6,5 év	4,9 év

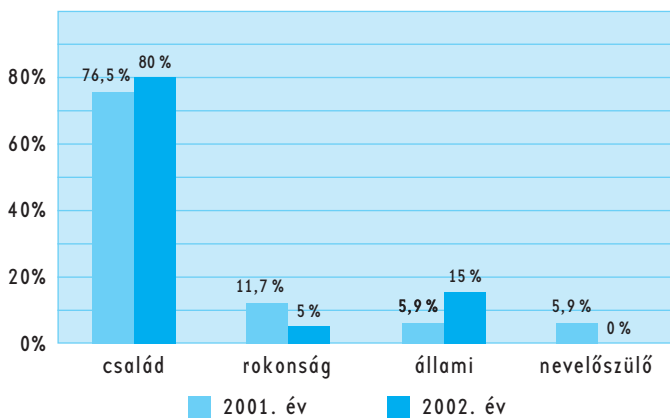
5. számú Táblázat

Az egy, ill. két gyermekes családok többségét elsősorban az otthon szobáinak mérete eredményezi, ill. az, hogy a jelentkezők jellemzően fiatal anyák. Mindkét évben egy ötgyermekes fiatal (25 éves) anyuka lakott a Mamásotthonban, akinek volt élő, mindennapos kapcsolata a férjével, és gyermekeiket az

alapítvány segítségével vették vissza az állami gondozásból. Ők később teljes családként nyertek felvételt egy másik családok átmeneti otthonába.

A családok továbblépési esélyeit jelentősen befolyásolja, hogy milyen közegben nevelkedtek fel, milyen természetes támaszaik vannak, vagy éppen nincsenek. Szocializációjuk meghatározza problémamegoldó képességüket, viszonyulásukat környezetükhöz. Gondozásuk során ezeket a tényeket és következményeiket fontos ismernie a segítőnek, hogy megfelelő kapcsolatot tudjon kliensével kialakítani, értse annak viselkedését, hogy képes legyen személyre szabott módon az „egyedi embernek, családnak” számára megfelelő segítséget adni.

10. számú Ábra

Az adatok alapján elmondható, hogy a Mamásotthonba bekerülő anyák legnagyobb része vérszerinti családjában nevelkedett. Ennek ellenére általában nem számíthatnak szüleikre, testvéreikre az anyukák. Szüleik sok esetben maguk is lakhatási problémákkal küzdenek, vagy a terhesen maradt lányukat segítség helyett elutasítják. Minden évben van egy-két olyan anyuka, aki gyermekét a Leányotthonban hordta ki, és szülés után más lehetőség hiányában a Mamásotthonba kerül elhelyezésre újszülött gyermekével közösen.

Az anyukák foglalkoztatottságának vizsgálata során az alábbi eredményt kaptuk:

MUNKAHELY BEKERÜLÉSKOR	2001. ÉV	2002. ÉV
Van	35,3%	25,0%
Nincs	23,5%	15,0%
GYES	41,2%	60,0%
Összesen:	100%	100%

6. számú Táblázat

Mivel mindkét évben az anyukák nagyobb hányada volt GYES-en (lásd a gyermekek életkori adatait), ezért a munkaviszony létesítése sok esetben a gyermekekre való tekintettel nem lehetséges. A munkaviszonnal rendelkező anyák általában a 35 év feletti korosztály tagjai.

Az intézmény filozófiája, alkalmazott módszerei

Az otthonban végzett segítői tevékenység ideológiai alapját elsősorban a Biblia tanítása, a keresztyén felebaráti szeretetből fakadó hivatástudat és elkötelezettség adta meg.

A Mamásotthonban folyó szociális munka történeti és minőségi szempontból két szakaszra osztható. Az első szakasz megalakulásától 1999 szeptemberéig szinte kizárólag a karitatív segítség elve és módszerei alapján működött, elutasítva a professzionális szociális munkát. *A szervezeti felépítés, a munkatársak személye és szerepe egy ún. „nagy családi körben való nevelést” kívánt megvalósítani. Módszere a keresztyén gondnok család és segítőik személyes jelenlétének közösség és személyiség formáló hatása volt.*

A változást, a második szakasz kialakulását, a jogszabályi előírásokat következetesen számon kérő szakmai ellenőrzések és a már szakképzett és képzésben résztvevő munkatársak változást sürgető viselkedése, javaslatai indukálták. Ennek eredményeként a korábbi vezető szakképzettségének hiánya miatt a fenntartó kénytelen volt leváltani, és helyette a már segítőként alkalmazásban lévő, egyetemi végzettségű szociális munkást megbízni a Mamásotthon vezetésével. Az új vezetőre és munkatársaira sok és felelősségteljes munka várt. Rövid idő – egy-két hónap – alatt el kellett készítenünk a korábban hiányzó szakmai programot, szervezeti és működési szabályzatot, az összes korábban már felsorolt egyéb szabályzatot és a gondozással kapcsolatos szakmai dokumentáció adatlapjait is. Miután a Mamásotthon az ellenőrzéseken eredményesen vizsgázott a fenntartó is kezdte belátni, hogy ezekre a változásokra szükség volt.

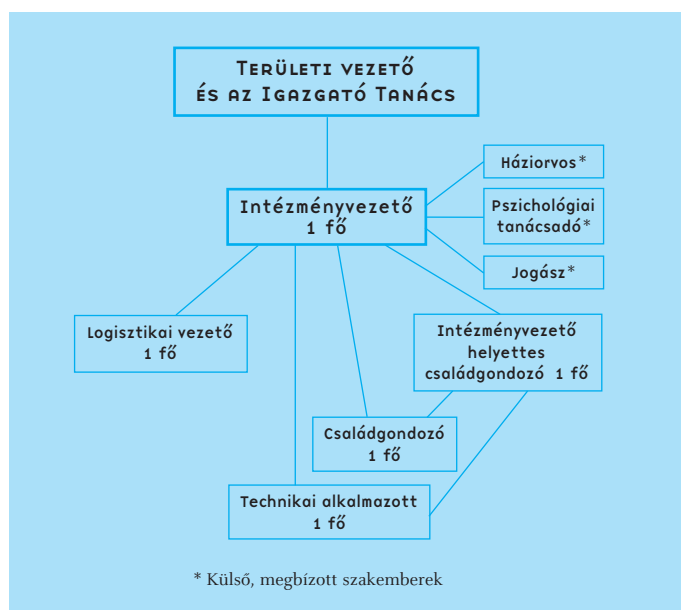

Továbbá ezek a változások az alapítvány keresztyéni elveit, gyakorlatát nem sértették (ez nem is volt cél), nem kívántuk a segítség ilyen irányú dimenzióit megszüntetni. Az intézményvezető és munkatársai is gyakorló keresztyének, akik számára fontos a segítői hivatástudat.

A Mamásotthonban jelenleg folyó szakmai munka a keresztyéni értékek mellett egyaránt épít a szociális munka elveire és módszereire.

■ Szervezeti felépítés

A szervezeti egységek egymásra épülése, alá-fölérendeltségi viszonyai

11. számú Ábra, Forrás: Mamásotthon Szervezeti és Működési Szabályzata

■ A MAMÁSOTTHONBAN FOLYÓ SZAKMAI MUNKA ISMERTETÉSE

■ A feladatellátás szakmai tartalma, módja

Gondozási céljaink:

- Az otthonalanná vált, támasz nélküli, egyszülős családok befogadása, egész embert érintő segítése
- Természetes támaszok, családi kapcsolatok megerősítése
- A hajléktalanság gyökérproblémáinak feltárása, kezelése
- Kiútkeresés a hajléktalanságból
- Munkahelykeresés, biztosítás
- Kitartó munkavégzésre ösztönzése
- Megfelelő gazdálkodásra, takarékosagra való tanácsolás
- Konfliktuskezelési, életvezetési tanácsolás
- Önállóság, felelősségtudat erősítése
- Kiszolgáltatottság érzésének csökkentése, kezelése
- Szenvedélyeiktől szabadulni vágyók stabilizálása
- Közösségi szemlélet tanítása

Szociális gondozás, ügyintézés

- lakhatás biztosítása
- szükség szerint élelmiszer és gyógyszer
- elveszett iratok beszerzése (pl.: TB kártya, szem. ig., anyakönyvi kiv., iskolai bizonyítványok stb.)
- ügyintézés – pl. segélyek, támogatások
- munkahelykeresés és munkába állás segítése
- társintézményekkel való kapcsolatfelvétel (egészségügyi-, szociális-, gyermekjóléti intézmények)
- ruhaakció
- albérletkeresés

A Mamásotthonban lakók szociális ügyeinek intézését az intézményvezető koordinálásával a családgondozók végzik. Az elvégzendő feladatok megosztását a munkatársak a hetenkénti munkaértekezleten beszélik meg.

Az ellátottakat segítjük a *munkahelykeresésben* telefonhasználatával és tanácsadással, hirdetési újság biztosításával.

A *komplex* segítségnyújtás érdekében folyamatos kapcsolatban állunk a *társintézményekkel* – kerületi orvosi rendelő, kórház, munkaügyi központ, más szociális és gyermekjóléti intézmények, stb.

A hosszú távú lakhatás biztosítása érdekében szükség szerint segítséget nyújtunk *albérletkeresésben*, vállalva az *utógondozás* feladatait is. Az otthonokba kerülő hajléktalan családok ruházata általában elégtelen, ezért rendszeresen segítjük őket alapítványunkhoz érkező *ruhaadományokkal*.

Az átmeneti krízishelyzet kezelése céljából a lakók szükség szerint gyógyszer-támogatást is igényelhetnek. A családok, heti rendszerességgel, egy meghatározott értékben élelmiszer csomagot kapnak (ennek összege jelenleg: 1.300,- Ft/fő).

Mentális gondozás

- a kliens szociális „skill”-jeinek fejlesztése
- konfliktuskezelési, életvezetési tanácsolás
- önállóság, felelősségtudat erősítése
- kiszolgáltatottság érzésének csökkentése, kezelése
- kapcsolatok, erőforrások feltérképezése, "kiaknázása"
- egyéni és csoportos mentálhigiénés foglalkozások
- közösségi alkalmak (bibliaóra, Tea klub, kirándulások stb.)
- keresztyén lelki gondozás

Célunk: az otthonalanná vált családok teljes embert érintő megsegítése, a hajléktalanság gyökérproblémáinak kezelése.

A Mamásotthonból való biztonságos kilépés meghatározó eleme az itt töltött idő alatti *előtakarékoság*. Ez elengedhetetlen előfeltétele az albérletbe, ill. saját lakásba való költözésnek. Ezért gondozásunk során jelentős hangsúlyt fektetünk a helyes pénzkezelés kialakítására, következetes gyakorlására gondozottaink életvitelében.

Munkánkban különösen fontosnak tartjuk a *szakmai ismeretek és készségek* alkalmazását, a szociális munka értékeit, eszközrendszerét.

Hisszük, hogy az Evangélium a leghatékonyabb eszköz az ember tartós helyreállításában, a társadalomba való beilleszkedésében. Szükségesnek látjuk, hogy az ember gondolkodásá-

ban gyökeresen megújuljon. Ez a megújulás a Jézus Krisztusba – mint Isten Egyszülött Fiába – vetett hit által, a Biblia tanításainak teljes elfogadásával lehetséges. A megváltozott gondolkodásmód eredményezi az ember számára a helyes értékítéletet, a helyes magatartást, viselkedést és az érzelmi egyensúlyt.

Az otthonban lakók közösségi alkalmainkat szabadidős programként vehetik igénybe, ezeken az alkalmakon a jelenlét nem kötelező.

Mentálhigiénés gondozásunk során a lakók személyre szabott, tervszerű életvezetési tanácsolás mellett keresztyén lelki gondozást is igénybe vehetnek. A bekerülésnek és a „bennmaradásnak” nem feltétele semmilyen irányú vallási meggyőződés, vagy vallásgyakorlás.

Az elhelyezés feltételei:

A Mamásotthonban lakó anyukák gyermekeikkel egy-egy különálló, vizesblokkal rendelkező lakószobában nyernek elhelyezést, ahol az átmeneti lakhatáshoz minden berendezés, feltétel adott. A lakók rendelkezésére áll még a tejkonyha, ahol bébiételeket készíthetnek, ételt melegíthetnek, továbbá van egy tágas, szép kilátású nappali is, amely lehetőséget biztosít a gyerekek számára játékra, ill. más csoportos alkalmakra is.

Nagy örömünkre szolgál, hogy az udvaron egy kis játszótér is működhet, amely biztonságos körülmények között megfelelő szórakozási lehetőséget nyújt a gyerekek szélesebb korosztályának is.

■ **A családgondozás folyamata, a kigondozás esélyei**

A segítségnyújtás igénybevételének feltételei

- Magyar állampolgárság, vagy állandó tartózkodási engedéllyel rendelkező, vagy menekültként elismert külföldi állampolgár
- Önkéntes segítségkérés
- Az elhelyezés indokoltsága (rászorultság)
- Önellátási képesség
- Orvosi igazolás (házi orvos és ÁNTSZ)
- A Házi rend elfogadása

Az elhelyezés időtartama

Az elhelyezés egy hónap próbaidővel kezdődik. A próbaidő után az intézményvezető és az esetfelelős megvizsgálja a család további elhelyezésének szükségességét, feltételeit. Az otthonban való tartózkodás ideje egyénenként, az ellátott és az intézmény között megkötött ellátási szerződésben kerül meghatározásra. Átmeneti segítségnyújtásunk első lépésben öt hónapra szól, szükség esetén legfeljebb újabb hat hónappal meghosszabbítható, ill. az iskolai félév befejezéséig. A család bekerülését követően a családgondozó értesíti az illetékes gyermekjóléti szolgálatot, valamint felveszi a kapcsolatot az érintett társintézményekkel.

A családgondozás folyamata

Minden családnak van egy esetfelelős családgondozója, aki segíti őket szociális ügyeinek intézésében, a gyermekek gondozásában és nevelésében, kapcsolataik helyreállításában, a helyes életvezetés és pénzkezelés kialakításában, a későbbi lakhatás

biztonságos megoldásában. Munkáját önállóan végzi, az intézményvezető segíti, tevékenységét ellenőrzi.

A gyermekek nevelésének felelőssége teljesen az anya hatáskörében marad, a családgondozó szükség szerint tanácsokkal látja el feladatának végzése folyamán. Célunk az intézményi elhelyezés, természetesen, a „rendszerből adódóan” kialakuló függőség, hospitalizáció csökkentése, a család integritásának minden eszközzel való megőrzése, újra kialakításának segítése. Segítésünk során számunkra is alapvető vezérlő elv a szociális munka alapelve, azaz „a kliensnek ne csak halat adjunk, hanem tanítsuk meg horgászni”. Ennek gyakorlati alkalmazása nagyfokú érzékenységet kíván a családgondozótól, mivel minden ember, család számára más és más szinten gyakorolható ez az elv.

Az átmeneti gondozás ideje alatt törekszünk arra, hogy a Mamásotthonban eltöltött időszak ténylegesen átmeneti jellegű legyen. Ez különösen fontos a gyermekekkel kapcsolatosan, mivel az intézményi elhelyezés, néhány hónap után, számukra jelent a legveszélyesebb személyiségbeli sérülést. Az ún. „vándorló családok” gyermekei esetében, akik évek óta otthonról otthonra költöznek, ez az életforma a hajléktalanlétre való szocializálódást eredményezi. A családgondozónak különösen ügyelnie kell arra, hogy az anya gyermekei előtti tekintélye a lehetőségekhez mérten legkevésbé sérüljön, ne alakulhasson ki rivalizáció az anya és a családgondozó között a gyermek „kegyeinek” elnyerése iránt.⁷

■ **A szakmai team és az esetmegbeszélő csoport működése**

A családgondozás során kiemelkedően fontos, hogy az együtt dolgozó munkatársak folyamatosan kommunikáljanak egymással, megbeszélve a főbb eseményeket, feladatokat, értékeljék az eredményeket. A Mamásotthonban napi rendszerességgel működik egy rövid team megbeszélés, ahol a délelőtti és a délutáni kollegák találkoznak egymással. A családgondozók munkájának értékelésére, a szakmai dokumentáció áttekintésére havonként kerül sor az intézményvezetővel való konzultáció során.

Véleményem szerint a Leány-és Mamásotthonban dolgozó munkatársi csoport jó közösséget alkot, egymást segítve véghezük feladatainkat. Ez mindannyiunk számára fontos erőforrás a nehéz helyzetekben.

2000 decemberétől működik kétheti gyakorisággal az esetmegbeszélő csoport. Működését két évig a Fővárosi Szociális Közalapítvány pályázati támogatásából és saját forrásaiból finanszírozta az alapítvány. A csoportalkalmakat családterapeuta, hitoktató végzettségű, jelentős szakmai tapasztalattal rendelkező külsős munkatárs végzi. Ezeken az alkalmakon a budapesti terület összes munkatársa jelen van. Az együttlétek nemcsak a segítségben, az esetek továbbvitelében nyújtanak hathatós segítséget, hanem formálják, erősítik a munkatársak közötti kapcsolatokat is. Személyes tapasztalatom, hogy rendszeres esetsfeldolgozással, sokkal könnyebb a napi terheket hordozni, mint nélküle, jó lehetőség a segítők kiegészésének megelőzésében is.

⁷) Részletesen lásd: Borbély, S.: *Anyasotthonok, (Család, gyermek, ifjúság, Budapest, 1998/4)*

■ Finanszírozás

A Mamásotthon működéséhez szükséges anyagi fedezet több forrásból tevődik össze. Két állandó forrás az állami normatív hozzájárulás és a helyi önkormányzattól kapott támogatás, amelyet ellátási szerződés keretében biztosít az önkormányzat az alapítvány számára. További bevételt jelentenek a lakók által befizetett személyi térítési díjak (85% és 95% közötti a befizetések gyakorlati aránya a fizetésre kötelezettekkel illetően) és a különféle pályázati támogatások. Ez utóbbiak rendszeres, de előre pontosan nem tervezhető bevételeket jelentenek, ami egy kicsit bizonytalanná, esetlegessé teszi az éves költségvetés és a fejlesztési tervek elkészítését.

Munkánk során kiemelkedően fontosnak tartjuk a pályázati lehetőségek felkutatását és a projektek elkészítését. Tevékenységünket eddig rendszeresen támogatták a szakminisztériumok, az Országgyűlés Társadalmi Szervezetek Bizottsága, a Fővárosi Önkormányzat, a Fővárosi Szociális Közalapítvány, a Soros Alapítvány és a Bank Caritas Alapítvány. A támogatásokat a kiírások alapján elsősorban az otthon tárgyi feltételeinek fejlesztésére tudjuk fordítani, sajnos kevés a szakmai munkát, a családok kiléptetését elősegítő lehetőségek száma.

■ A KIGONDOZÁS LEHETSÉGES ÚTJAI

■ Álom vagy valóság?

Az egész segítség során ez a legnehezebb, legkényesebb kérdés.

A szakemberek már évekkorábban megfogalmazták a kiléptetéssel kapcsolatos dilemmákat, előre vetítve, hogy mi lesz annak a következménye, ha csak a családos hajléktalanság problematikájának felszínre kerüléséig, csak a férőhelyek kialakításáig jutunk el. Szilvási Léna és dr. Radoszav Miklós közös cikkében a következőképpen fogalmazzák meg: „Családok otthontalanná válása olyan szociális probléma, melynek megoldása nem csak egyéni, családi problémamegoldást igényel. Jelenleg az egyes otthonok munkatársainak lelkiismeretén,

személyes kapcsolatainak múlik, hogy mennyi energiát fordítanak egy-egy család lakáshelyzetének rendezésére. Ideje belátnunk, hogy ez a feladat nem terhelhető kizárólag az otthonok szociális munkásaira. Nem reális elvárás, hogy szociális munkások egyéni „kijáráások” útján oldják meg lakóik lakhatási gondjait a leépített szociális lakásrendszer hiánya és a magas lakáspiaci árak mellett. A kijutás egyre reménytelenebb és a tehetetlenség érzése már nem csak az otthontalanná vált családokat, de az őket segítő szakembereket is sújtja. Amennyiben nem alakul ki egy közös párbeszéd a különböző szociális és gazdasági tárcák között és ennek eredményeképpen egy közös „cselekvési program” a marginalizálódó családok helyzetének stabilizálására, az intézmények „bedugulnak”, az ott dolgozó munkatársak a kiléptetés reménytelensége miatt nem lesznek képesek ellátni eredeti feladataikat, hogy fogadják és megfelelő szolgáltatásokkal segítsék a hajléktalanná vált családok együtt maradását és (újbóli) önállósodását.”⁸ Hat év távlatával sajnos azt láthatjuk, hogy a cikk íróinak figyelmeztetése nem ért célba, az otthonok telítődtek, a lakók közötti fluktuáció alacsony, nincsenek igazi megoldások a lakhatás biztosítására.

A lakhatás megoldását illetően többféle megoldási lehetőség is van, lenne. Néhányat ezek közül Szilvási Léna is megfogalmazott a már korábban idézett cikkében.⁹ Ezeket saját elképzeléseimmel is kiegészítem:

- A hajléktalan családok számára elérhető, megfizethető lakásvásárlási, építési konstrukciók kidolgozása vállalkozókkal és pénzügyintézetekkel együttműködve.
- Önkormányzati szociális bérlakások nagyszámú építése.
- Pályázati alap létrehozása az otthontalanná vált családok anyagi támogatására, hogy lakhatásuk megoldásában hathatós segítséget kapjanak. (pl.: A Fővárosi Önkormányzat 2002-ben pályázati lehetőséget írt ki hajléktalanok lakhatási problémáinak megoldására. A Mamásotthon anyagi támogatást nyert a családok számára albérleti hozzájárulás címen, egy éves programra 6 család részvételével.)
- A lakásbérlet, albérlet megkönnyítése, biztonságosabbá tétele érdekében olyan szociális szervezetek létrehozása, melyek közvetítenek a felek között.
- Szilvási Léna megfontolásra ajánlja, hogy a normatíva és a lakók által befizetett térítési díj egy részét az otthonok fordítsák a kiköltözés elősegítésére. Ezt egy kicsit nehezen kivitelezhetőnek tartom, mivel a fenti források sok esetben – főleg alacsonyabb férőhelyszámú otthonoknál – a megfelelő színvonalú alapvető ellátási feladatok biztosítására is csak szűkös mértékben elegendők.

A kigondozást illetően felmerül az utógondozás kérdése is. Van néhány család, akikkel már évek óta, kiköltözésük után is tartjuk a kapcsolatot, mindenféle ügyes-bajos dolgokban kérik a segítségünket, ill. a kialakult „emberi”, szinte már baráti jó kapcsolat alapján igénylik részvételünket személyes életükben is.

A Mamásotthonban készített, korábban már említett felmérések alapján a „kigondozást” érintően ismertetek néhány jellemző adatot az ellátott családokkal kapcsolatban.

⁸⁾ Szilvási, L. – dr. Radoszav, M.: i. m. 14. old.

⁹⁾ Szilvási, L.: i. m. 19. old.

Az otthontalanság megoldásában jelentős szerepe van az anyák iskolai végzettségének is, mivel ez alapján tudnak munkaviszonyt létesíteni, valamint rendszeres jövedelemre szert tenni.

ANYÁK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE	2001. ÉV	2002. ÉV
6 osztály	5,9%	0,0%
8 általános	64,7%	55,0%
Szakmunkás	5,9%	15,0%
Középfokú szaktanfolyam	0,0%	5,0%
Érettségi	23,5%	25,0%
Összesen:	100%	100%

7. számú Táblázat

Kirívó eset volt 2001-ben egy fiatal roma származású anyuka, aki nem végezte el az általános iskolát, és csak hat osztállyal rendelkezett. Az anyák többsége elvégezte az általános iskolát, és közel egynegyed részük az érettségit is sikeresen megszerzte, általában valamilyen szakközépiskolában. 2002-ben egy anyukának volt szociális gondozó és ápoló szakképzettsége, és idősek otthonában dolgozott. Vele igen érdekesen alakult a segítő-kliens kapcsolat, mivel kollegának gondolva magát, nehezen akarta elfogadni, hogy itt más szerepben van, és a házi-rend rá is vonatkozik.

A fentiek szerint a családok jövedelme igen alacsony, ami jelentős mértékben megnehezíti a hajléktalanságból való kilépést, az önálló, stabil lakhatás és életfeltételek megteremtését. Ez kifejezetten a gyermekek veszélyeztetettségét növeli, mivel megfelelő ellátásukról az anyuka önállóan nem tud gondoskodni, a család folyamatos függőségbe, kiszolgáltatottságba kerül, legyen az intézmény, vagy egy újabb élettársi kapcsolat.

Végezetül az alábbi táblázatban összefoglalom a családok távozásának okait és helyét:

TÁVOZÁS OKA	2001. ÉV	2002. ÉV
Önkéntes	45,5%	35,7%
Gondozási idő vége	45,5%	50,0%
Eltanácsolás	9,0%	14,3%
Összesen:	100%	100%

Távozás helye	2001. év	2002. év
Saját lakás	18,1%	21,4%
Albérlet	27,3%	35,7%
Más intézmény	27,3%	21,4%
Ismeretlen	27,3%	21,4%
Összesen:	100%	100%

8. számú Táblázat

A Mamásotthonból való eltanácsolásra a házi-rend többszöri, súlyos megsértése miatt kerülhet sor (dohányzás az épületben, kábító hatású szerek fogyasztása, a gyermek veszélyeztetése ilyen esetben a gyermekjóléti szolgálat felé jelzünk, akik megteszik a szükséges lépéseket).

■ **A szakmai munkát fejlesztő programok: pályázati eredmények**

2002 őszén a Fővárosi Közgyűlés Szociálpolitikai és Lakásügyi Bizottság „Civil szervezetek kerete” által nyert programunk: „Lakhatási támogatás hajléktalan családok részére” c.

Pályázati programunk célja: a Mamásotthonban lakó hajléktalan, gyermeküket egyedül nevelő anyukák és az otthonból már korábban albérletbe, lakásbérletbe kiköltözött anyukák anyagi támogatása, a biztonságos lakhatás folyamatossága érdekében.

A program által támogatott célcsoport:

- gyermeküket egyedül nevelő lakhatási krízisben lévő anyukák,
- bántalmazott anyák és gyermekeik,
- állami gondozásból kikerült fiatal leányanyák és gyermekeik.

Pályázatunkkal anyagi támogatást kívántunk adni a családoknak, lehetőséget adva a biztonságos lakhatás megteremtéséhez és hosszú távú megőrzéséhez. Az anyaotthonokba kerülő, az amúgy is instabil lelki állapotú anyukákban, az optimális kilépési esélyek hiánya hamar a reménytelenség, az elkeseredettség és tehetetlenség érzését eredményezi. Gondozásuk

során ezeket az érzéseket kell kezelnünk, reális megoldási lehetőség, elérhető célok felmutatásával ösztönözve őket saját erőforrásaik felismerésére és kiaknázására, korábbi helytelen életvitelük, gazdálkodásuk átgondolására, megváltoztatására.

Ez a folyamat olyan, mint a mókuserék, kiszállni belőle csak egy nagy ugrással lehetséges. Ehhez a nagy ugráshoz kívánunk segítséget adni a pályázati támogatással, a családok pénzbeli segítségével, a nagy összegű lakásbérleti terhek könnyítésével.

A lakhatási támogatás időtartama 12 hónap, amelyet kétszer 6 hónapos szakaszra bontunk. Két különböző csoport kap támogatást. Mindkét csoportban szerepel egy olyan család, akik korábban már laktak a Mamásotthonban, jelenleg lakást bérelnek, és azóta is van velük folyamatos kapcsolatunk, utógondozásunkat igénylik. Ezek a családok életvitelükben rendezettek, a gyermekek gondozása megfelelő, de az egykereset miatt a család jövedelme alacsony, a magas bérleti díjak, az emelkedő árak veszélyeztetik megélhetésüket, lakhatásukat. Mindkét csoportban támogatunk még két-két többgyermekes családot, akik az alábbi feltételeknek megfelelnek.

A támogatásra jogosult családok, akik:

- 5 hónapnál kevesebb ideje laknak az otthonban,
- rendszeres jövedelemmel rendelkezik (lehetőleg munkaviszonyból),
- jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a 200%-t,
- a várható lakhatási költség összege meghaladja a kérelmező jövedelmének 30%-t,
- az otthonban való gondozás ideje alatt az előtakarékoság rendszeres (min. 30.000,- Ft összesen),
- együttműködésre kész a kiköltözés után is.

A támogatott családok kiválasztása a fenti feltételek szerint történik, egy team közös döntése alapján. Tagjai az alapítvány elnök-igazgatója, az intézményvezető és az esetfelelős család-gondozók.

A kiválasztás után az intézmény és az anyuka megállapodást kötnek a támogatás folyósításának feltételeiről. Ennek főbb pontjai: a támogatás 6 havi egyenlő részletben kerül kifizetésre, ettől eltérni csak abban az esetben lehet, ha a letét teljes összegét a lakó nem tudja kifizetni, de a rendszeres jövedelme alapján a későbbiekben képes lesz az albérleti díj kifizetésére. Ebben az esetben is a támogatásnak csak 3 havi összege fizethető ki egy összegben. A támogatott vállalja a folyamatos együttműködést az intézmény családgondozójával, a bérleti díjat és a rezszi költségeket maradéktalanul és határidőben befizeti, valamint a gyermekei körüli gondozási, nevelési feladatokat ellátja.

A családgondozó az anyukát feladatai elvégzésében szükség szerint segíti, a felmerülő problémák megoldásában tanácsolja. Amennyiben a támogatott nem együttműködő, a megállapodást megszegi, úgy a támogatás további folyósítása megszűnik, a fennmaradó összeg a programban résztvevő többi család között kerül szétosztásra.

2003 áprilisában az Egészségügyi- Szociális és Családügyi Minisztérium a Családsegítő és gyermekjóléti prevenció

programok és szolgálatok fejlesztésére programok keretében a „Gyermekek átmeneti gondozását biztosító ellátások fejlesztése céljából meghirdetett pályázatot megnyertük.

Tapasztalataink, a közvetlenül tőlünk segítséget kérők (naponta 2–3 anyuka) számának növekedése, az ellátó rendszer szűkössége miatt kiemelkedően fontosnak tartjuk újabb férőhelyek biztosítását az otthontalanná vált egyszülős családok számára.

A pályázat előkészítése során konzultáltunk a Fővárosi Közigazgatási Hivatal Gyámhivatalának illetékes főtanácsos-szakreferensével, valamint a kerületi Gyámhivatal vezetőjével és a kerületi ÁNTSZ vezető főorvosával. Az említett szakemberek javaslatainak figyelembe vételével készült el a pályázat mellékleteként csatolt műszaki leírás és az átalakítási terv. Az átalakítás jogszabályi és szakmai követelményeknek megfelelő kivitelezése, az új működési engedély megszerzése érdekében a fenti előkészítést szükségesnek tartottuk. Az ingatlan tulajdonosát, a Magyarországi Baptista Egyház képviselőjét az átalakításról tájékoztatjuk. Hozzájárulását írásban is rögzítette (ld. mellékletek).

Az épület négyzetes: 1. pince, 2. alsó szint, 3. étkező szintje, galériás megoldással és a 4. szint a padlástér, ahol jelenleg a Mamásotthon működik.

Az épület földszintjének átépítésével szeretnénk

- négy új, külön vizesblokkal rendelkező lakószobát,
- játszósobát,
- orvosi szobát,
- eszköztartót
- ruhaszáritó helyiség kialakítani
- a meglévő konyhát bővítve még egy főzőlapot és egy mosogatót szeretnénk beépíteni.

Az átalakítás eredményeként összesen 30 főnek, 10 anyának és 20 gyermeknek biztosítanánk anyaothoni elhelyezést, ellátást.

A pályázat megvalósítása fővárosi szinten is anyaothoni férőhelybővítést jelent, lehetőséget arra, hogy kivetett és magukra hagyott egyszülős családoknak átmeneti lakhatást biztosít-

sunk. Az átmeneti krízishelyzetbe került anyukák és gyermekeik szempontjából az együttes elhelyezést hatalmas lehetőségnek és esélynek tartom. A gyermekek testi-lelki és érzelmi fejlődése szempontjából nagy előny legalább az egyik szülő jelenléte és szeretete. Ebben szeretnénk a jövőben is tevékenykedni a segítségre szoruló anyukák és gyermekeik biztonságos jelen és jövője miatt.

■ **„Anyá, kérlek, ne sírj!”
azaz a szeretet hatalmáról néhány szóban.**

Az alábbi, mélyről jövő, nagy lélegzetvételi gondolatokat az említett Mamásotthonban lakó gyerekektől, ifjaktól az elmúlt évek során gyakran hallottam.

A gondolatok közvetlensége mellett mélyről jövő szívfacsaró fájdalom és remény van ezekben a mondatokban. A kivettség érzésével küszködő fiatal, időnként koravén gyermekek megszólalásai ezek. Meghallgatásuk és újraolvasásuk emberként és segítőként is nagy tiszteletet váltanak ki belőlem. Az alábbiakban ezekből a gondolatokból szeretnék néhányat idézni:

• „Anyá, kérlek ne sírj...! Azért jó nekünk, mert van, hol lakjunk és a testvérem is itt lehet!”

• „...azért az apu is hiányzik!”

• „...szomorú vagyok, mert azt mondták az iskolában, hogy csóró vagyok! Nem igaz, van hol laknom és az anyu is velünk van!”

• „...az osztályfőnököm nagyon rendes, nem mondta el az osztályban, hogy én anyáotthonban lakom. Ciki lenne... kiröhögnének a fiúk... különben sem értenék a helyzetünket!”

• „Mit tegyek akkor, ha az osztálytársaim haza szeretnének kísérni és kiderül, hogy hol lakom? Irtózom a gondolattól... Nem mintha szégyellném, csak ők mind máshol laknak!”

• „Örülök, hogy végre békesség van körülöttünk, az apu mellett mindig féltünk... nem rossz ember, csak ...ha iszik, akkor nem tudja, mit csinál.”

• „mit jelent az, hogy hátrányos helyzetű? Ezt mondták nekem ma az iskolában... szégyelltem!”

• „Anyu mindig ideges, sokat dolgozik! Nem tehetek róla, hogy ebben a helyzetben vagyunk!”

• „...nem akarok lefeküdni, félek! Jó, hogy anyu itt van velem!”

• „Értsd meg anyá, hogy nem szeretnék levetkőzni, holnap úgymint máshol alszunk... FÁZOM!”

A riadt, ideges és kétségbeesett gyermeki arcnál nincs szomorúbb látvány. Azt is nehéz látni, amikor a sorsáért aggódó anyuka önmaga és síró gyermeke megnyugtatóására nem képes. Különböző „társ-szerepekbe” (férj, apa, szülő) próbálja nagyobacska gyermekét bevonni. A helyzet képtelenségét a gyermekek minden esetben érzik, de képtelenek megfogalmazni tehetetlenségük okát. Egy másik tapasztalat a krízishelyzetbe jutott, gyermekét egyedül nevelő szülő esetében az, amikor az „elég jó” felnőtt és szülő szerepében meginog. Szorongatott helyzetében a szerepében bizonytalanná vált szülő minden alkalmat megragad, hogy „ki- és lefizesse” kérdező gyermekét.

Mintha ezen múlna a lelki békessége...!

Hogyan lehet ebben a nehéz helyzetben jól segíteni?

Ki az az ember, aki bölcsebb és megfontoltabb lenne egy ehhez hasonló szorongatott helyzetben?

Tudok-e úgy segíteni, hogy a segítségre szoruló szülőt a saját és gyermeke érdekében meghagyjam a felnőtt és döntőképes ember szerepében?

Ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel küszködve végzem a mindennapi munkámat, bízva a Teremtő Isten erejében, Tőle kérve bölcsességet a legnehezebb helyzetben is. Az a tapasztalatom, hogy a bajbajutott, világméretű kérdésekkel teli felnőtt ember és gyermek legnagyobb szüksége ebben a helyzetben is a SZERETET. A gyakorlati szeretet az, amely által megnyugvást, békességet és reménységet nyer a szülő és csemetéje. A Mamásotthon működése során arra törekszünk, hogy egy szeretetre épülő és bizalomra épült kapcsolatot tudjunk kialakítani a lakókkal.

Az a tapasztalatom, hogy hosszú távon sikeres gondozást és segítséget a szülő megsegítése jelent. Eredménytelen és veszélyes intézkedés lehet a szülő-gyermek/anya-gyermek kapcsolatba mindenhatóként beleszólni (kivételes helyzet, amikor a kk. gyermek testi-lelki szempontból veszélyeztetett).

A krízishelyzet okozta átmeneti ingadozás helyreállításában a konkrét segítségen túl az anyuka lelki támogatása a cél: megerősíteni benne azt a tudatot, hogy teljes értékű ember a változó körülmények között is.

Híri Gabriella

Szerkesztői megjegyzés

A lapunk 2004. évi 2. számában Zsámbéki Eszter szerzőségével megjelent *A lakásotthonokban élő gyermekek helyzete* című tanulmány szerkesztői alcímet kapott, és a tördelés során egyes részeket kiemeltünk. A tanulmány így – a szerző által nem szándékoltan – negatív üzeneteket erősített fel.

Elnézést kérünk mindenkitől, akit ez sértett.

Gy.É.

Bővülő tudás – jelentős változások

■ A FRANCIA ÖRÖKBEOFODÁSI ÉS NEVELŐSZÜLŐI RENDSZER

Franciaországban az utóbbi 25 évben több jelentős változás következett be az örökbefogadás gyakorlatában, illetve a nevelőszülői gondoskodásban. Ezen változások mellett ugyanakkor megfigyelhető a szemlélet, a hozzáállás jelentős megváltozása is, valamint a különböző kutatások révén az ismeretanyag, információ jelentős bővülése egyrészt az elhanyagolás és az abúzus problémaköréről, a gyermekek valódi szükségleteiről, a kötődés fontosságáról, a nevelőszülőségről és a közöttük lévő összefüggések jelentőségéről, másrészt általában a szociális és családpolitikáról.¹

Hasonlóan a legtöbb európai országhoz, Franciaországban is jelentős változásokat figyelhetünk meg:

- a gyermekvédelmi rendszer céljának változása: csökkenő intézeti nevelésbe vétel (a gyermekvédelmi gondoskodásba vett gyerekek száma pl. 1987–1997 között 60%-kal csökkent), ugyanakkor növekvő tendencia figyelhető meg az örökbe fogadható gyermekek számában, azaz egyre többször nyilvánítja a bíróság² örökbe fogadhatónak a csecsemőkorú és különösen az idősebb gyermekeket, a korábbi hosszú benntartózkodás helyett;

- a gyakorlat megváltozása: rövidebb tartamú intézményi elhelyezés, változatos és sokrétű szolgáltatások és programok magasan képzett szakemberekből álló csoportokkal, az országon belüli örökbefogadások számának növekedése (1989-1999 között 40%-al nőtt). A nevelőszülők számára 1992 óta kötelező a képzés.

■ A francia gyermekvédelmi rendszer

A legfontosabb reform az 1983-as évhez köthető, amikor decentralizálták a rendszert; a hatalom nagy része a központi kormányzattól kikerült az önkormányzatokhoz. Valamennyi helyi önkormányzat autonóm, a pénzügyi döntéseiket és az adminisztrációt illetően, ugyanakkor bizonyos funkciók továbbra is állami jogkörbe tartoznak (pl. a gyermekvédelmi szakellátással kapcsolatos döntések).

A francia gyermekvédelmi rendszer működését két domináns szervezet határozza meg:

- a) az önkormányzatok (ASE),
- b) az állami irányítás alatt álló ifjúságvédelem (PIJ). Ezek ugyan gyakorlatilag függetlenek egymástól, mégis van kapcsolat közöttük (a bírósági, illetve adminisztrációs ügyek kapcsán egymásra vannak utalva, együtt kell dolgozniuk).

Bírósághoz csak legvégső esetben fordulnak: ha sürgős, vagy a gyermek közvetlen életveszélyben van, és a bírósági döntéssel a családnak egyet kell értenie. A bírósági ítéleteket a veszélyeztetettség valószínűségének, illetve a gyermek „biztonsága, egészsége és erkölcsi fejlődése” biztosítottóságának figyelembevételével hozzák meg.

Az 1984-es gyermekvédelmi törvény prioritásként rögzíti:

- 1) a gyermeknek a vérszerinti családdal / családban való felnevelkedésének a jogát, másrészt hangsúlyozza
- 2) a családok felelősségét.

■ Az örökbefogadás jogi mechanizmusa

Franciaországban a jogszabályok két legális formáját ismerik az örökbefogadásnak: 1) a teljes örökbefogadást és 2) az egyszerű örökbefogadást.

1) A „teljes örökbefogadás” feltételei:

- csak a 15 évesnél fiatalabb gyermekek adoptálhatók ebben a formában
- az örökbefogadni kívánó pároknak

vagy több mint két éve házasnak, vagy 28 évesnél idősebbnek kell lenniük abban az esetben, ha nincsenek összeházasodva, de így csak az egyikük fogadhat örökbe

2) Az „egyszerű örökbefogadás” feltételei:

- nincs életkori megkötés,
- az örökbefogadó szülőknek szülői joguk van szociális támogatásra,
- idővel „teljes örökbefogadássá” változtatható.

■ Az örökbefogadhatóság feltételei

A törvény az „állami nevelt” minősítés öt esetét különbözteti meg:

- nincs törvényesen igazolható származás, anonim születés történt, talált gyermek / csecsemő, ismeretlen a családi név, a gyermekről a születés után közvetlenül lemondtak,
- van örökbefogadhatóságról szóló nyilatkozat (ebben az esetben a szülők dönthetnek arról, hogy nevüket, kilétüket titokban tarják-e vagy sem)
- bírósági ítélettel van megerősítve a lemondás (ezalatt azt az esetet kell érteni, amikor a szülő már több mint egy éve tudatosan nem gyakorolja szülői jogait. Ez a döntés azonban még megfordítható, mielőtt a gyereket elhelyezik egy másik családban.)
- gyámság / gondnokság alatt nem álló árvákról van szó,
- a gyermekek szülei elvesztették szülői felügyeleti jogukat.

¹⁾ Dr. Annick-Camille DUMARET és Dr. Dominique ROSSET írása nyomán Kibicher Orsolya összefoglalóját olvashatják.

²⁾ Franciaországban az örökbefogadáshoz, illetve szakellátással összefüggő kérdésben minden esetben bírósági döntés kell.

Nagyon sok gyerek van gyermekvédelmi gondoskodásban, de ezek közül csak nagyon kevés fogadható örökbe. Jelenleg a 3000 állami nevelt státuszú közül ezret adoptáltak, 2900 országon belüli örökbefogadás történt, megközelítőleg 2500 családon belüli örökbefogadás, és további 10 000 gyermek vár arra, hogy örökbe fogadják.

Az állami nevelteknek minden egyes megyében van egy-egy kirendelt gyámja, nevezetesen az adott megye vezetője. Ezt a gyámot egy ún. Családi Tanács támogatja, illetve segíti munkájában. A Családi Tanács tagjait a gyám választja ki, a tagokat 3 évre választják meg, és mandátumuk három alkalommal meghosszabbítható.

■ Az örökbefogadás gyakorlata

A vérszerinti szülők számára kétféle lehetőség van:

a) saját önkéntes beleegyezés; ezt követően 2 hónap áll a szülők rendelkezésére, hogy átgondolják a döntésüket, és esetleg visszavonják, illetve egy év abban az esetben, ha mindkét szülő szülői jogai élnek. (Ha az 1 helyett egy-et írunk, akkor a 2 helyett is kettő-t kellene)

b) bírói ítélet; abban az esetben, ha a szülők több mint egy évre teljesen eltűnnek

Az egy év eltelte után tehát a beleegyezés visszavonására nincs lehetőség. A gyermek „állami nevelt” státuszúvá válik és adoptálható.

Az örökbefogadási eljárás kb. 9 hónapig tart, ennyit kell várniuk azoknak a pároknak, akik örökbe szeretnének fogadni egy gyermeket.

A leendő szülőknek találkozniuk kell pszichiáterrel, pszichológussal, és szociális munkással. A leendő szülőknek meg kell határozniuk az elképzeléseiket a leendő gyerekről (nem, kor, származás, fizikai tulajdonságok, illetve esetlegesen

a tolerálható orvosi problémák tekintetében).

Az ASE csapata dönt arról, hogy az adott szülőpáros fogadhat-e örökbe vagy sem, és ha ez a döntés megszületik, a jóváhagyás 5 évig érvényes. A gyakorlatot tekintve megállapítható, hogy az ASE könnyen és gyorsan talál örökbefogadó családot, kivéve a halmozott hátránnyal küzdő gyerekeket (ezek nevelőszülőkhöz, vagy intézetbe kerülnek).

Amint a gyermek képviselője is elfogadja a családot örökbefogadásra alkalmasnak, a gyermek meg is érkezik új családjába, és az új szülőknek 6 hónap áll a rendelkezésükre, hogy beadják a kérelmet az örökbefogadás véglegesítésére. Ez idő alatt megkapnak mindennemű segítséget a támogató csapattól. Az örökbe fogadni kívánó családok a különböző nemzeti és regionális – önkéntes alapon működő – szervezetekhez fordulhatnak, ahol segítséget és felvilágosítást kapnak a teendőkről és a lehetőségekről. Azok a szülők, akik csecsemőt vagy nagyon fiatal gyermeket szeretnének örökbe fogadni, nemzetközi szervezetekhez fordulhatnak.

■ Nevelőszülői gondoskodás

Számos kutatás kimutatta, hogy a gyermekek elhelyezésében számos törés van, azaz mire megtalálják a számukra legkedvezőbb és egyben végleges családot, addig – sajnos – több családnál is megfordulhatnak. A régebbi kutatások során azt találták, hogy 1975–80 között az elhanyagolt és ezért állami intézetbe került gyerekek átlagosan több mint 4 családnál fordultak meg, mielőtt az örökbe adásra sor került volna, és ez csak 4 éves koruk eltelte után történt meg (tehát korábban a francia rendszernek átlagosan több mint 5 évre volt ahhoz szüksége, hogy egy gyermeket el tudjon véglegesen helyezni).

Másik két, a nevelőszülői hálózat működését vizsgáló kutatás pedig azt találta, hogy a megkérdezett gyerekek több mint 50%-ának voltak több családról/helyről is élményeik mielőtt a végleges gondozási helyükre kerültek volna. Az is kimutatható volt, hogy a gyerekek helyváltoztatásainak száma a gyerek életkorával arányosan nőtt. A francia kutatók becslése szerint az állami nevelésben lévő gyere-

kek kétharmadának valószínűsíthetően a testvérei is állami nevelésben vannak.

A nevelőszülői hálózatnak hagyománya van Franciaországban: ennek oka, hogy a (pót)családban való nevelésnek számos olyan előnye van az intézettel szemben, ami valamennyire kárpótolni tudja a vérszerinti családnak a hiányát: vannak nagyszülők, más gyerekek, a generációk közötti kapcsolatok széles skálán mozognak.

Ez ugyanakkor nem minden esetben segít, sőt bizonyos esetekben akár problémát is okozhat, pl. a már túl idős gyermek számára. Olyanok számára, akik nagyon erősen kötődnek vérszerinti szüleikhez, nagy problémát jelenthet egy másik, nélkülük is teljes családba integrálódni.

A leggyakoribb okok a gyermekvédelmi nevelésbe vételre:

- elhanyagolás (30%)
  - családon belüli erőszak (15–20%)
  - a szülő mentális betegsége – pszichiátriai kezelés alatt álló anya (40%) vagy depressziós anya egyéb pszichológiai problémákkal (33%)
- EZEN KÍVÜL:
- problémák a szülő-gyermek kapcsolatban (50%)
  - alkohol és drogproblémák, illetve egyéb szociális természetű betegségek, mely az anyák 4/10-ét az apáknak pedig az 1/3-át jellemzi

Megállapítható a vizsgálatokból, hogy a létbizonytalanság és más gazdasági ok sohasem szerepel, mint közvetlen ok a gyermekvédelmi nevelésbe vételnél. A gyerekek többsége traumaként éli meg a családtól való elszakadást, és terápiás kezelésre szorul.

A beutalási okok ellenére fontos és szükséges a gyermek-szülő közötti kötelék, kapcsolat fenntartásán, kiépítésén fáradozni. Egyrészt azért, mert a szülők nagytöbbsége fenntartja szülői jogait (hisz tulajdonképpen csak azt a jogát veszíti el ilyenkor a szülő, hogy a gyereke

egy háztartásban éljen vele, minden egyéb joga megmarad). Pl. a szociális munkásnak továbbra is egyeztetnie kell a szülővel, pl. arról, hogy melyik iskolába járjon a gyerek, milyen vallást gyakoroljon, vagy ha a gyermeket műteni kell stb.

■ Családnál való elhelyezés

A nevelőszülői család és annak környezete a gyermek számára stabil hivatkozási pontokat kínál. De ez a gyermek már rendelkezik egy csomó kellemetlen tapasztalattal a felnőttek világáról, ugyanakkor nem egyszer diszfunkcionálisan, illetve patológiás módon kötődik a vérszerinti szüleihez. Ez a kötődés, illetve a gyerek saját problémái nagyon megnehezítik a nevelőszülők dolgát.

Általában a gyermek megismétli azokat a magatartásmódokat, amiket ismer, azt a mintát, amit megtanult: az erőszkos viselkedést, a túlzott kötődést, aztán pedig hirtelen a közeledés elutasítását, a bántalmazás kockázatát.

Van egy szakemberekből álló csapat (teljes időben dolgozó szociális munkások és részdísz pszichiáterek, pszichológusok és terapeuták), akik segítik a nevelőszülőket a felmerülő problémák megoldásában. Nincs jó vagy rossz család. A nevelőszülői család feladata igazából nem az, hogy pótlék legyen (még ha ez gyakorlatilag mégis így van), a tulajdonképpeni feladata a gyermek számára biztosítani a megfelelő szocializációt, iskolába járást. Minden család átesik a kiválasztási procedúrán és a szakmai képzésen.

A gyermek családnál való elhelyezésének legfontosabb céljai, illetve előnyei:

- lehetőséget biztosítani a gyermek számára hogy (más alapokon) újraépítse a kapcsolatát a vérszerinti családjával;
- lehetőséget teremteni új kötelékek / kötődések kialakulására más személyekkel, (szülőpótlékként funkcionáló) felnőttekkel és vele egykorúakkal egyaránt;

■ lehetőséget teremteni a gyermek és a nevelőszülői család közötti érzelmi elköteleződés / kötődések kialakulására és ennek figyelemmel kísérése / támogatása;

■ segíteni a gyermeknek a múltjával és identitásával kapcsolatban felmerülő problémák feldolgozásában.

A francia gyermekvédelmi rendszer a hangsúlyt a gyermekre helyezi, az ő érdekeit (minél egészségesebb és harmonikusabb kapcsolatot mind a nevelőszülővel mind pedig a vérszerinti szülővel) tekinti elsődlegesnek. Ennek érdekében szakemberek segítik/készítik fel egyrészt a nevelőszülőket, hogy a gyermek minél hamarabb és zökkenőmentesebben kerüljön egy olyan védelmező, szeretetteljes, elfogadó környezetbe, ahol könnyebben fel tudja dolgozni a vérszerinti szüleinek az átmeneti vagy tartós elvesztését.

A francia rendszer ugyanakkor nem feledkezik meg a vérszerinti szülőkről sem, hisz az elsődleges cél a szülő-gyermek kapcsolat helyreállítása, illetve fenntartása. A nevelőcsaládok szerepe: átmenetileg a védőszárnyaik alá vegyék az adott gyereket, amíg nem rendeződik a szülővel való kapcsolata. A szülőnek lehetősége van tartani a kapcsolatot; ez magába foglalja egyrészt a rendszeres (de nem gyakori) látogatási lehetőséget, illetve bizonyos alkalmakat is, mint amilyen a születésnap, vagy a különböző nevelőszülőknél elhelyezett testvéreket meglátogathatják a szülők egy közösen megbeszélt helyen és időben.

Ezek a szülői látogatások (akár a nevelőcsaládnál, akár semleges helyen) mindig felügyelet mellett történnek). Az ellenőrzés mértéke függ a gyermek korától, illetve a szülő betegségétől, problémájától. A tapasztalatok szerint egyes szülők meglehetősen rugalmasak ebben a kérdésben, másoknak viszont problémát okoz elfogadni és feldolgozni, hogy gyermekük egy másik családnál él.

Vannak azonban olyan sokproblémás családok, amelyek esetében csak akkor érhetünk el megfelelő eredményeket, ha a programban egyidejűleg folyik terápiás

munka a vérszerinti szülővel, a gyermekkel és a nevelőszülővel is. Ebből kiindulva dolgozta ki Myriam David (a nevelőszülői terület specialistája) azt a módszert, amely szerint a családi elhelyezést intéző szolgálat munkájában két szakembercsoportnak kellene részt vennie:

1) az egyik csoport a gyermek érdekét képviselné: ebbe beletartozna a nevelőszülői család, egy szociális munkás, aki a gyermek iskoláztatásáért/iskolai fejlődéséért felelős, és egy pszichológus, aki a gyermek múltjának, illetve saját élet-történetének a „megemésztéséért” és a folyamatosság biztosításáért felelős (a gyermek ezzel kapcsolatos problémáinak, kérdéseinek, félelmeinek a feldolgozásában segít).

2) a másik csoport pedig a vérszerinti szülők érdekét védené ebbe egy szociális munkás és egy pszichológus tartozna, akik a szülői látogatásokat, a szülő-gyermek találkozásokat felügyelnék.

Franciaországban vannak már olyan non-profit szervezetek, ahol mind a két említett szakembercsoportot megtalálhatjuk, de számuk egyelőre elenyésző. A legtöbb helyen csak egy szociális munkás van, pszichológus és egyéb szakember segítségével nélkül.

A cikk szerzője felteszi a kérdést: ha egyedül van a két család között, vajon hogyan tud mindkét fél szövetségesévé válni, hogyan tudja érdemben megoldani a problémáikat, hisz mindkét családnak más-más jellegű problémákkal kell szembesülniük, ráadásul az érdekeik is különböznek.

A kutatások azt mutatják, hogy ha a (nevelő) családba kerülés valamilyen oknál fogva elhúzódik és az érintettek nem kapnak megfelelő szakemberektől segítséget, a szülő-gyermek kapcsolattartás folyamatosan csökken. Ha pedig a szülő megszünteti a kapcsolattartást és több mint egy évig egyáltalán nem jelentkezik, a gyerekekről bírósági döntés mondja ki, hogy „állami nevelt”, és innen kezdve örökre adhatóvá válik.

Kibicher Orsolya

A Down-szindrómás gyerekek örökbefogadása¹

Franciaországban az örökbe fogadható gyerekek vonatkozásában az utóbbi 20 évben jelentős változás állt be: csökkent az egészséges gyerekek száma - kevésbé mondanak le róluk, mivel az anyák segítséget kapnak a felnevelésükhöz -, és nőtt az idősebb vagy külföldi, illetve speciális szükségletűeké (valamilyen betegségben szenvedőké). Az 1984. június 4-én életbelépett törvény kimondja, hogy az örökbefogadás során valamennyi állami nevelt, örökbe fogadható gyermeket meg kell próbálni örökbe adni. Ez a cikk egy olyan kutatásról számol be, amely a Down-kóros gyerekekről való szülői lemondást, illetve annak okait vizsgálja. Egyrészt megpróbálták felmérni a probléma valódi mértékét Párizsban, másrészt pedig azt, hogy milyen következményekkel jár, milyen veszélyeket rejt az, ha a szülővel a szülőszobában (közvetlenül a szülés után) közlik a fogyatékos tényét.

A KUTATÁS

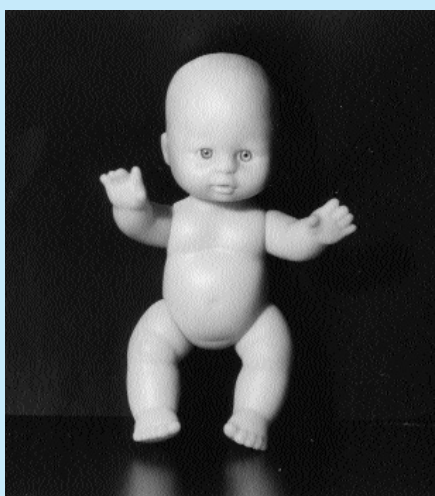
Egy 15 évvel ezelőtti kutatás alapján tudjuk, hogy minden évben jelentős számú Down-kóros gyermekről mondanak le a szülei és ajánlják fel őket örökbeadásra (a Down-kóros gyerekek száma szignifikáns az örökbeadásra váró gyerekek számán belül, közel 10%).

Vizsgálták a szülők reakcióját (sokk és szomorúság), amikor közölték velük, hogy születendő vagy megszületett gyermekük Down-kóros (Quine és Pahl 1987), és kimutatták: a szülőknek pszichológiai segítségre van szükségük, hogy fel tudják dolgozni ezt a hírt, és el tudják fogadni, fel tudják nevelni a fogyatékkal született gyereket. (Gath 1985)

A vizsgálat az 1980-89 közötti időszakot öleli fel, és a helyi önkormányzatoktól, illetve az Állami Gondozottak Tanácsától kapták a kutatók az engedélyt a vizsgálatra. A kutatásba bevonták a nem állami (civil, magán) örökbeadással foglalkozó ügynökségeket is – egy átfogó és államilag is támogatott felmérés keretében.

Ebben a 10 éves időszakban 102 Down-kóros gyermekről mondtak le a szülei. A vizsgálatba csak olyan párokat vontak be, akik akarták a terhességet, és részt vettek terhesgondozáson. Tíz családból négynek már volt egy vagy több gyermeke. Az anyák többsége 35 éven aluli volt. Túlnyomó többségük nem volt ultrahangos vizsgálaton a terhesség alatt. Többségük a közép-, illetve felső középosztályba sorolható.

A kutatás egyik feltételezése az volt, hogy a szülő-gyermek közötti kötelék

kialakulásának (a szülő hogyan reagál a gyerekeire a diagnózis hallatán, elfogadja vagy elutasítja) egyik fontos meghatározója: az orvosok hogyan közlik a szülővel a diagnózist. Ez azzal együtt fontos szempont, hogy egyértelmű, van számos olyan szülő, aki képtelen szembenézni a valósággal, még ha mindenféle támogatást meg is kap. Nagyon fontos tehát, hogy az orvos – vagy más felkészített segítő – hogyan mondja el a hírt, mennyire fektet hangsúlyt a felvilágosításra, és milyen információt nyújt, hisz minden szülőnek elsősorban meg kell küzdenie a saját előítéleteivel (sokszor elsődlegesen az információ hiányával, saját félelmével) a betegséggel kapcsolatban.

A kutatás második része a párizsi szülészeti osztályok kommunikációs gyakorlatát helyezte a vizsgálat középpontjába. Arra voltak kíváncsiak, hogyan mondják el a diagnózist a szülőknek. Ennek érdekében interjúkat készítettek

a kórházi, szülészeti osztály dolgozóival, és három kérdéskört jártak körül:

- a személyzet beállítódását / előítéleteit a Down-kórral kapcsolatban,
- a körülményeket, ahogyan közölték a diagnózist a szülővel,
- milyen lehetőségeket vázoltak fel számukra az adott helyzet megoldására:
  - > hazatérni a beteg csecsemővel
  - > átmeneti / ideiglenes gondozásba vétel egy csecsemőotthonban
  - > adoptálás / örökbeadás (1985 óta szerepel, mint lehetőség)

A vizsgálatba 7 állami és 6 magán szülészeti klinikát vontak be. Azért ezeket választották, mert 1980-1989 közötti időszakban ezen intézményekből került ki az örökbefogadásra felajánlott Down-kóros gyerekek 60%-a.

Eredmények

- A hozzáállás / ütemezés nagyban függ az intézmény típusától. Ebben az esetben azt találták, hogy – mivel a szülészeti osztályt az anyának 3 napon belül el kellett hagynia – az itt dolgozó személyzet nem tudott mit kezdeni a szülők diagnózis utáni indulataival, érzelmeivel, de nem is volt idejük bármiféle kapcsolatot kiépíteni, illetve foglalkozni velük. Azok a szülők, akik úgy döntöttek, hogy a gyermeket átmenetileg egy csecsemőotthonban helyezik el, hogy időt nyerjenek, a dilemmáikat meg tudták osztani az itt dolgozókkal, akik miközben a gyermekről is gondoskodtak, a szülők döntéséhez is segítséget tudtak nyújtani.

¹ Annick-Camille Dumnaert és Dominique Rosset: Relinquishment for adoption of babies with Down's Syndrome cikkét (Adoption and Fostering 2001/25 No2.) Kibicher Orsolya ismerteti.

• A kórházi személyzettel készített interjúk során 2 típusú eltérő attitűdöt lehetett megkülönböztetni:

1) egyesek elsősorban a gyermek szempontjait vették figyelembe, pl. „Ennek nem lenne szabad megtörténnie a mai világban.” „Még mindig szörnyű előítéletek vannak a Down-kóros gyerekekkel szemben.”;

2) mások viszont a szülők szempontjaira, problémáira helyezték a hangsúlyt, az ő helyzetükbe próbálták beleképzelni magukat, ők kevésbé foglalkoztak a csecsemőkkel, mert szerintük egy ilyen helyzetben a szülők azok, akik igazán szenvednek.

• A szülészeti osztályok többsége reagált a vizsgálat szerint egyértelműen negatívan a Down-kórral született gyermekre, mivel „nem tökéletes kisbaba”, „abnormális, orvosi hiba”. Ezekben az intézményekben – kimutathatóan – kiugróan magas volt a gyermekről lemondók száma. Megállapítást nyert: ennek a legvalószínűbb oka, hogy sem az orvosok és más

segítők – szülésznők, nővérek, szociális munkások –, s ennél fogva a szülők sem voltak felkészítve egy nem egészséges gyermek születésére. Egyértelmű, hogy az orvosok – és más segítők – képzése túlságosan technikai jellegű, érzelmentes.

• A diagnózist minden esetben a gyermekorvos közölte a szülőkkel, néhány esetben a szülésznővel, vagy a szülészovossal együtt. Az esetek több mint 50%-ban (8/13) egyszerre mindkét szülővel a gyermek jelenlétében közölték a hírt. Ezekben az esetekben kimutathatóan kevesebb volt a gyermekről való lemondások száma, mint akkor, amikor mindkét szülőnek egyszerre, de a gyermek távollétében vagy csak az egyik szülőnek beszéltek a gyermek állapotáról.

• A szülészeti osztályok túlnyomó többségében (9/13) nagyon gyorsan történt ez a bejelentés, ezzel is minimálisra csökkentve annak lehetőségét, hogy a személyzet foglalkozni kényszerüljön

a fájdalommal, döbbenettel, bánattal, amit a beteg gyermek születése okoz.

• Miután egyértelművé vált és felfigyeltek arra, hogy milyen romboló hatása van annak, ha közvetlenül a szülés után, még a szülőszobában közlik a hírt a szülőkkel, néhány szakember úgy gondolta, jobb, ha várnak a diagnózissal és annak közlésével. Különösen akkor, ha az nem teljesen biztos és a súlyossági fokot sem lehet bizonyosan tudni. Ez aztán azzal is járt, hogy a diagnózis megerősítése érdekében a csecsemőt átszállították másik intézménybe, és ezzel a diagnózis közlésének a következményét, annak terhét s így a felelősséget is áthárították. A kutatás arra is rámutatott, hogy azon az öt szülészeti osztályon, ahol a vizsgálatok idejére, illetve a közlést megelőző időre az anyát elkülönítik a gyermekétől, kimutathatóan magasabb volt az átlagnál a lemondások száma.

• A szülészeti osztályok személyzete többnyire azt javasolta a szülőknek, hogy

vigyék haza a gyermeküket. Emellett azonban mindannyian megemlégték az átmeneti gondoskodásba vétel lehetőségét is, arra az esetre, ha szükségük lenne egy kis időre, hogy átgondolják a döntést. Kettő kivételével mindegyik helyen szóba került a gyermekről való lemondás lehetősége is. A vizsgált intézmények harmadában, alternatív megoldásként, az adoptálást javasolták először.

- Öt intézményben a személyzet különös figyelmet fordított arra, hogy minél tapintatosabban és körültekintőbben közöljék a diagnózist. Ezzel egy időben felajánlották a szakemberek segítségét is. Ennek eredményeképpen ezeken a helyeken sokkal kevesebb gyerekről mondtak le.

■ Rizikófaktorok

Az 1980-1990 közötti időszakban minden 5 Down-kóros csecsemőből egyről közvetlenül a születése után mondtak le. Ez az arány Párizsban jóval magasabb volt, mint a másik vizsgált tartományban – Bouches-du-Rhoneban majdnem a duplája (22,6% és 12,4%).

A kutatás által kimutatott rizikófaktorok:

- az anya nemzetisége: a franciák sokkal nagyobb arányban mondanak le beteg gyermekükről, mint a más népcsoportokhoz tartozók
- az anya lakóhelye: az elit szomszédsággal vagy lakóköznyezetben élő anyák nagyobb arányban mondtak le gyermekükről
- ha a Down-kórral született gyermek az elsősülött az adott családban, nagyobb esély van rá, hogy lemondanak róla a szülei
- az anya kora: a 25–34 év közöttiek mondtak le gyermekükről a legnagyobb arányban
- a veleszületett rendellenességek halmozódása: a szülők nehezebben fogadták el a halmozottan fogyatékos gyermekeket.

■ Véggkövetkeztetések

A szocio-kulturális közeg és az attitűdök erőteljes és kimutatható hatással vannak a szülői döntéshozási mechanizmusra. Nagyon fontos tehát, hogyan köz-

lik a diagnózist a szülőkkel. A szakembereknek segítséget kell nyújtaniuk számukra a félelmeik, előítéleteik és a betegségről való ismeret- és információhiány legyőzésében. Ehhez nekik maguknak is sokkal több információra, kommunikációs készségre és érzelmeik, frusztrációik feldolgozását könnyítő segítségre, szupervízióra, csoportmunkára van szükségük.

Összehasonlítva a francia adatokat az angolokéval, kiderül, hogy Franciaországban jelentősen több Down-kóros gyermekről mondanak le a szülők. Ennek a kutatók szerint két oka lehet:

1. Az örökbefogadási eljárás egyszerűsége és gyorsasága, és
2. Az anonimitás megőrzésének lehetősége.

Mindkettő jelentősen megkönnyíti a szülők dolgát. Franciaországban ugyanis a jog lehetőséget teremt a szülői felelősség gyors átruházására, hiszen ettől kezdve az önkormányzatok felelősek a gyerekekért. Felmerül a kérdés, vajon jó-e ez, ahelyett, hogy ezeknek az erős és ellentmondó érzéseknek a feldolgozására időt és lehetőséget biztosítanának a szülőknek.

Az egészségügyi szakembereknek is meghatározó a szerepük. Vajon – amikor azonnal az örökbeadást javasolják –, tisztában vannak-e azzal, hogy az örökbefogadásra váró Down-kóros gyermekeknek ténylegesen csak a felét fogadják örökbe?

Lemondani örökre egy beteg gyermekről, lelkileg is nehéz döntés, rendkívül megterhelő a szülő számára. A kutatás rámutatott arra, hogy az esetek jelentős többségében a szülők nem kaptak érdemi segítséget, és a gyakorlatban a segítő hálózat is elsősorban azokra a családokra koncentrál, akik végül úgy döntenek, hogy megtartják beteg gyermeküket. Akik viszont lemondanak róla, egyedül maradnak ezzel a döntéssel és ennek következményeivel.

Ahhoz, hogy a szülők a lehető legmegfelelőbb döntést tudják meghozni és a speciális szükségletekből adódó hátrányokat minimálisra csökkenthessék, a szülőkés a szakemberek nyílt kapcsolatára lenne szükség. A szülők a szakemberektől elsajátíthatnák a probléma felmérésének lehetőségét és valódi nagyságának értékelését, ennek kezelését, választ kaphatnának a felmerülő kérdé-

seikre, a várható nehézségeikre, és megismerhetnék a megoldási alternatívákat.

Ennek a kutatásnak az eredményei és következtetései révén a 90-es évek közepén-végén módosították a gyakorlatot. A kutatás eredményeit valamennyi szülészeti osztály számára hozzáférhetővé tették. Képzések indultak a szociális munkások számára. Ennek eredményeképp elindult a változás, és 1995-96-ra a gyermekről való lemondások száma a korábbi időszak 10%-áról előbb 6%-ra, majd 1998-99-re 4%-ra esett vissza.

A csecsemők közel felének (43%) néhány hónapon belül találtak örökbefogadó szülőket. Hasonló arányban kerültek nevelőcsaládokba, és csak nagyon kevesen élnek intézményben. 8%-uk visszatért vérszerinti családjához, és 6%-uk hat hónapos kora előtt meghalt (szívproblémák miatt). A magán ügynökségek sokkal gyorsabban tudtak elhelyezni egy-egy gyermeket, mint az önkormányzatok, mivel a magáncégek kiterjedt hálózattal rendelkeznek országszerte. A nevelőszülők 75%-a a munkásosztályból, illetve az alsó-középosztályból került ki.

■ A Down-kóros gyermeket örökbe fogadó családok jellemzői

- a felső-középosztályból, illetve a legmagasabb gazdasági státuszú rétegekből kerültek ki
  - kétharmaduknak már volt egy vérszerinti másik, egészséges gyereke
  - a család, jellemzően nagyobb, mint az átlag (4,3 gyerek/család szemben az átlagos francia családdal, amelyben az arány 1,7 gyerek családonként)
  - közel 50%-uk két Down-kóros gyermeket is adoptált (és amikor rákérdeztek, hogy miért, azt válaszolták, mert így nem olyan szembetűnő hogy ők mások, mint a többiek, tudnak együtt játszani, és tudnak segíteni egymásnak, mert hasonló az érdeklődési körük, értelmi szintjük, és azonos problémákkal küszködnek)
- A kutatások tehát azt mutatják, hogy ezeknek az örökbefogadó szülőknek nem jelent problémát, hogy az egészséges vérszerinti gyermekeik mellett felneveljenek más országból, más kulturális háttérrel érkező és esetleg beteg, különböző fejlődési rendellenességgel született gyermekeket is.

Tabu-bontás

■ SÉRÜLTEK SZEXUÁLIS VISELKEDÉSE

Szokásos, szürke novemberi délelőtt volt. Gondolataimba merülve léptem be a kémiatanszék lépcsőházába. Egyszerre egy mini-építőtelep látványa tárult elém: légkalapáccsal, csákánnyal dolgozó munkások zárták el az utamat. Lépcsőt bontottak, kerekesszék-feljárót építettek. Egy két héttel azelőtti élmény részletei villantak fel az emlékezetemben: egyetemistákkal beszélgettem a sérültségről, fogyatékosokról, fogyatékos gyerekekről, fiatalokról. „Igazából nem tudjuk, hogy kik ők – összegezte az egyik lány – csak azt látjuk, vagy inkább feltételezzük, hogy másak: másként viselkednek, másként éreznek, mást jelent nekik az élet, a szerelem, a szexualitás. Sok megnyilvánulásuk érthetetlennek, ijesztőnek tűnik. Sok körülöttük a tabu.”

2003 az Európai Fogyatékos Emberek Éve volt. Utcai demonstrációk, média-kerekasztalok, több pályázási lehetőség, munkahelyi, iskolai integrációs programok próbálták egyengetni az egymáshoz közeledés útját. Telefonfülkék, parkolók, feljárók épültek. Lépcsőket, járdaszegélyeket bontottak. Valami elkezdődött.

A tabu-bontásnak nincs „Nemzetközi Éve”. Bármikor elkezdhető.

FOTÓ: ARCHIVUM

Ez a téma akkor kezdett foglalkoztatni, amikor egy székelyföldi gyermekotthonban gondozóként dolgoztam, többségükben értelmi fogyatékos gyermekekkel, és először szembesültem azzal a ténnyel, hogy milyen nagy mértékben különbözik a család nélkül felnövő és emellett még értelmileg is sérült gyere-

kek szexuális viselkedése, a családban felnövő egészséges gyerekekétől. Számomra ez a különbség akkor sokkoló volt, nyugtalanított, szerettem volna tudni: mi miért történik, s legfőképpen, hogy mi az én tennivalóm, hogyan kell viszonyulnom.

Amikor családsegítőként kezdtem dolgozni, újból előjöttek ezek a kérdések. Tapasztaltam, hogy milyen nehéz megtalálni azt a hangot, amelyen a szülőkkel beszélni lehet a gyermek szexuális megnyilvánulásairól, az ezzel kapcsolatos tennivalókról. A jövőről beszélgetve is ez az egyik legnyugtalanítóbb aggodalma a szülőknek: mi lesz akkor, amikor a sérült gyerek a kamaszkorhoz ér, amikor a nemi éréssel együtt megjelennek a szexuális vágyak, igények.

Mivel ebben a témában az elérhető szakirodalom nagyon kevés a szülőknek, nevelőknek, segítő szakembereknek meglehetősen nehéz a helyzete. Egy nagy horderejű problémáról kell álláspontot, sőt alkalmazható, gyakorlati viszonyulást kialakítani, anélkül, hogy adva lennének a biztos tájékozási pontok. Legtöbbször csak a két véglet ismert: tiltani, csirájában elfojtani mindenféle szexuális megnyilvánulást, és így tartani kontroll alatt, vagy a szexuális élethez való jogra hivatkozva bátorítani, sőt megtanítani a sérült kamaszt szexualitásának kiélésére. Ez utóbbihoz áll közelebb a Skandináv országokban megszülető normalizációs eszme és gyakorlat: megadni a lehetőséget a sérült gyermek és felnőtt számára, hogy mindennapi élete, s ezen belül szexualitása is, minél közelebb lehessen a normálisnak minősíthető.

Ezekhez a kérdésekhez viszonyulni – egyáltalán elfogadni a sérültség tényét s vele együtt mindazokat a másságokat, amiket ez eredményez, felvállalni a felmerülő etikai kérdéseket – lehetetlen a személyes értékrend „megvallása” nélkül. Ennek a dolgozatnak az esetében ez egy keresztyén értékrend, s a dolgozat célja a sérültek szexuális viselkedésével kapcsolatos eddigi tapasztalatok és ismeretek megosztása. Úgy gondolom, hogy a szexualitás helye egy felelősen vállalt, kölcsönös szeretetre és bizalomra épülő kapcsolatban van. A fogyatékkal élő gyermek és fiatal szexuális nevelésének is ebbe az irányba kell haladnia.

■ AZ EGÉSZSÉGES GYEREK SZEXUALITÁSÁNAK FEJLŐDÉSE

Az egészséges gyermek első három életéve tulajdonképpen az én-tudat kialakulásának, a „pszichikus születésnek” (a kifejezés M. Mahlertől származik) az ideje. Ez lényegében egy lassú leválási folyamat, melynek során a gyermek folytonosan változó kapcsolatban él anyjával, e kapcsolatban formálódik énye, alakul személyisége. A belső észlelésekkel szemben kezdenek elsőbbséget nyerni a perifériás testélmények, majd az anyától és külvilágtól érkező ingerek. Ebben az időszakban fedezi fel először saját testét, előfordul, hogy két-három hónaposan gyakran nemi szervéhez téved a keze, különösen pelenkázáskor, és ez kellemes érzést vált ki belőle, ezért ismételni próbálja, de később, amikor megtanul kezével, lábával játszani, ujjait nézegetni ez teljesen leköti a figyelmét, érdeklődését.

Az óvodáskor az ösztönvirágzás kora. A gyermek ráébred nemi hovatartozására s ez egyre inkább foglalkoztatja. Érdekelni kezdi az emberi test, a nemek közötti testi különbségek. A nemiség felfedezése erotikus izgalmakkal is társul, a gyerek egyre többet foglalkoztat a nemi szervével, elkezdődik, elkezdődhet a maszturbáció, megjelennek az erotikus, szexuális fan-

táziák. Megtörténik az azonos nemű szülővel való nemi azonosulás, s ugyanakkor az ellenkező nemű szülő iránti vonzódás. Ambivalencia és elfojtások, rivalizáció és azonosulás – mind ezek a gyermek belső érzését szolgálják, mindaddig, amíg kiválik a felettes-én. Az óvodáskor végére a gyermek képessé válik arra, hogy ösztöntörekvéseit a család és közösség elvárásainak vesse alá.

A latencia az ösztönnyugvás kora. Ebben az életszakaszban történik meg a szülőktől a kortárscsoporthoz való átpártolás és az autonóm erkölcsi szabályozás kialakulása: a gyermek megéri, mérlegeli a szabályokat és interiorizálja azokat.

A serdülőkor fontos változásokat hoz a személyiség érzésben és a szexuális érzésben egyaránt. Ebben a szakaszban jut el a szexuális érzés a genitalitás uralmához. Az ösztönfeszültségek feloldása súlyos gondot jelent a kamasznak. Küzd maszturbációs késztetéseivel, melyek büntudatot ébresztenek benne, s ezért hajlamossá válik a környezet elöl való rejtőzködésre. Szükségét érzi a nagy intenzitású, mély érzelmi kapcsolatoknak. Felébred benne a keresés izgalma, keresi az ellenkező neműek társaságát, barátságát, ellenállhatatlan vonzást érez irántuk, de mindez szorongást is ébreszt benne. Családjával szemben ambivalens érzelmei támadnak: szeretne már elszakadni tőlük, de érzelmi életének zaklatottsága miatt még mindig vágyik a védettségre. A serdülőkor végére el kell tudnia fogadni a felnőtt szereppel járó feladatokat, s elsősorban a felelősséget önmagával és másokkal szemben.

■ A SÉRÜLT GYERMEK ÉS FIATAL SZEXUÁLIS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI

Az egészséges gyermek szexualitásának fejlődése elválaszthatatlan a személyiség fejlődésétől. Értelmileg sérült gyermek esetében a mentális fejlődés gyakran megreked, ezzel együtt a személyiség egészének fejlődése is akadályozott lesz, az ösztönfejlődés és biológiai érés viszont tovább halad, s így egy diszharmónia jön létre. Viselkedésében nem tud állandóan viszonyítani a külvilág reakcióihoz, megnyilvánulásainak szocializációja nehezen valósul meg.

Az első három életévben a külvilág ingereire való érzékenység kisebb, a gyermek anyjára utaltsága hosszabb ideig tart. Az anya távolléte, hiánya nagyon intenzív szorongást vált ki. Különösen intézetben felnövő gyerekek esetében a maszturbációra való rátanulás már az első életévben megtörténik. Feszültségoldó hatása miatt a gyermek számára a legfőbb vigasszá válhat, nem tud megnyugodni, elaludni másképp. Kialakul egy ördögi kör: a környezet ingerei nem kötik le, ezért saját testében keres örömet, de ez egy idő után annyira leköti, hogy bezáródik a külső hatások elől. Nevelők és szülők is érthetetlenül állnak az ilyen helyzetek előtt. Az általam megkérdezett szülők és gondozók többsége bizarrnak, megdöbbentőnek ítélte a kisgyermek kori maszturbációt, nem tudott viszonyulni hozzá. A gyermek még annyira kicsi, hogy nehéz leszoktatással próbálkozni – vélték, s nem tagadták, hogy gyakran a gyermektől való érzelmi eltávolodást váltotta ki belőlük.

Az óvodáskorúaknál nagy jelentősége van a saját test felfedezésének. A gyermekben kialakul a saját test-séma. S miközben az önellátásban – öltözés, vetkezés, mosakodás, fésülködés egyre önállóbbá válik, úgy mélyül el ez a test-séma és alakul ki a saját testről való gondoskodás, a saját testért való felelősség. Sérült gyerekek esetében az önellátás csak később, vagy egyáltalán nem alakul ki. Sajnos, gyakran a gyermek már képes lenne egyedül, vagy csak kis segítséggel gondoskodni saját testéről, de szülei, gondozói „megkímélik” ettől.

Nagy jelentőségű ebben az életkorban az azonos nemű szülővel való nemi azonosulás, a nemi szerepek megfigyelése, az ellenkező nemű szülőhöz való vonzódás. A valóságban viszont a sérült gyerekek nagy hányada egyszülős családokban nő fel, legtöbbször az anya neveli. Az ödipális ösztönök megélésének nincs meg a megfelelő tere, hiányzik az apa által képviselt másik pólus. A sérült gyermek amúgy is lassan bontakozó belső szabályozó rendszerét nem serkenti eléggé a csak az anya által bemutatott nemi viselkedési modell.

Egy Down-kóros kisfiú édesanyja sokat panaszkodott egy időben gyermeke viselkedésére: nagyon rászakott a maszturbációra, teljesen rátapadt a filmek szerelmi jeleneteire, alaptalan történeteket mesélt arról, hogy kikkel „pusztilózik” az anyukája. „Pedig minket biztos, hogy sohasem látott egymást megcsókolni, megölelni” – mondta az anya. Többszöri beszélgetés után úgy tűnt, hogy a gyermeknek épp az hiányzik, hogy nem látja férfiként és nőként viselkedni a szüleit, nem érzi az összetartozásukat. A szülők kapcsolata később rendeződött, szorosabb lett, ki merték fejezni érzelmeiket egymás felé, s ez a gyermek viselkedésében is kedvező változásokat hozott.

A latencia korban fontos a gyermek számára a kortárskapcsolatok megjelenése. Kialakulnak a fiús és lányos játékok, a játék során a gyermek begyakorolja nemi szerepeit. Sérült gyerekek esetében néha nem látványos a gyermekközösség iránti vágy. Úgy tűnhet, hogy a gyermek megelégszik anyja, családja társaságával, nem kezdeményez kapcsolatokat. A szülő gyermeket védve félti őt a többi gyermektől, nem veszi észre a sokszor csak nagyon halványan felébredő társaság iránti vágyat. Az önállósodás útján, az egészséges nemi érés szempontjából egy nagyon fontos lépés marad ki, ha a környezet ilyenkor nem bátorítja, hanem visszafogja a gyermeket. A magányosság érzése regressziós viselkedésben juthat kifejezésre, visszatérhetnek orális ösztönök, a gyermek ismét az ujját szopja, kisbabásan viselkedik és beszél, még jobban kapaszkodik az anyjába, gondozójába.

Ákárcsak az egészséges gyermek esetében, a sérült gyermek fejlődésében is egy nehéz időszak a pubertás kora. Nem feltétlen köthető szorosan életkori határokhoz, Down-kóros gyerekeknél megtörténik, hogy csak huszoneves korban jelentkeznek a pubertásra jellemző problémák. Ebben a szakaszban válik leginkább nyilvánvalóvá a személyiségfejlődés és a biológiai érés közötti eltolódás. Az ösztön szükségletek jelentkeznek, de a már majdnem felnőtt korú sérült nem rendelkezik belsővé vált, autonóm szabályozással, hogy ezekkel megküzdessen.

Sok esetben nem alakult még ki a saját teste iránti felelősségérzet: nemileg érettnek mondható, de nem tudja gondozni saját magát, ezért ráutalt a mások segítségére. Saját testének intimitása így kevésbé átélhető. Nem vagy csak nehezen alakul ki az a tudat, hogy testéhez nincs más embernek joga, nem érintheti, nem birtokolhatja más, legtöbbször meg sem születet az az igény, hogy tisztelettel bánjanak vele.

Megjelenik, fokozódik a maszturbáció, de mivel nem szocializálódtak eléggé a szexuális késztetések, gyakran nyíltan, nyilvánosan is maszturbál, környezetét nemegyszer elrémítve. Megfelelő segítség hiányában az ösztönfeszültségek nem tudnak elvezetődni csak ebben a formában, ami egész az agresszióig vagy autoagresszióig fokozódhat. Nem sérült pubertáskorúaknál a szexuális vágy egy része átminősül, szublimálódik: rajongássá alakulhat át, teljesítményekre sarkall. Gyakori ebben az életkorban a sportért, ideálokért, eszmékért való lelkesedés. A szerelemhez hasonló intenzitással tudnak kötődni példaképekhez, baráti társasághoz. Az értelmileg sérült kamasz nehezen jut el a vágyak elaborációjáig, a szublimálásig. Marad a nemi vágy elemi, elaborálatlan megélése, ami a környezetben azt a benyomást kelti, hogy a sérültek vágyai sokkal intenzívebbek, ijesztőbbek, félelmetesebbek.

Az önállósági törekvések, családtól való elszakadási vágy is megjelenik. Ebben az időszakban fokozottan ki vannak téve a sérült fiatalok a deviáns hatásoknak, szexuális visszaélésnek, bántalmazásnak. Kapcsolati éhségük számukra káros kötődésekbe sodorhatja őket. Barátkozási próbálkozásaik a másikba való belekapaszkodás jellegűek. Vágnak a barátságra, szerelemre, társasági életre, de nem tudják felvállalni a felnőtt szereppel járó feladatokat, az önmagukkal és másokkal szembeni felelősséget.

Egészséges és értelmileg fogyatékos fiataloknál egyaránt a párkapcsolat és a szexuális élet a felnőtttség jele és joga. A társ után való sóvárgás mindkét esetben felébred. A személyiségben is érett fiatal valóban társra vágyik, a sérült gyakran azt hiszi, hogy a párkapcsolat hozza meg számára a vágyott önállóságot, felnőttiséget, az egészségesekkel való egyenértékűséget. „Az a felnőtt, aki férjhez megy” – mondta egy sérült fiatal lány. Meglepő, hogy milyen pontosan tudják, még akkor is ha mentális és személyiségfejlődésükben a tíz éves szint alatt vannak, hogy húszadik életévük körül elérkezett a párválasztás ideje.

■ FELADATOK, TENNIVALÓK

Mint hogy az értelmileg sérült gyermeknél a tanulás nem spontán megfigyelés és utánzás útján, hanem hosszú és fáradtságos neveléssel, helyes szokások kialakításával történik, társas életre nevelésük, szexuális viselkedésük nevelése is nagyon sok és sokféle feladatot ró a velük foglalkozó és törődő nevelőkre, szülőkre. Ez a fajta nevelés nem egyszerűen viselkedés tanítási, hanem gyógypedagógiai feladat is, és már a kisgyermekkorban elkezdődik.

A sérültek szexualitáshoz való jogát hangsúlyozók az embernek az örömhöz és teljes élethez való jogát emelik ki. Örömet szerző tevékenységeket, kapcsolatokat, együttléteket „találni ki” a sérült kisgyermek számára, ahol jól érezheti magát, ahol nem az akadályozottságát éli meg, hanem az elfogadást, a szeretet, azt, hogy ő is jó valaki számára – mindennél fontosabb. Egy unatkozó, csak a maszturbációban örömet találó gyermeknél nincs szomorúbb látvány. Találékony, a gyermek alapos ismerete kell ahhoz, hogy megtaláljuk a megfelelő megoldást.

Egy anyuka mondta el, hogy kisfia annyira rákapott az elalvás előtti maszturbálásra, hogy már csak így tudott elaludni. Otthon mindennel próbálkoztak, tiltásokkal és ígéretekkel, de semmi sem hozott változást. Az anya nem akart belenyugodni a helyzet változtathatatlanába. Egy este az az ötlete támadt, hogy mi lenne, ha egy kicsit megmasszírozná a gyerek hátát, a kislány ettől teljesen ellazult és elaludt. Ettől kezdve ez lett a lefekvés utáni elmaradhatatlan szertartás, és a gyermek teljesen lemondott az elalvás előtti önkielégítésről.

Nem célravezető, és nem is jogos csak tiltásokkal, büntetéssel lépni fel, fel kell ajánlani a gyermeknek egy másik viselkedési formát, egy másik örömet szerző cselekvést. Elterelni a figyelmét a nem kívánt viselkedésről, mindig a pozitív meg-

FOTO: ARCHIVUM

nyilvánulásokat erősíteni meg – ez nem kevés erőt és energiát igényel. Az állandó „ne csináld”, „nem szabad”, „hol a kezed” ideig óráig hatékonyabbnak tűnhet, de nagyon megterheli a szülő és gyermek vagy a nevelő és gyermek közötti kapcsolatot. Aki állandóan figyelmeztetget és tilt, annak a kedvéért néhez lemondani egy örömet szerző rossz szokásról.

Egy másik nagyon fontos feladatot az intimitás tiszteletben tartásában látok. Különösen intézetben élő gyermekeknél és fiataloknál, de elég gyakran a családban nevelkedőknél is a sérültet gondozók teljesen természetesnek tartják azt, hogy öltöztessék-vetkeztessék, mosdassák bármikor és bárki előtt. Személyes terét csak nagyon ritkán tartják tiszteletben, kopogtatás nélkül benyitnak a szobájába. Egy hét-nyolc év körüli gyerek már kikérheti magának azt, hogy ne segítsen neki a fürdésnél az ellenkező nemű szülő, nem hajlandó mások előtt átöltözni, tiltakozik, ha a titkait kibeszélik. A sérült fiatal még huszonéves korában is „kisfiam”, „kislányom” marad, a mama törli meg az orrát, köti a cipőjét. Testéhez úgy viszonyulnak, úgy bánnak vele mintha még mindig csak kisgyermek lenne. Természetesen ahhoz, hogy minél inkább felnőttként lehessen bánni valakivel, fontos, hogy minél önállóbb, önállóbb legyen. A túlvédés, a kiszolgáláshoz szoktatás, mert ez megy gyorsabban, ez tűnik egyszerűbbnek, sokat árt a gyermek fejlődésének, kiszolgálóvá teszi.

Egy már sokat emlegetett feladat a sérült gyermek szexuális viselkedésének befolyásolásában a felelősségre szoktatás. Tévhit, előítélet azt gondolni, hogy egy értelmileg fogyatékos gyermek vagy fiatal semmilyen felelősségérzetre nem képes. Meglepő, hogy milyen jó érzékük van a jó, elfogadható és a rossz, elfogadhatatlan viselkedés megítélésében. Egyik középsúlyos értelmi fogyatékos lány mindig felfigyel, ha a közelében két társa veszekszik, s bár nem valószínű, hogy érti a két vitázó szavait, mindig tudja, hogy kinek van igaza és ki a hibás.

A felelősségre nevelést is egészen kis korban kell elkezdni. A sérült gyermek gazdag érzelmi világgal rendelkezik, tud ragaszkodni és szeretni. Véleményem szerint viszont csak azok válhatnak képessé életképes társ kapcsolat kialakítására, akikben kialakul az egymásért és önmagukért való felelősség tudata is. Megtanítani a sérült gyermeket arra, hogy nemcsak szeretni egy növényt, állatot, de gondoskodni is róla, felelni is érte – fontos feladat. Az oksági összefüggések nem mindig magától értődőek számára, de amikor tapasztalja, hogy ha bármennyire is szereti a cserepes virágját, cicáját, de nem locsolja meg, nem ad enni neki elpusztul, akkor valamiféle kézzelfogható tapasztalata lesz arról, hogy a tetteknek és mulasztásoknak következményei vannak. Nagyon fontos, hogy ilyenkor ne lépjenek közbe mindent elsimító, gondos kezek. A cél az életre nevelés, az élet pedig elképzelhetetlen felelősségek nélkül. Nagyon sok és körültekintő gyakorlat kell ahhoz, amíg a sérült fiatalban ébredni kezd az önmagáért vagy társaiért való felelősség-vállalás, de ezek nem hiábavaló próbálkozások.

A felelősségre neveléshez tartozik a sérült fiatalok megfelelő szexuális felvilágosítása. Nagyon sok intézményben elmarad a sérültek nevelésének ez a része. Sokan úgy gondolják, hogy éppen ezek a felvilágosító beszélgetések keltik fel a fiatalok szexuális dolgok iránti kíváncsiságát. Ez azonban nagyon kis

mértékben igaz. A tévé, a folyóiratok tele vannak ilyen jellegű információkkal, nemegyszer ízléstelen jelenetekkel és képekkel. Sokan csak innen informálódnak, maguktól sohasem fognak kérdéseket feltenni. De megfelelő szintű beszélgetések hiányában esetleg sohasem fognak rájönni arra, hogy a szexuális együttlét következménye a terhesség lehet, hogy létezik olyan, hogy abortusz, hogy mit akarhat az az idegen, aki pénzt, édességet kínál azért, hogy elmenj vele valahová. Huszonéves értelmileg sérült lány mondta el egy felvilágosító beszélgetésen, hogy szerinte az abortusz egy betegség, amit nőgyógyásznál gyógyítanak, de fogalma sem volt arról, hogyan lehet „beleesni ebbe a betegségbe”.

A nevelők, szülők igen fontos feladata a szexuális megnyilvánulások üzenetének megfejtése. A maszturbáció elhatalmasodása, toladó erotikus megnyilvánulások, agresszivitás sokféle üzenetet hordozhat. Jelentheti azt, hogy „unatkozom”, vagy „senki sem szeret, kénytelen vagyok én szeretni magamat”, vagy „szeretném ha felnőttnek tartanának”, stb. Felnőtt fogyasztókkal beszélgetve a szexualitásról meglepő volt, hogy milyen visszafogottak lettek amikor arról volt szó, hogy mit várnának egy kapcsolattól. Legtöbbjük nem a szexuális élményt, nem a gyöngédséget várta, hanem azt, hogy egyetlen legyen valaki számára.

A tennivalók közül talán a legfontosabb: tisztázni magunkban a sérültek szexuális megnyilvánulásaival kapcsolatos kérdéseinket, zavarainkat. Viszolygást, undort, felháborodást, belső tiltakozást válthat ki belőlünk, s ha nem nézünk szembe ezekkel az érzéseinkkel, nem tudunk nevelni, nem tudunk segíteni. A sérültekkel foglalkozó személyek együttesen kell egy egységes viszonyulást kialakítsanak, meg kell beszélniük a mindennapi együttéléshez szükséges szabályokat, s azokat következetesen alkalmazniuk kell. Csak az állandó megértési akarás adhat egy jó alapállást ahhoz, hogy jogosultnak érezzük a szabályok alkalmazását, esetenként a tiltásokat. A sérült szexualitásának megértése és elfogadása nem jelenti azt, hogy bármit, bármikor megtehet. Neki is az a legjobb, ha elfogadhatóan tud viselkedni, ha tud kapcsolatokat kialakítani, ha nem záródik be saját világába.

A mindennapi élet adta helyzetekben gyakran nem tudjuk a legmegfelelőbb megoldást a sérültek gondjaiban, érzéseiket csak sejtjük, mivel mi magunk sohasem voltunk fogyatékkal élők. Jean Vanier, a fogyatékosokat befogadó Bárka közösségek megalapítója szerint nagy segítség a sérültek szexuális problémáiban, ha olyan közösségre tudnak találni, ahol van lehetőségük együtt dolgozni, együtt ünnepelni. Vannak olyan helyzetek – vallja ő –, ahol nem marad más feladata a sérülteket nevelőknek-gondozóknak, mint megosztani a magányosság okozta szenvedést, osztozni a teljes életért való sóvárgásban.

Berszán Lídia

„Búcsúfia”

■ AZ ESET ISMERTETÉSE

A kiskunbirizdai nagy létszámú nevelőotthon kiváltását követően lakásotthoni szakmai egységek létrehozására került sor. Az egyik, helyben lévő lakásotthon a közelmúltban kezdte meg működését. A gyerekek néhány hónappal ezelőtt költöztek be az új lakóhelyükre. Mindnyájuknak örömeikre szolgált, hogy a lakásotthon vezetőjével és a nevelőkkel közösen választották ki a házat, a bútorokat és tervezték meg a közös jövőjüket.

A lakásotthonba három testvérpár és egy négyes testvérsor költözött be, közöttük két nagykorú, utógondozott fiatal is.

Az egyik testvérpár, akik azonos szobában nyertek elhelyezést, a ZJ fiúk. A nagyobb gyerek 15 éves, öccse hamarosan betölti a 13. életévét.

Szobájuk otthonos, maguk választották a bútorokat, a szőnyeget, együtt a nevelővel tervezték és rendezték be a saját életterüket.

ZJ Arnold az ablak melletti ágyat választotta. Az éjjeli szekrényére az otthonról, a nagymamától kapott ajándékokat helyezte el, amit még évekkal ezelőtt a lakóhelye szomszédságában lévő falu védőszentjének ünnepén, a búcsúban vett a nagymama.

Kegy tárgyak ezek, mivel a „mama mindig azt mondta, ez vigyázni tud azokra, akik mellett nincsenek ott a hozzátartozóik”. Ezek majd vigyáznak rá és a bátyjára is.

A lakásotthoni nevelő Jóska bácsi, amikor meglátta a díszeket, közölte, hogy azonnal tüntesse el Arnold. „Giccses és parasztos, egyáltalán nem illik a berendezéshez!”

Arnold nem szólt egy szót sem, engedelmeskedett és eldugta a szekrény aljába, majd úgy döntött, hogy mégiscsak kiteszi, hiszen ezek azok a dolgok, amik egyáltalán emlékeztetik a családjára, semmi más nincsen otthonról. Nem látta a szüleit több hónapja, a nagymamája sem jelentkezett, lehet, hogy meg is halt már.

Egy alkalommal, amikor iskola után hazament, nem találta az „éjjeli szekrény díszeit”. Mindenütt kereste, amikor Jóska bácsi közölte, hogy már egyszer figyelmeztette, hogy azokat az ocsmány

dolgokat dobja ki, mégsem fogadott szót.

Ebéd közben, mindenki szeme láttára és füle hallatára mondta, hogy szemetet tart a szobájában. Arnold valóban bedühödött. Sírva üvöltözött, a testvére, Márk hiába próbálta nyugtatni azzal, hogy majd vesz neki másikat. A nevelőt elküldte melegebb helyekre, ezért neki kell takarítania az udvart, ameddig Jóska bácsi úgy gondolja, és nem étkezhet a többiekkel. Állva kell ennie az étkező egyik zugában. Azt is mondta Jóska bácsi, hogy ne is álmódjon arról, hogy a szüleivel találkozhat, még ha egyáltalán jelentkeznek is.

Úgy döntött, panaszt tesz a lakásotthon vezetőjénél, a gyámjánál, vagy bárkinél, aki hajlandó meghallgatni.

■ AZ ESET JOGI VONATKOZÁSAI (Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye tükrében)

Arnold jogait, a gyermeki jogokat sértő történések

1. „A lakásotthoni nevelő J. bácsi – amikor meglátta a díszeket, közölte, hogy azonnal tüntesse el Arnold. „Giccses és parasztos, egyáltalán nem illik a berendezéshez!” Egy alkalommal, amikor iskola után hazament, nem találta az „éjjeli szekrény díszeit”. Mindenütt kereste, amikor J. bácsi közölte, hogy már egyszer figyelmeztette, hogy azokat az ocsmány dolgokat dobja ki, mégsem fogadott szót.”

■ Magánélet

A gyermekeknek joguk van a magánéletre, a személyes tulajdonaik birtoklására. Ide tartozik, hogy személyes leveleiket nem szabad felnyitni, vagy telefonbeszélgetéseiket nem szabad lehallgatni, hacsak törvény ezt lehetővé nem teszi.

2. „Arnold nem szólt egy szót sem, engedelmeskedett és eldugta a szekrény aljába” (a kegytárgyakat).

■ A véleménynyilvánítás szabadsága

A gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy kifejezzék, mit gondolnak és éreznek mindaddig, míg cselekedetükkel nem szegik meg a törvényt vagy nem befolyásolják más emberek jogait.

3. „Nem látta a szüleit több hónapja, a nagymamája sem jelentkezett, lehet, meg is halt már.”

■ Az információk hozzáférhetősége

A gyermekeknek lehetővé kell tenni, hogy az információk széles skálájával rendelkezzenek, különösen azokkal, melyek az életüket jobba tehetik.

4. „Mindenütt kereste, amikor J. bácsi közölte, hogy már egyszer figyelmeztette, hogy azokat az ocsmány dolgokat dobja ki, mégsem fogadott szót. Ebéd közben, mindenki szeme láttára és füle hallatára mondta, hogy szemetet tart a szobájában.”

■ Az emberi méltóság, a személyiség tiszteletben tartásához való jog

A gyermekeknek joguk van arra, hogy ne büntessék őket kegyetlenül vagy olyan módon, amely megalázná őket. Nem zárhatók be, hacsak ezt jogerős ítélet nem mondja ki. Ha törvényesen vannak bezárva, tisztelettel kell bánni velük. Lehetővé kell tenni számukra, hogy jogi tanáccsal rendelkezzenek, és olyan gyorsan döntsenek ügyükben, amennyire csak lehet.

5. „A nevelőt elküldte melegebb helyekre, ezért neki kell takarítania az udvart, ameddig J. bácsi úgy gondolja, és nem étkezhet a többiekkel. Állva kell ennie az étkező egyik zugában.”

Emberi méltósághoz való jog valamint, egyazon tettért többszörös büntetés tilalma.

6. Azt is mondta Jóska bácsi, hogy ne is álmódjon arról, hogy a szüleivel találkozhat, még ha egyáltalán jelentkeznek is.

Minden, a vérszerinti családjától távol élő gyermeknek joga van a szüleivel, rokonaival való kapcsolattartáshoz.

A vázolt esetben tehát az alábbi jog sérelmek fedezhetők fel:

- Az emberi méltóság tiszteletben tartása (GYVT 6§ (5))
- A gyermek nem vonható alá megalázó büntetésnek (GYVT 6§ (5))
- A gyermeknek joga van a kapcsolattartáshoz (GYVT 7§ (4))

- A gyerekeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz (GYVT 8§ (1))
- A gyermeknek joga van érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátáshoz (GYVT 9§ (1 a)).

Több kérdés is felvetődik

Vajon hogyan működik a családgon-
dozás az alapellátásban és a szakellátás-
ban egyaránt, ha a gyermeknek nincsen
információja a családjára vonatkozóan már
hónapok óta? *(tájékoztatóhoz való jog)*

Hogyan biztosítja a gondozó intéz-
mény a gyermek teljes körű ellátását, mi-
közben a gyerek állandóság-érzete kérdé-
ses: ki védi meg, ha sérelem éri, mi garan-
tálja az állandóság igényének és biztonsá-
g szükségletének kielégítését? *(jog a
teljes körű ellátáshoz)*

A gyermek gyámja milyen kapcsola-
tot tart fenn a gyerekekkel /gyerekekkel?

Mi a lakásotthon vezetőjének a szerepe,
ha a fiú számára az is kérdéses, hogy hol
és kinél tegyen panaszt? *(panasztétel joga)*

Ha működik a gyermekjogi képvise-
lői rendszer, mi az oka, hogy a gyerek
tájékoztatlan?

■ AZ ESET PSZICHOLÓGIAI VONATKOZÁSAI

■ A család, a családi kapcsolatok és kötődések jelentősége

A családból merítjük születésunktől
fogva a tudást, hogy kik vagyunk, hová
tartozunk – ez a mi identitásunk –, és itt
tanuljuk meg érzelmi kötődéseinket.
Az önbizalom és a mások iránti bizalom
képességének kifejlődéséhez a gyermek-
nek a szülőkhöz való kötődésre van szük-
sége. A korai kötődések és kapcsolatok
formálják a későbbi kapcsolatok alapját.
A szülőkhöz való kötődés segítségével
fejlődik ki a gyermekben a lelkiismeret, a
másokkal való együttélés képessége,
a pozitív önértékelés.

Személyes identitásunkat, a körülöt-
tünk lévő kultúra megértését, a valahová
való kötődés és állandóság érzésének ki-
alakulását a családuktól kapjuk. A gye-
rekek önértékelése, személyes és kultu-
rális identitása gyakran kerül veszélybe.
Az önértékelést veszélyeztetheti az átél-
t fizikai vagy szexuális bántalmazás, a testi

és lelki elhanyagolás okozta trauma.
Amikor a családját pótló elhelyezése
megtörténik, a gyermeknek fel kell dol-
goznia azt a traumát, amelyet az őt ért sú-
lyos veszteség és a számára fontos szemé-
lyektől való elválás okoz. Ilyenkor a gyer-
mek önértékelése, személyes és kulturá-
lis identitása tovább sérül. A legalapve-
tőbb eszköz a gyermek identitásának
támogatására, a gyermek és családja kö-
zötti kapcsolat elősegítése és támogatása.

A személyes tárgyak gyakorta kaca-
toknak tűnnek, mégis óriási jelentőséggel
bírnak a gyermekek életében. Ez ugyanis
– sok esetben – az egyetlen kapocs, ami
a gyermeket a családjával, a múltjával,
élete történetével összeköti. Ahogyan mi
magunk őrizgetjük a nagymamáktól, déd-
szülőktől örökölt kávéscsészét, úgy kell
tisztelőn tartani a gyerek által nagyra
becsült arany-szegélyes Mária szobroc-
kát, Krisztus-képmást. Ennek jelentősége
és értéke nem abban rejlik, hogy „búcsú-
fia”, hanem abban, hogy összeköti
a gyermeket a családjával, a szeretteivel.

Értékkérdést vet fel az udvar, bünte-
tésből történő takarítása. Vajon megta-
nulható-e a munka értéke és az elvégzett
feladat; vajon tiszteletet és büszkeséget
hoz, vagy a szégyen fizikailag is érzékel-
hető formájává válik. Pedagógiai-pszich-
ológiai szempontból hatékonysága
megkérdőjeleződik, hiszen a személyi
és környezeti higiéné kialakítása bünte-
téssel nem lehetséges.

A bántalmazás témaköre: „A testi sér-
tésekről készíthető láttelel.” (Ancsel Éva)
Az érzelmi bántalmazás, az emberi méltó-
ság tiszteletben tartásának mellőzése
több esetben hasonló, ha nem nagyobb
sérüléseket okoz, mint a látható és viz-
sgálható zúzódások. Ez minden esetben
az egyébként is traumákat átél gyerme-
kek számára csak növeli a hátrányukat,
csökkenti a fájdalom feldolgozásának
idejét és sikerességét egyaránt.

■ MEGOLDÁSI MÓDOK

A gyermek panaszának kivizsgálása
a lakásotthon vagy lakásotthoni egység
dokumentációjának áttekintésével kell
együttjárnia. Fontos információt tartal-
maz a Házirend, a Szakmai program,
az Érdekképviselet működése, nem elha-
nyagolható azonban a lakásotthonban

élő többi gyermek meghallgatása sem.

Hangsúlyozandó azonban az a pozí-
tívum, hogy a gyermekek lakásotthoni
költözése során az együttműködés, a gye-
rekekkel való együtt gondolkodás és terve-
zés ígéretes perspektívákat vetített előre.

Képviselői szempontból lehetőség
nyílik arra, hogy jelzés történjen elsősor-
ban a lakásotthon vezetője felé, vagy akár
a lakásotthonokat működtető szakmai
egységvezető felé, amely a jogséremlmek
orvoslását célozza.

Hasznos ezzel egy időben az alapel-
látás felé is jelzéssel élni a kapcsolattartás
jogának gyakorlása céljából. Ez egyéb-
ként is a gyámhivatal által szabályozott
kérdés.

Tanácsos a lakásotthon dolgozói
számára speciális képzés, továbbképzés
keretében a gyermekek szükségleteit
pontosítani és a szükséglet-kielégítés esz-
közeit konkretizálni.

■ OPTIMÁLIS MEGOLDÁS

Ebben az esetben a közvetítés, a me-
diációs technika alkalmazása látszik a leg-
gyorsabb és mindenre kiterjedő mód-
szernek, ami a nevelő és a gyermek közti
konfliktus megoldását hozhatja.

A technika ugyanis lehetőséget nyújt
arra, hogy megfogalmazódjanak az érde-
kek, és kimondódjanak olyan gondolatok
és vélemények, amelyek addig nem
voltak a másik „fél” számára ismertek. Pl.
miért olyan fontos a búcsúfia, milyen az
olyan együttműködési mód, kommuniká-
ciós stílus, amely feltételezi a felek egy-
más iránti tiszteletét, emberi méltóságá-
nak szem előtt tartását.

Maga a közvetítés pártatlanságot ígé-
nyel, mégis az erőegyensúly fenntartása
érdekében is tesz erőfeszítést a felek
megállapodását segítő, így semmi-
képpen sem gondolom ezt a megoldást –
a gyerek szempontjából – eleve vesztes
pozíciónak.

Potenciális nyereség lehet azonban,
hogy a lakásotthonban élők együttműkö-
dése is fejlődik, hiszen a problémahely-
zet közös feldolgozása is szükséges (ebéd
közben, mindenki szeme láttára, füle hal-
latára).

Tóth Katalin

Egy család Pest megyéből – avagy „gyerekek a határon”

A következő esettel mint gyakorló videotréner találkoztam és dolgoztam. Mivel szociális munkásként az Egyesületnél dolgoztam program-koordinátorként – az általam „vitt” esetek különböző helyekről származtak. A családoknál független, külső szakemberként jelentem meg. Az esetet igyekszem röviden összefoglalni, kifejezetten a videotréning alkalmazása szempontjából releváns pontokat kiemelve. A videotréning módszer alapvetően nem a szavak, hanem a képek erejével dolgozik – így ez a leírás sem törekszik a klasszikus, írott esettanulmányok kritériumainak megfelelni, a munkában használt képek sajnos hiányoznak az eset ismertetéséből.

■ ELŐZMÉNYEK

A nevezett család Budapest környékén él, egy kisvárosban. Egy csecsemőotthoni kutatásban végzett munkám során találkoztam az anyával, amikor mint két csecsemőotthonban élő kisgyermek édesanyjával készítettem vele interjút (2000. júliusában). A találkozás során egyértelműen látszott, hogy hamarosan újabb kisbabának ad életet, akinek apja azonban már új élettársa, akivel jelenleg együtt él.

Az anyától akkor azt tudtam meg – a későbbi videotréninges kapcsolatunkat érintő szempontokat kiemelve –, hogy kisbabáját nagy szeretettel várja, készülnek annak fogadására (pl. kimeszelték a szobájukat, kiságyat szereztek), a baba érkezése októberben várható. Ezzel párhuzamosan – a kutatás okán – kapcsolatba kerültem az őt körülvevő szakemberekkel is, akikről viszont azt tudtam meg, hogy közel sem olyan örömmel várják a kisbaba születését, mint az édesanya,

sőt, nagyon komolyan fontolgatják annak az esélyét, hogy a kórházból haza sem engedik. Két nagyobb gyermekét már elvették az anyától, mivel elhanyagolta őket, és szerintük egyébként is „alkalmatlan” az anyaságra (legalábbis készségeiben erősen kételkednek). Ezt különösen a családgondozója és a régi védőnője gondolta így, de hozzájuk csatlakozott véleményével a gyermekorvos is, aki annak idején kezdeményezte a gyerekek kiemelését.

Ez az ambivalencia rendkívül meglepett – ti. hogy az anya a szülése előtt 2–3 hónappal nem is sejtje, hogy talán nem is kapja meg gyermekét. Ekkor segítségemet ajánlottam fel, mint videotréner. Nem volt szerepem az anyával tudatni, hogy milyen „döntés” merült fel a „feje fölött”, azonban arra bíztattam, ha gondolja, hívjon fel engem szülése után, hogy a videotréning módszer segíthessen neki anyai szerepében. Ezt a felajánlást örömmel vette, és a szülés után két héttel már elkészült első videofelvételünk. Ez természetesen csak úgy volt lehetséges, hogy a szakemberek arra a közös álláspontra jutottak, hogy néhány hónap „próbaidőt” adnak az anyának, amely alatt „szoros emberfogásban” felügyelik anyai ténykedését.

Az anya attól függetlenül, hogy tudott volna a kisbaba azonnali kiemelésének felmerüléséről, szinte természetesnek vette, hogy naponta adják egymás kezébe a kilincset az őt körülvevő szakemberek. Valószínűleg ezt annak tudta be, hogy valóban megalapozottan vették el tőle két kisfiát annak idején. Magam részéről intenzív segítségnyújtást ajánlottam, azaz hetente látogattam az anyát – különösen az első időszakban.

A VIDEOTRÉNING

A család főbb jellemzői a videotréning kiinduló-helyzetében

- az anya szeretne jó anyja lenni az újszülött kislánynak
- az anya és az apa között jó a kapcsolat
- az anyai nagymama lakásában élnek, egy kis szobában (a nagymama és az anya öccse lakik a másik szobában)
- az anyának ambivalens, az apának rossz a kapcsolata a nagymamával
- az anya 4 és 5 éves fiai nevelőszülőknél élnek
- az anyától elhanyagolás miatt vitték el a fiúkat csecsemőotthonba, 1 és 2 évesen, rossz állapotban
- a fiúk apja nem tart velük kapcsolatot, élettársi viszonya az anyával évekként elelőtt megszünt
- az anya és nagymama a kiemelés óta rendszeres kapcsolatot tart a fiúkkal
- az apa „feketén” dolgozik, jövedelme bizonytalan
- a szakemberek nem bíznak az anyában
- az új élettársnak még kezdetleges, de jó a kapcsolata a fiúkkal

A családot körülvevő szakemberek:

- Gyermekjóléti Szolgálat családgondozója
- Területi védőnő
- Gyermekorvos
- Gyámhatóság – két gondozás alatt álló fiú kapcsán
- Gyámhivatal – veszélyeztetett kisbaba kapcsán
- Nevelőszülő
- Nevelőszülői felügyelő

A kiinduló helyzetet jellemző főbb pontokból jól körvonalazódott, hogy a családdal való munka a veszélyes és biztonságos kategória között „lebegett”. Az újszülött kislány azonnal „veszélyeztetett” kategóriát kapott, mivel anyja a nagyobb testvéreit már egyszer veszélybe sodorta. Emellett a szociális faktorok is igen rossz helyzetet mutattak: lakásprobléma, jövedelemhiány, iskolázatlanság (az anya IQ-ja 75, kiegészítő iskolába járt; az apa éppen, hogy elvégezte az általános iskolát és büntetett előéletű is), ambivalensek a családi kapcsolatok (az anya nagyon erős függésben van anyjától).

A közös munkát azért gondoltam mégis érdemesnek elkezdni, mert igen erős motivációt éreztem az anyában a változásra. Erre lehetett építeni. Az is önmagáért beszélt, hogy milyen sok szakember vette körül őket, ám igazán senki nem bízott benne; valódi, hasznos segítséget – az anya elmondása szerint – senkitől nem kapott. A munkakapcsolat elejétől kezdve dolgoztunk a segítségnyújtási tervvel. Ennek mentén a következő területeket érintette közös munkánk:

1) fázis – Alapkommunikáció javítása, fejlesztése, erősítése elsősorban az anya és kislánya között, ill. anya és élettársa (apa) között.

2) fázis – Mindennapi élet. Minden napok ritmusa, újszülött gondozása, élet- és háztartásvezetés elemei, meglévő gyakorlat szükség szerinti korrigálása.

3) fázis – A gyermek fejlődése. Az újszülött változó állapotának stabilizálása, szükségleteire való reagálás elsajátítása.

4) fázis – A szülő fejlődése és környezettel való kapcsolata. Az anya saját helyzete, környezettel való kapcsolatai

- különös tekintettel az előző élettársi kapcsolatának feldolgozására, az első két gyermeke születésére, ill. az elvesztésüket befolyásoló körülményekre; érzelmi szintű feldolgozás, újraelemzés

- Az anya kapcsolata vele élő édesanyjával, és a lakásukban élő öccsével; együttélés hozta konfliktusok lehetséges elemzése, saját megoldások keresése

- Az anya kapcsolata élettársával, kislánya apjával; a kapcsolat erőforrásainak feltárása, közös szülői szerepek elemzése, erősítése; az apa rokonaival való kapcsolatfelvétel mérlegelése, megkezdése; lehetséges rokoni szálak erősítése.

5) fázis – Gondozás alatt álló gyermekeivel való kapcsolat. Az anya kapcsolata a gyerekekkel a közösen töltött időszakokban (pl. karácsony, hétvégi együttlétek). Esetleges kigondozás esetén a kapcsolat fejlesztése, javítása, erősítése videotréning módszerrel.

A gondozási terv alapján jól látható, hogy gyakorlatilag szó esett az életük legfőbb területeiről, és – megítélésem szerint – pozitív irányú változás is történt.

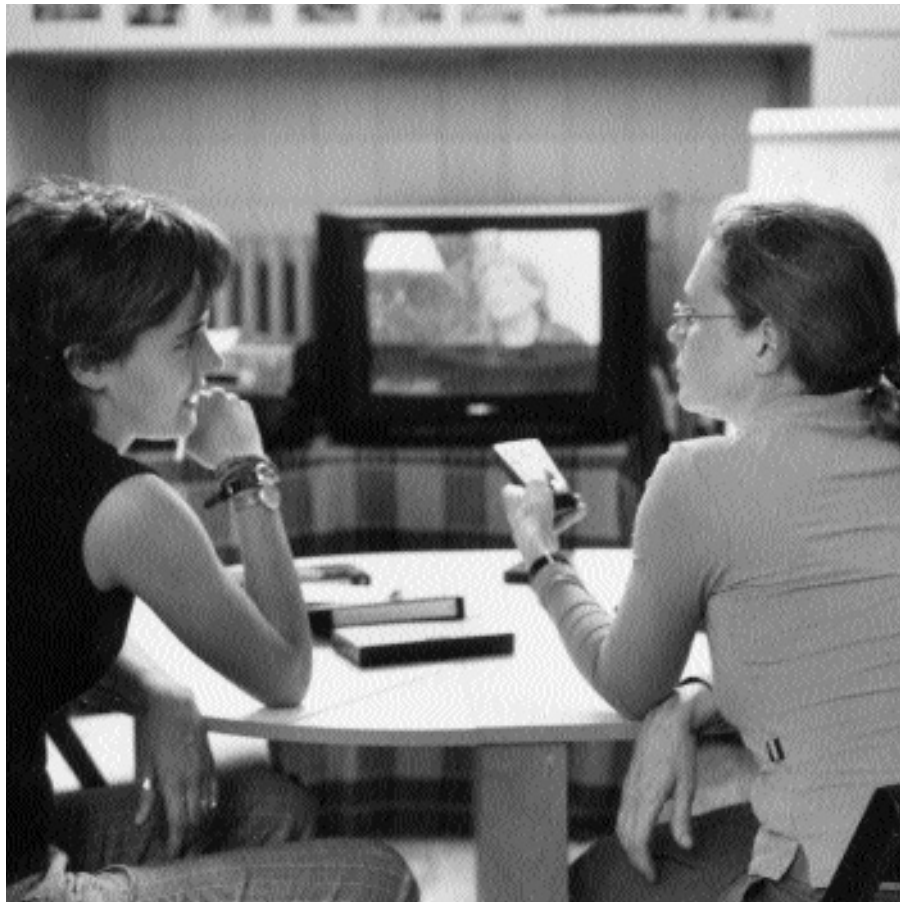
A legnagyobb előrelépés és egyben kihívás az volt, hogy miután az anya pozitív megerősítést kapott a kislányával kapcsolatban – valóban rendkívül érzékenyen, az ösztöneire hagyatkozva, szépen gondozta kislányát – egy-két hónap elteltével nagyon felerősödött benne a fiai utáni vágy. A fiúk ekkor már kb. háromnegyed éve nevelőszülőknél éltek. A nevelőszülők ritka módon tapasztalható empátiával és érzékenységgel kezelték az anya és a nagymama kapcsolatát fiaival, és teljes mértékben támogatták a kapcsolattartást; többek között szorgalmazták a fiúk otthon töltött idejének növelését is. Ennek hatására az ősz derekán néhány napot és a karácsonyt is otthon töltötték. Ezen látogatások során is készítettem felvételeket, és bár világos volt ennek a fajta megerősítésnek a veszélye, úgy ítélt meg, hogy mivel a kapcsolatuk a körülményekhez képest igen szorosnak mondható, ezért biztosan csak előnyükre válhat annak minőségi javulása.

Az anya az otthon együtt töltött időről készült filmek és beszélgetések hatására egyre bizonyosabbá vált abban, hogy a soron következő 2001. márciusi felülvizsgálaton minden eszközével arra

fog törekedni, hogy visszakapja gyermekeit. Azt gondolta, kapnia kell egy újabb esélyt, hogy bebizonyítsa: a körülmények megváltozásával¹ és egy komoly pozitív megerősítéssel képes lehet jó anyja lenni gyermekeinek, akik ragaszkodnak hozzá.

Annak ellenére, hogy évente történtek felülvizsgálatok (a gyerekek ekkor már három éve álltak gondozás alatt), még mindig ideiglenes elhelyezett státusban voltak – számomra érthetetlen oknál fogva. Gyakorlatilag a döntési pozícióban lévő emberek azon az állásponton voltak előtte, hogy „megvárják, amíg már nagyobbak lesznek a gyerekek, és rendszeren járnak óvodába, mert az anya nem tudná egész nap gondozni őket.” Ezen túl – elvileg – nem fektették le azokat a kritériumokat, amelyeknek teljesülnie kellene ahhoz, hogy a gyerekek hazakerülése „akadálymentes” legyen.

Ennek fényében, az anyával együtt készültünk a márciusi felülvizsgálatra. Az anya – szintén a videotréning hatására, saját erőforrásokat megmozgatva – el tudott jutni a nagymamával egy olyan kommunikációs szintre, ahol meg tudtak beszélni, majd megvalósítani olyan dolgokat, amelyeket előtte soha. Például azt, hogy az öccse végleg elköltözzön a lakásból; megjavíttassák a közös használatban lévő bojler (amit évek óta nem használtak); és ami még nagyobb előrelépés: rá tudták venni a nagymamát, hogy a fiúk hazaköltözésének érdekében mondjon le a nagyobb és világosabb szobáról, és cserélje azt el a fiatalokkal. A szülők így át tudták rendezni új szobájukat, amely már nem 10 négyzetméteres volt, hanem körülbelül 20, és bár szűkösen, de megoldhatóvá vált az egész család „elhelyezése”. Én mint videotréner, maximálisan támogattam azt, hogy márciusban elkezdődhessen egy jól kidolgozott hazagondozási terv megvalósítása, és ennek elérése érdekében a közösen készített videotréninges felvételeinkből egy olyan „összeállítást” készítettem a többi szakember számára, amelyen mindenki

számára jól láthatóvá válhatott az anya változási folyamata.

A felülvizsgálaton a kigondozás megkezdéséről szóló döntés megszületett, bár igen szerencsétlen módon alakították a körülményeit: minden hónapban 2–3 napra gondolták hazaengedni a fiúkat, nyáron egy hétre. Emellett összegyűjtötték azokat a kritériumokat – elsősorban a konkrét lakáskörülmények változtatását – amelyeket teljesítését elvárták az anyától. A következő felülvizsgálatot szeptemberre tűzték ki, azzal, hogy akkor döntenek, hazaköltözhetnek-e a fiúk.

Az anya – az élettársával és a nagymamával együtt – nagyon készült arra, hogy a fiúk belátható időn belül hazaköltöznek. Az együtt töltött időt azonban annyira szerencsétlenül szabályozták, hogy ezek a rövid „láthatások” nem vol-

tak igazán alkalmasak arra, hogy az anya megtapasztalja és így megtanulhassa, mit jelent három gyermeket gondozni, nap mint nap. Ebben az értelemben a videotréninges munkával is valamelyest „megrekedtünk”, mert bár a kommunikáció fejlesztésében sokat haladt előre az anya, az egyéb területek (pl. gyermekek fejlettsége, mindennapi gondozás rutinja, közös szokások kialakítása) fejlesztésére nem volt igazán idő, tér és lehetőség. Emellett az a szerencsétlen helyzet is előállt, hogy ebben a kritikus időszakban hónapokra családgondozó nélkül maradtak, mert az előző családgondozójuk születési szabadságra ment, az új pedig még nem kezdte meg munkáját.

A közös munkánkat természetesen folytattuk nyáron is, de nem volt igazán hatékony. Az őszi felülvizsgálatra ez év

1) Itt annyit érdemes tudni, hogy az első élettársával nagyon problémás volt a kapcsolata. A férjével elköltöztek ebből az anyai lakásból, de ő nem bánt jól az anyával (bántalmazta), komoly alkoholproblémái voltak és anyagilag sem tudta biztosítani a megélhetésüket. Ebből a helyzetből igyekezett „ki-kilépni” az anya azzal, hogy gyakran napokra eltűnt. Senki nem tudja akkoriban hol járt, gyermekeit szó nélkül az anyjára hagyta napokra. Amikor épp a gyermekeivel volt (ekkor 1 és 2 évesek voltak), akkor sem igen törődött sem velük, sem magával. Az egészségi állapotuk meglehetősen gyenge volt, így egy ilyen utolsó „eltűnés” során, amikor két napig nem ment haza, a nagymamától azonnali hatállyal elvitték a kicsiket. Elbúcsúzni sem tudott tőlük. Azóta folyamatosan látogatta őket, amikor csak beengedték a szigorúan minimálisra hagyott látogatási időszakokban. Ezután az élettársával végleg szakított, és egy év elteltével új élettársi kapcsolatot létesített. Az új férjével kapcsolata harmonikus, kiegyensúlyozott, bár annyi feszültség mégis fennáll, hogy mivel nincs saját lakásuk, ezért a nagymama lakásában élnek, aki nem szereti a férfit. Ezen túl a lakásban él – illetve időnként megjelenik, időnként eltűnik – az anya testvéröccse is, aki elég „problémás” figurája a történetnek. Többször volt már büntetve, nem dolgozik, és szintén alkoholproblémái vannak. Az anya fiai – elmondásuk szerint – félnek tőle.

szeptemberében került sor. Valamilyen oknál fogva nem kaptam értesítést a pontos időpontjáról, és az anya sem értesített, mert eszébe sem jutott, hogy nem kapok meghívást.

A felülvizsgálat szomorú és tanulságos eredményt hozott. Az a döntés született, hogy az anyának még 10 hónapot kell várnia – a következő felülvizsgálatig – a gyermekek hazahelyezésének lehetséges megvalósulására. Az indokok a következők voltak:

- nem teljesítették a lakásban történő változásokkal kapcsolatos elvárásokat (konkrétan: a lakásukban felhalmozott rengeteg limlomot nem selejtezték ki és vitették el, és nem vették meg a gyermekek új, saját fekhelyét, vagyis nem készítették elő a lakást a fiúk fogadására); illetve

- a védőnő szerint az anya nem táplálja megfelelő ételekkel a kislányt, abból következtetve erre, hogy nyáron egy-két súlymérés során kevesebb súlyt mértek a babánál. Vagyis a gyermekgondozás nem problémamentes.

TANULSÁGOK, KÉRDÉSEK, DILEMMÁK

A videotréning módszer alkalmazásának nem éppen klasszikus területéről mutattam be egy esetet. Az anya gyermekei igazi „határesetek”: a kislányt épphogy nem vették el tőle, a fiait pedig épphogy nem adták vissza. Végül is a helyzet nem a legrosszabb: egyik gyermeke vele él, nagy valószínűséggel nem fogják kiemelni a családból. A mérleg nyelve még mozgásban van.

A módszerrel való munka során rengeteget tanultam, kaptam az anyától. Megtapasztalhattam, hogy a módszer ereje nagyobb annál, amit vártam: valóban képessé tehet olyan embereket, akikről már minden segítő lemondott. Megtapasztaltam, hogy a képek ereje – különösen egy olyan családban, ahol nemcsak fényképezőgép, de televízió sincs – döbbenetes lehet, és olyan érzelmeket képes életre kelteni, amelyekről maga is azt gondolta: régen nem léteznek már.

Megérezhettem, hogy a segítő beszélgetések ereje olyan magabiztossággal ruházhatja fel a kiszolgáltatott klienseket, hogy azok nem akarnak kiszolgáltatottak lenni többé.

Rá kellett jönnöm, hogy egy sokproblémás családban a videotréning módszer mellett feltétlenül mindig lesznek olyan szülők, akik a társadalom nagy része szerint gyermeknevelésre alkalmatlanok. Ennek ellenére, mégis meg lehetőséget és jogot kellene kapniuk, hogy saját gyermekeiket felneveljék, akár úgy is, hogy életük végéig ott van egy segítő a hátuk mögött.

Ennél a pontnál szeretném meghúzni a saját mérlegemet is az esettel kapcsolatban, összefoglalva a pozitívumokat, a kérdéseket és az akadályokat is.

Rákár Natália

Az esettanulmány eredeti változata megjelent: Magyar Videotrénings Egyesület kiadványai, 4. füzet, Budapest, 2003.

+	-	?
<ul style="list-style-type: none"> • az anyában felébredt a vágy fiai nevelésére és ehhez elég erőt érez magában • az anyában megerősödött és kitisztult az a vágy hogy leszakadjon anyjáról • az anya nagyon szépen gondozza kislányát • az anya új élettársa nyitott a két fiú nevelésére, örökbe fogadására • az anya és az apa tőlük telhetően mindent megtesznek, minden lehetőséget kiaknáznak annak eléréseért, hogy önálló, független család lehessenek 	<ul style="list-style-type: none"> • a szociális és életkörülmények olyan rosszak, hogy komoly probléma a család-egyesítés • a nagymama az anya egyetlen segítsége, de ő a fiúkat nagyon erőteljesen az anyjuk és nevelőapjuk ellen neveli • az anyával kapcsolatban lévő szakemberek nem biztosak abban, hogy az anya (IQ 75) képes lenne hosszú távon 3 gyermeket nevelni • a fiúk nagyon jó légkörben és körülmények között élnek a hivatásos nevelőszüleiknél, így a disszonancia óriási a két „szint” között • mindkét fiú le van maradva a fejlődésben kortársaihoz képest (mind fizikailag, mind szellemileg), mely lemaradás csak nagyon sok munkával és energiával behozható • ez a lemaradás valószínűleg sok későbbi probléma forrásává válhat 	<p>Meddig szabad erősíteni olyan kapcsolatokat, melyek nem biztos, hogy valaha is együttéléshez vezetnek?</p> <p>Mit tehet egy független segítő, ha a klienst gondozó szakemberek nem hisznek a változásokban?</p> <p>Kinek kellene vállalni a felelősséget – ha senki sem akarja – a gyermekek sorsáért?</p> <p>Mennyi időre van szüksége a magyar szociális szakmának, hogy a videotréning szemléletmódját megismerve valamelyest változtatni tudjon a segítő attitűdjén?</p>

Feuer Mária: Sárkánymese

„A békés tudás bölcsessége
ezerszeres csodákra képes.”

Feuer Mária Sárkánymeséje a könyvesboltokban, ha egyáltalán kapható, a kisgyerekeknek szóló irodalom között szerepel annak ellenére, hogy nem a gyerekeknek szól; bár mondat-szövése meseszerű, pátosza varázslatos, világa csodálatos.

Én véletlenül figyeltem fel rá. Megragadtam a díszes kivitel, a lenyűgöző illusztráció. Hazavittem, és még aznap este elolvastam. Bevallom, egy kicsit elfáradtam. A szimbólumok sokasága, a keleti-nyugati kultúra ötvözése, a kifejezések pazarló gazdagsága lenyűgözött, de ki is merített.

A Sárkánymese nem egy-éjszakai olvasmány. Egyszeri elolvasása után a zsúfolt anyagból alig rögzül egy-egy gondolat. Ilyenkor úgy érzi magát az olvasó, mintha egy kiállítás képeiből csak néhány miniatűr maradna meg az emlékezetében. Ezért oldalanként, sőt inkább soronként kell befogadnia, gondolatait külön-külön ízlelgetnie. Ha így olvassuk a könyvet, akkor minden pillanatban meglepetésben lesz részünk: szimbolikus képek sokasága vár majd megfejtésünkre.

Feuer Mária titka: a mese által beavat és a spirituális felemelkedés világába vezet. Bárhol kinyithatjuk a könyvet, és nézegethetjük a képeket, akárhol beleolvashatunk, mindig ugyanazt az eredményt érjük el: elménket áthatja valami emlékezés, valami csoda; rejtett titok, ami az író titkos műhelyéből árad. Lexikonok, szótárak nélkül megértjük szimbólumait. Nem az értelmünkre, sokkal inkább a lelkünkre hat. Felőtt létünk ellenére újra részesei vagyunk annak a csodának, ami gyermeki világunkat jellemezte. Sárkánnyal együtt megtapasztaljuk a Föld, a Tűz, a Víz és a Levegő lényegét. Az anyagi világot a hátunk mögött hagyva közelítünk a szellemi szférához, oda, ahol a test már nem érzi a súlyát, hátrahagyva terheit átadja magát a nyugodt békének.

A könyv szerkezetileg a hét nap köré épül, s azt megtoldja még kettővel, az első előtti és az utolsó utáni nappal. Az ősi kultúrák elemei lépten-nyomon megjelennek.

Boholca királynő palotájában, annak kertjében, a tizenkét szirmú virág hófehér tojásában, az első előtti napon életre kel Sárkány. „Sárkány 7 napot és 7 éjszakát töltött Boholca királynőnél, mert ennyi időre volt szüksége ahhoz, hogy felnőjön.” Itt találkozott Boholca királynőn kívül Vigandával, a könnyű sors tündérével és Gandagával, a nehéz sors hírnökével. Az első napon, a Föld-Sárkány Napján az Erő Terméből lezuhant, és egy föld alatti barlangba jutott. Találkozott Hangyával. „Örült neki, hogy nincs egyedül. – Te itt laksz? – kérdezte Sárkány. – Igen. Itt is lehet élni. – De nem nekem! – csattant fel Sárkány. – Ki akarok innen menni! – Azt javasolnám, először nézz körül ide lent.” A kijáratot keresve találkozott Kígyóval, Denevérrrel, Bogárral, Hallal, Békával, Növénnyel, Tóval, és Kővel.

A második napon, a Víz-Sárkány Napján, a Bizalom

Terméből egy mélységesen mély kút fenekére zuhant. „Szerette volna megosztani valakivel bánatát és kétségeit, de hiába meresztgette bármerre is a szemét, teljesen egyedül volt. (...) Szörnyű elkeseredés lett úrrá rajta. Úgy érezte, minden és mindenki elhagyta őt. Ebben a teljes és csendes magányban Sárkány először rémesen sajnálni kezdte magát.” Rájött, hogy segítségre szorul. Elefánt ormányán felkapaszkodott, és újra a Bizalom Termében volt.

A harmadik napon, a Tűz-Sárkány Napján, a Bátorság Termében Sárkány „tanácstalanul álldogált. Szerette volna, ha valaki megmondja neki, hogy most mit kell tennie. (...) A benne lakozó óriási erő és a megszerzett bizalom arra készítette, hogy lassan elinduljon a tűz felé. (...) A tűz ott lobogott előtte, ő folyton közeledett feléje, de nem jutott oda. (...) Lassan rájött, hogy így soha nem fogja elérni a célt. (...) Úgy érezte, mintha ismét verembe esett volna.” Így találkozott Fény nélkülivel. Sárkány „a hosszú harc ellenére sehol sem sérült meg. (...) Szabad volt. (...) Ebben a pillanatban ismét a Bátorság Termében állt...”

A negyedik napon, a Levegő-Sárkány Napján, a Szeretet Termében, „Sárkány maga sem tudta, hogy miért, elfogódva álldogált. Felelősségérzet járta át. (...) Én a levegőt keresem – szólalt meg halkán a Sárkány. – Anélkül nem lehet élni. (...) Azt hiszem, az a levegő most is itt van, ahogy a fontos dolgaink mindig velünk vannak. De néha előfordul, hogy mégsem találjuk, akkor okoskodni kezdünk, mindenféle kívánságaink támadnak, és azzal sok mindent elrontunk.”

Az ötödik napon, a Hang-Sárkány Napján Sárkány a Felelősség Termébe érkezett. „Ereje teljében volt és bizakodott. A félelem legkisebb szikráját sem lehetett felfedezni benne. Szíve csordultig volt a világ iránti szeretettel. (...) Énekelt is hozzá. (...) Dalolás közben ... sorra megjelennek azok a dolgok és a lények, akikről a strófák szóltak.”

A hatodik napon, a Fény-Sárkány Napján Sárkány „egy hatalmas várszerű építményt pillantott meg. (...) Talán ez a világ legerősebb épülete – gondolta. (...) Elindult. (...) Egy teremtett lélekkel sem találkozott. Minden helyiség teljesen üres volt. (...) Ebből elég – gondolta. – De hogyan jutok ki innen? Ezt tudnom kellene. Várt. Nem történt semmi. (...) Már nem látott semmit, mert elengedte a Látványt. Már nem érzett semmit, mert elengedte az Érzést. Már nem gondolt semmit, mert elengedte a Gondolatot. (...) Végtelenül szabad volt. Mély hála járta át. Még mindig a Bölcsesség Termében volt.”

A hetedik napon, az Ég-Sárkány Napján, az Önzetlenség Termében volt Sárkány. „A gondolatnál sebesebben az Erő várába jutott... (...) Látta a világban megnyilvánuló bizalom alakzatait... (...) Látta a világban megnyilvánuló gondolatokat... (...) A Sárkány most elhatározásra jutott. (...) A Gazdagság Barlangjából ... felszínre hozta a kincseket, s minden egyes darabot átnyújtott oda, ahol arra a legnagyobb szükség volt (...). A gondolatnál sebesebben a Hatalom Kertjébe jutott (...). Megkülönböztette a vak önzést és a tisztán látó bölcsességet. (...) Látta a szabadság születését. (...) Sárkány tudta, hogy feladatát végrehajtotta. Tettét nem kísérte sem érzés, sem gondolat, sem vágy, sem akarat.”

Az Utolsó Utáni Napon Sárkány rájött arra, hogy - miután legyőzött minden akadályt - megismerte a legfontosabbat,

önmagát. Tudta, hogy az erő végtelen és kiapadhatatlan, de az ő erői viszont végesek. Ezért jobban teszi, ha vigyáz rájuk és megfelelően használja azokat. "Az egészséges erő csodákra képes. (...) Önmagunk lebecsülése felborítja érzelmeinket, és kegyetlenné tesz." - mondta Boholca királynő. "Ez emlékeztet engem arra, hogy kockázatvállalás nélkül gyenge és másokkal összetéveszthető vagyok - mondta Sárkány. Nehézségünk okozói nagy jószolgálatot tesznek nekünk. Ezért tiszteletünk övezi őket - válaszolta Boholca királynő. (...) Ez emlékeztet engem arra, hogy a megbocsátás és együttérzés nélkül örök

magányra vagyok ítélve - szólalt meg Sárkány. A szívünkön túlsorduló szeretet a szellem kapuját nyitja meg - válaszolta Boholca királynő. Ez emlékeztet engem arra, hogy ha az ismeretek birtokában helyesen fejezem ki magam, akkor helyesen döntök és a helyes utat választom - szólalt Sárkány. A szó maga a tett. Ez a teremtés - válaszolta Boholca királynő."

Még sok bölcsesség hangzott el az utolsó utáni napon, egészen addig, amíg a Nap nyugovóra nem tért, és amíg az égen meg nem jelentek a csillagok.

Kiss Anna

Elmulasztott lehetőség

*Mélyen őrzött titkok
magyar filmdráma*

A 35. Magyar Filmszemle díjnyertes alkotása (2003)

Rendezte: Böszörményi Zsuzsa

A díjeső ellenére nem ez volt az a film, amire vártam. Ez az alkotás ugyanis nem ad többet azoknál a közhelyeknél, amiket ma az intézetbe adás és a külföldi örökbeadások körülményeiről sejtetni engednek a félnyilvánosan kezelt esetek. (Abból szerintem még nem lesz jó film, hogy az ismert recept szerint: vegyünk egy intézetis lányt, aki várandós, lemondani készül gyerekeről, keresi a vérszerinti szüleit, tegyünk hozzá egy külföldi örökbefogadni kívánó házaspárt és egy gyerekkereskedőt, stb. A nagyjátékfilmhez ez kevés, a dokumentumfilmhez meg más kell.) A film pont ugyanolyan elnagyolt és ködös, mint az a világ, amit a nem-beavatottak ismerni vélnek. A beavatottak pedig abból élnek, hogy tevékenységüket – meglátásom szerint egyáltalán nem jótékony - homály fedi. Nem azt vártam tehát, hogy egy elementáris erejű, sikeres tényfeltárással alapozott, már-már dokumentarista filmet lássak (noha a rendező neve vagy maga a problémakör ezt is garantálhatta volna), de azt mindenképpen joggal igényeltem, akár mint egyszerű néző, akár mint szakmabeli, hogy megérintsen a mozi. Egy ilyen témában ez nem lehetne másképp! És itt természetesen meg kell állnunk egy pillanatra. Elidőznék azzal, hogy megfejtsem: kiknek készült ez a film és miről is szól(na). Mert ha egyszerű mozilátogatóknak kívánt feltárni és bemutatni egy rejtélyes családi történetet, amely tragédiák és kényszerűen rossz döntések (tini terhesség két változatban - kórházban hagyott és intézetben nevelkedett gyermek, aki ismétli anyját: várandósan az újvilágba indul, hogy örökbeadja babáját) sorozatával halad és mutat előre, nos akkor az a baj vele, hogy túlságosan kidolgozatlan, és előre kiszámítható dramaturgiára épít. Ugyanakkor nem értünk meg ebből az egészből semmit. Nem történnek meg a dolgok.

Nem élnek a jellemeik. Nincsenek mélységek és nincs repülés. Szinte minden rá van bízva a laikus nézőre, akik közül bizonyára elenyésző azoknak a száma, akik közelről nézhetnek végig ehhez hasonló igaz történetet, tehát fel sem mérhetik a

filmes valóságot. Ami jelen esetben igencsak hamiskás, következképp megtévesztő lehet.

Ha szakmabelieknek akarna „üzenni” – akkor ez így nemcsak hogy hiteltelen, hanem bosszantóan naiv is. Pedig a téma csak úgy ontja a lehetőségeket: a három hónapos várandós intézetis lányt éppen „elengedi” a gyermekvédelem, kifizeti a 640 000 forintját, és indulhat bele az életbe. Irma – hősünk – bele is vág a sűrűjébe: babájának óceánparti, delfines álomvilágban élő örökbefogadót képzel, kapcsolatba kerül egy titokzatos közvetítővel, aki elrendezi a külföldi szülés és örökbefogadás körülményeit, és megszervezi azt is, hogy addig „vigyázzanak” rá. Mindeközben Irmát az érdekli, ki és hol lehet az ő vérszerinti mamája, akinek léte röviddel az intézet elhagyása után, egy véletlen (?) folytán derül ki: Irma nyakába még a kórházban egy hatalmas amulettet akasztottak, amelynek hátlapja mögött fénykép lapul. Titkos emlék a mamától. A hátlap és egyéb titkok kifejtője Józsi, aki társul szegődik a lányhoz, és kitartóan próbálja ráébreszteni helyzetére. Végül Irma nyomokra bukkan, kutatja anyját, akiről kiderül, hogy tizenhárom évesen egy cigány fiútól esett teherbe, és a szülést követően eltűnt családja életéből. Kanadáig menekült apja és a társadalom rosszallása elől, sőt véletlenül pont abban a városban él, ahová Irma készül babáját otthagyni.

Az örökbeadás kényszerébe sodródott lányt mindennél jobban izgatja, hogy egyszer láthassa anyját. Egy bingomán, szerencsétlen asszonyt talál, aki védekezik és ígéretet, és persze saját magáért sem képes felelősséget vállalni. Ahhoz képest, hogy csak látni akarta, Irma neki támad és vádolja. Aztán hazaszökik – babával a hasában – Józsihoz, hogy másként tegyen mindent.

A film sajnos végig csak illusztráció marad, vázlat egy megfoghatatlanul bonyolultnak tűnő témára. Csak érzi az ember, hogy mi mindenről is szólhatna. Ígéretes, de elmulasztott lehetőség.

Az a magyar film, amire én – gondolom nem egymagamban – várok, egészen másként ragadná meg ezt a nagyon érzékeny, nagyon szerteágazó és mégis pontosan megmutatható jelenség-halmazt: a magunkkal cipelt ártó titkokat, a hazugságokat, a kiszolgáltatottságot, az identitás- és anyakeresést – és mindazt a lélektani történést, amit egy gyerekről való lemondás és az örökbeadás-fogadás jelent.

Addig pedig valószínűleg még többször végigsírom Mike Leigh: Titkok és hazugságok című, azonos tárgyú filmjét.

Gy.É.

Egy pályázat háttere és eredményei

■ A FŐVÁROSI ÉS PEST MEGYEI GYERMEKVÉDELEM 100 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL MEGHIRDETETT TÖRTÉNETI ÉS SZAKMAI TAPASZTALAT-FELDOLGOZÓ TANULMÁNYOKRA VONATKOZÓ PÁLYÁZATRÓL

Budapest Főváros Önkormányzata, Pest Megye Önkormányzata és a Fővárosi TEGyESz közösen pályázatot hirdetett 2003-ban szakmai tapasztalat-feldolgozó tanulmányok készítésére a közös fővárosi és pest megyei állami gyermekvédelem 100 éves jubileuma alkalmából Budapesten és Pest megyében dolgozó vagy korábban ezen a területen működött szakemberek számára. A kettős jubileumhoz (a Fővárosi GYIVI is egyben fennállásának 50. évfordulóját ünnepelte 2003-ban) kapcsolt fontos szakmai kezdeményezés elsősorban a gyakorlati szakemberek szakmai tapasztalat-feldolgozó tevékenységét kívánta ösztönözni a lehető leg szélesebb körben.

A jubileumi alkalmat a meghirdetők érthetően felhasználták arra, hogy ösztönözzék a fővárosi és Pest megyei gyermekvédelem történetének feldolgozását szolgáló szakmai erőfeszítéseket és gyűjtőmunkát, illetve segítséget nyújtsanak a sokszor rejtve maradó számos kiváló ilyen irányú munka nyilvánossá válásához, és – idővel – egységes szakmatörténeti értékmentő munka és gyűjtemény gondozásához.

A pályázat meghirdetői hangsúlyozták felhívásukban, hogy számítanak minden olyan munkára, amely a gyermekjóléti alapellátás, a gyermekvédelmi szakellátás és a hatósági intézkedések valamely területén szerzett, a szakmai közfegyelmre érdemes tapasztalatokat, gyűjtött ismereteket dolgozzák fel. A felhívás tehát világosan a pályázat elsőszámú feltevévé tette, hogy a pályamunkák olyan gyakorlati tapasztalatok feldolgozására vállalkozzanak, amelyekhez a szerzőknek valamilyen világosan tisztázott, méltányolható saját gyakorlati viszonyuk van. Azaz, a pályázók olyan gyakorlati probléma, tapasztalat elemzésére-feldolgozására vállalkozhattak, amelynek keletkezésében a szerzők a gyakorlatban részt vettek (a történeti témájú pályamunkák kivételével).

A másik követelmény a pályamunkákkal szemben az volt, hogy azok már a témaválasztásukban is – a kidolgozásban még inkább – a szakterületen széles körben tanulságokat hordozó tapasztalatokat dolgozzanak fel, és a pályamunkák jussanak is el e szakmai hozamok kielé-

gítő és igényes megfogalmazásáig és bemutatásáig. Természetesen minden szakember számára igen fontos és értékes a saját tapasztalatainak a számbavétele, összegzése, következtetések levonása, és ez a saját szakmai fejlődésének nélkülözhetetlen eleme. Az egyéni tapasztalatok összegzése azonban nem feltétlenül hordoz szélesebb körben is hasznosítható értéket. A szélesebb körű hasznosíthatóság nem igényli feltétlenül az adott szakember személyes bölcsességét, kiemelkedő szakmai képességeit. Elég lehet az is, hogy valakinek olyan gyakorlati problémát kell megoldania, amellyel (vagy ahhoz nagyon hasonlóval) a gyermekvédelmi munka szűkebb vagy tágabb berkeiben sokan mások is szembesülnek, ezért elvben bárkinek a tapasztalata automatikusan tanulságos lehet a szakma számára. A legfontosabbnak tartott ilyen jellegű problémákra próbálták a pályázat meghirdetői felhívni a figyelmet a pályázat kiemelt témaköreinek a megjelölésével. Ezeket a témaköröket a pályázat előkészítői egyben úgy igyekeztek megfogalmazni, hogy a gyermekvédelmi munka minden részterületének szakemberei számára egyaránt értelmezhetőek legyenek, tegyék lehetővé konkrét témák minél szélesebb körű választását. (Megléhet, ennek a törekvésnek az lett a következménye, hogy e kiemelt témakörök túlságosan elvont megfogalmazást kaptak. Mindazonáltal úgy tűnik, bár-milyen olyan témájú szakmai tanulmány besorolására lehetőséget adnak, amely valóban igényt tarthat a szélesebb

szakmai figyelemre.)

A gyermekvédelmi törvény elfogadása után hat évvel jogos várakozás volt például, hogy a gyakorlati szakemberektől olyan értékes információhoz lehessen jutni, amely szaporítja a törvény alkalmazásával és alkalmazhatóságával kapcsolatos ismereteinket, felhívja a figyelmet a szabályozás hiátusaira és ennek nyomán a gyakorlat zavaraira, a hiátusok találekony áthidalását eredményező megoldásokra.

Annak tudatában, hogy a törvény sokszereplős tevékenységként, a szereplők bonyolult együttműködéseként határozta meg a gyermekvédelmi munkát annak minden területén, és az együttműködési kényszerű törekedett részletekbe menően körülírni és szabályozni, minden olyan elemzés, amely ennek a tapasztalatait világítja meg, szintén joggal számíthat a legszélesebb szakmai közfigyelemre.

A meghirdetők érzékelték annak szükségességét is, hogy – nem utolsósorban az Európai Unióhoz való csatlakozásunk miatt is – minden erőt és figyelmet összpontosítanunk kell a társadalmi ki-rekesztés megnyilvánulásai és a gyermekbántalmazás, a gyermekek elhanyagolása elleni küzdelemre.

Bár a fenti pályázatot csak egyszeri alkalomra hirdették meg, a meghirdetők osztottak abban a szándékban, hogy ez a pályázati felhívás a későbbiek során megismétlődjék és évenkénti gyakorlattá váljék (amennyiben sikerül biztosítani a hozzá szükséges pénzügyi fedezetet).

Mindezen megfontolások alapján a pályázat meghirdetői a következő témaköröket jelölték meg a pályamunkák számára:

1. A fővárosi és pest megyei gyermekvédelem valamely szakterületének vagy szolgáltatási formájának történeti bemutatása, különös tekintettel a ma is hasznosítható eredményeket felmutató eljáró szakmai újító törekvésekre.

2. Módszerek és technikák a gyermekvédelmi rendszer és a törvényi szabályozás hiátusainak áthidalására, különös tekintettel a gondozott gyermekek érdekeinek és jogainak érvényesítésére.

3. A társadalmi kirekesztés és az erőszak elleni küzdelem a gyermekvédelemben.

4. A gyermekvédelmi munka és a gyermekvédelmi szervezetek együttműködésének hatékonyságát növelő intézményes formák és módszerek, saját gyakorlati tapasztalatok feldolgozása.

5. A gyermekbántalmazással járó traumák terápiája, speciális és különleges szükségletek kielégítése a gondozás során.

A meghirdetők rugalmas pályázati feltételekkel is kívánták szolgálni a pályázat alapvető célját, a szakmai tapasztalatfeldolgozó munka minél erősebb ösztönzését. Ennek megfelelően a pályázatra minden olyan új vagy már elkészült szakmai jellegű írásmű benyújtható volt, amelyet még nem adtak be más pályázatra, vagy nem engedtek át más megrendelőnek hasznosításra. A már elkészült elemzések benyújtási lehetőségét indokolta, hogy számos intézményben tervszerűen folyik saját belső tapasztalatfeldolgozó munka, amelynek termékei saját belső vitafórumok előtt is megmérettettek, ám gyakran sehova nem vezet semmilyen további út e munkák szélesebb körű megismerése és hasznosítása számára. Ezeknek a munkáknak a részvétele a versenyben egyrészt biztosan emeli a pályázat színvonalát, másrészt e csatornák használóinak is utat nyit a szélesebb szakmai nyilvánosság eléréséhez, szélesebb körű megmérettetési lehetőség is biztosítva egyben a számukra.

Hasonlóan rugalmas feltétel volt, hogy a meghirdetők csak egy tízhónapos időszakra igényelték a pályaművek hasz-

nosítási jogának átengedését a díjnyertes szerzőktől. Amennyiben ez az idő nem bizonyul elegendőnek az írásművek hasznosítására, annak joga visszaszáll a szerzőkre. Sőt, még ez alatt a tíz hónap alatt is, csak konzultációs kötelezettség terheli a díjnyertes szerzőket, amennyiben alternatív hasznosítási lehetőséget találnak írásművük számára. Ezt a felhasználói rugalmasságot messzemenően indokolja egyrészt az, hogy a meghirdetőknek könnyűszerrel támadhatnak nehézségeik a hasznosítási terveik anyagi biztosításában, másrészt pedig az, hogy az egyetlen fontos cél, hogy az értékesnek bizonyult szakmai termék minél szélesebb körben hasznosuljon, bármilyen úton ugyanazzal az eredménnyel el lehet érni, akár különböző csatornákat párhuzamosan igénybe véve is. Szerencsére, a meghirdetők ilyen magatartását – legalábbis egyelőre – nem korlátozzák semmiféle bürokratikus szempontok.

A pályamunkák elbírálásának természetes volt egy olyan feltétele is, hogy a szerzők kielégítő színvonalon teljesítsék a feldolgozásra kiválasztott tapasztalataik bemutatását. Bár nem volt alapvető szempont a benyújtott írásművek terjedelme, mind az elbírálás, mind az esetleges hasznosítás igényei azt diktálták, hogy kb. 20-25 oldalban maximáljuk az írásművek hosszát (nem számítva a szükség szerint hozzá kapcsolódó mellékleteket, amelyek együttes terjedelme maximum 50 oldal lehetett). Örömmel állapítottuk meg, hogy már az első kiírás alapján is majdnem kivétel nélkül csak olyan pályamunkákkal lehetett találkozni, amelyek teljesen kielégítették az ilyen írásművek iránt támasztható igényeket.

A pályamunkák elbírálására Bírálóbizottság létesült a meghirdetők képviselőiből, valamint Domszky András személyében felkért külső szakértőből. A pályázat tisztaságának biztosítása érdekében ezen kívül megszabtuk azt a feltételt is, hogy a pályamunkákat jellegével kellett benyújtani (külön lezárt, kis borítékban megjelölve a jellegés pályamunka szerzőit) a Fővárosi TEGyESz Módszertani és Elemző Szolgálatához, ahol elfogadás előtt ellenőrizték, hogy a pályamunkákban ne maradjon semmilyen, a szerzők személyi azonosítására alkalmas adat. A Bírálóbizottság tagjai is csak akkor kap-

tak információt a jellegék mögötti szerzőkről, azaz csak akkor nyitották ki nyilvánosan a szerzők személyi adatait tartalmazó borítékokat, amikor már befejeződött a pályadíjakodaítélése.

A pályázat célkitűzéseinek maximális teljesülését szolgálta, hogy a meghirdetők olyan pályadíjakat tűztek ki, amelyek ténylegesen alkalmasnak bizonyultak az ösztönzésre. A pályadíjak kitűzésénél azt a szempontot vettük figyelembe, hogy a pályadíjak mértéke mind a résztvevők, mind a szélesebb szakmai közvélemény előtt meggyőzően kifejezze a gondjainkra bízott gyermekek érdekében teljesített szakmai igényesség, újító törekvés, találmányosság és a tapasztalatok igényes feldolgozása iránti tiszteletet, ezen értékek nagyrabecsülését a gyermekvédelemben. Ez, sajnos, a mi esetünkben sem jelenthette azt, hogy a pályázók nagyon komolyan megtisztelve érezhették volna magukat a kilátásba helyezett pályadíjak által. Nem valószínű ugyanis, hogy a pályázók között lehetett olyan, akinek bruttó havi bére ne haladta volna meg jelentősen az első díjra kiírt 100 ezer forintot. Az is biztosan állítható azonban, hogy még a harmadik díjra kiírt bruttó 60 ezer forint sem volt megalázóan alacsony.

A meghirdetők témakörönként egy-egy I., II., és III. díj kiadását helyezték kilátásba azzal a feltétellel, hogy egy-egy témakörben legalább öt pályamunka beérkezik. (Kevesebb beérkezett pályamunka esetén is elbírálták azokat, arányosan megállapított számú pályadíjat adva ki.)

A meghirdetett pályázatra 15 pályamunka érkezett be, amelyek mind megfeleltek a kiírt feltételeknek. Témaköri besorolás szerint két témakörben érkezett be öt pályamunka, ami két-két I., II. és III. díj kiadását alapozta meg. (A Bírálóbizottság két esetben felülbírált a pályázók önbesorolását, ez azonban a két pályamunka „helycseréjét” jelentette, a témakörönkénti beérkezési arányokat nem érintette.)

A Bírálóbizottság – elismerését fejezve ki valamennyi pályázónak – tíz pályamunkát kívánt külön elismerésben részesíteni. Ezért – kimerítvén a kiosztható hat pályadíj lehetőségét – egy 50.000.-forintos különdíj kiadását határozta el, amelyet dr. Nedetzky Györgynek ítéltek oda

„Írta az élet” címmel és jeligével beadott pályamunkájáért. Három további pályamunkát: a „Háromcsillag” jeligével *„Jelzőrendszer és együttműködés Terézváros gyermekjóléti alapellátásában”* címmel (Fehér Judit, Terézvárosi Gyermekjóléti Szolgálat), az „Igazgyöngy” jeligével *„A Gyermekpszichodráma mint hatékony terápiás módszer”* címmel (Istvánffy Gabriella, Pinterics János, Terézvárosi Gyermekjóléti Szolgálat), valamint a „Mi van a zölddióban?” jeligével *„Gyógyító fejlesztő program”* címmel (Detrich Viktorné Récsey Ágnes, II. Rákóczy F. Gyermekotthon, Alsóbélatelep) beérkezett alkotásokat pedig dicséretben részécsítette.

A díjazott pályamunkák között

Kis Ildikó, a Pest Megyei TEGYESZI munkatársa „Kányádi Sándor padja” jeligével *„A gyermekvédelem hétköznapjai”*

címmel, valamint Kulcsár Mariann, a Fővárosi TEGYESZ munkatársa „Család?” jeligével *„A különböző gondozási helyeken nevelkedő testvérek közötti kapcsolatok alakulásának tendenciái a szakellátásban”* címmel benyújtott munkájára III. díjat kapott. Híres Angéla és Schmidtné Buda Andrea, a Pesterzsébeti Család- és Gyermekvédelmi Központ munkatársai „Ösvény” jeligével *„A gyermekvédelmi szolgáltatások kiépítése Pesterzsébeten”* címmel, valamint Árkus Péter, (a Fővárosi Bokréta Lakásotthonok munkatársa „Rítus” jeligével *„Rítus, hagyomány és tradíció a nevelés folyamatában”* címmel készített munkájára II. díjban részesültek.

Híri Gabriella, a Menedék Alapítvány Mamásotthon és Fiúotthon vezetője „Árvácska” jeligével *„A Menedék Alapítvány Mamásotthon történeti bemutatása napjainkig”* címmel, valamint Domokosné Balogh Ildikó, a Fővárosi TEGYESZ

munkatársa „Ördögsekér” jeligével *„Vidéki illetékességű gyermekek a fővárosi szakellátásban (esettanulmányok)”* címmel készített írásművük alapján nyerték el az első alkalommal lebonyolított pályázat két első díját.

Mind a pályázat meghirdetői, mind a Fővárosi TEGYESZ-ben az előkészítésben és lebonyolításban közreműködő munkatársak nagy örömmel nyugtázták, hogy mind a gyermekjóléti alapellátásban, mind a szakellátásban működő kollegák, önkormányzati intézmények és civil szervezetek munkatársai egyaránt megtisztelték ezt az ennél fogva ígéretesnek tűnő szakmai kezdeményezést, és már első meghirdetésekor bizalmat szavaztak neki. A közreműködőknek tehát, úgy tűnik, minden okuk megvan arra, hogy e jó kezdeményezés folytatását továbbra is szorgalmazzák.

Békés Zoltán

■ necc.hu

Magyarország első internetes ifjúsági mentálhigiénés szolgálata, a www.necc.hu immár négy éves múltat tekint vissza. Megszervezését az tette indokolttá, hogy ifjúságunk, azon belül különösen a serdülő korosztály lelki egészségi állapota igen rossznak minősíthető. Már ebben az életkorban eléggé gyakoriak azok a lelki problémák és magatartásformák, amelyekből a későbbi életévekben a legkülönbözőbb betegségi állapotok fejlődhetnek ki. (Csak egy adat: hazánkban egymillió alkoholfüggő, illetve olyan személy él, aki számára az ivás súlyos egészségi és szociális problémát jelent!). A gondokon túlmenően az Internet rohamos elterjedése is óhatatlanul szükségessé tette ennek az új kommunikációs eszköznek a felhasználását a megelőző, egészségfejlesztő munkában.

A necc programját pszichológusokból, pedagógusokból és más kommunikációs szakemberekből álló munkacsoport tervezte meg és irányítja. Szerintük a „lelki egészség” nem egyszerűen a be-

tegség hiányát jelenti, hanem olyan létállapotot, amely elsősorban valós önismerettel, biztos önazonossággal és értékrendszerrel, kellő önértékeléssel, s ezek nyomán érzelmi érettséggel, hatékony problémakezelési képességgel, illetve jó közösségi kapcsolatokkal jellemezhető. Éppen ezért a necc küldetésének lényege: a program hozzájáruljon az előbbieken felsorolt értékek erősítéséhez, a serdülők lelki – kapcsolati kultúrájának gazdagodásához.

A honlapon e célokat különböző rovatok szolgálják. Ezek közül elsősorban három olyan van, amely közvetlenül is kapcsolódik a lelki egészségmegőrzéshez. A „Lelek-e-mail” a necc levelezési tanácsadó szolgálata, amolyan „titkos szobácskaja”, amit azok a fiatalok vesznek igénybe, akik különböző lelki, életvezetési problémájukban szeretnének eligazodni, megértésre találni. Az eltelt négy évben a levélforgalom jóval túlhaladta a kétezret. Elsősorban diákok írtak, akiknek fele gimnazista, negyede általános iskolás, ötöde pedig egyetemi, főiskolai hallgató. A levélírók elsősorban párkapcsolati problémájukban, illetve önismereti kérdésekben kértek segítsé-

get. Újabban pedig egyre több olyan levél érkezik, amely írójának konkrét lelki egészségi problémájára utal. A beküldött levelek nagy többségében a levélírók még legbensőbb érzéseiket, gondolataikat is szinte meglepően őszintén tárják föl. E tény nagy kapcsolati, kötődési igényre utal, illetve arra is, hogy a levélírók a hétköznapokban – legalább is úgy tűnik – híjával vannak azoknak a családi, baráti kapcsolatoknak, amelyekben igazán biztonságban érezhetnék magukat. Nincs, illetve csak kevés olyan ember van közvetlen környezetükben, akikkel megbeszélhetnék legféltebb titkaikat. Föltárulkozásukat az is segíti, hogy a levelezés teljesen anonim. Tehát senkinek sem kell félnie attól, hogy problémája okán „beskatulyázzák”, vagy gondjairól más is tudomást szerez, miáltal környezete „ferde szemmel” néz rá. Mivel ugyanazzal a tanácsadóval többszöri levélváltásra is lehetőség van, a levelezés során lehetőség nyílik arra, hogy a levélíró egyre árnyaltabban érzékeli önmagát és környezetét, s így végső soron konkrét problémáira is egyre jobban „rálásson”, azt képes legyen egyre jobban megérteni.

A honlap „Ki vagyok?” rovatában számos olyan önkitalós teszt található, amelyek önismereti igényt kelthetnek, illetve a látogatókat hozzásegítik, hogy jobban megismerjék magukat. Persze nincs olyan pszichológiai teszt, amelyik teljes biztonsággal megmutatná a teljes valóságot. A honlapon kitölthető tesztek értékelései e körülményt messzemenően figyelembe veszik, így inkább csak valószínűségeket ismertetnek, illetve mindig jelzik az adott teszt eredményéhez kapcsolódó személyes fejlődési lehetőségeket is.

A „Dac placc” rovat a legkülönbözőbb drogproblémákról nyújt alapos és szakszerű tájékoztatást az érdeklődők számára, nemcsak a kábítószerokról, hanem az olyan legális függőségi állapotokról is, mint például a nikotin-, alkohol- és gyógyszerfüggőség, illetve a különböző játékszenvedélyek. E helyen információk olvashatók a függőségi problémák jellemzőiről, kockázatairól. Az áttekintést drogtató, addiktológiai szótár, drogjogi összefoglaló, aktuális epidemiológiai adatok egészítik ki.

A lelki egészség kibontakozása nemcsak a probléma-megoldó és elkerülő „utak” egyengetésével, hanem új életlehetőségek, vonzó példák bemutatásával,

tapasztalatok átadásával is elősegíthető. A necc sokszínű „Életmód” és „Szabadidő” rovatok ezen a közvetett módon kapcsolódnak a honlap célkitűzéseihez. Jóval százon fölül van azoknak a fiatalok körében népszerű művészeknek, sportolónak, tudósoknak, közéleti embereknek a száma, akik interjú keretében a necc oldalain is megosztották már a fiatalokkal saját kamaszkoruk egy-egy hangsúlyos emlékét. Hogyan oldottak meg annak idején egy-egy nehéz helyzetet? Illetve mi az a „titok”, aminek későbbi, felnőttkori szakmai sikereiket köszönhetik? Ezekben az interjúkban e sikeres és népszerű emberek „kilépnek” a személyükhöz társított, megszokott közegekből, a dolgozószobából, a színpadról, a laboratóriumból, így élettörténeteikben a honlap látogatói – a mai serdülők – gyakran ismerhetnek önmagukra, és meríthetnek erőt, ötletet saját jövőjük tervezéséhez.

Az irodalom, a film, a zene, tehát a művészetek köztudott módon alakítják mindennapi világunkat, így lelki-kapcsolati kultúránkat is. Ezért jelenik meg a necc honlapján nagy hangsúllyal az ajánló rovat („Ne hagyd ki!”), amely sok-sok kulturális értékre hívja föl az ezek

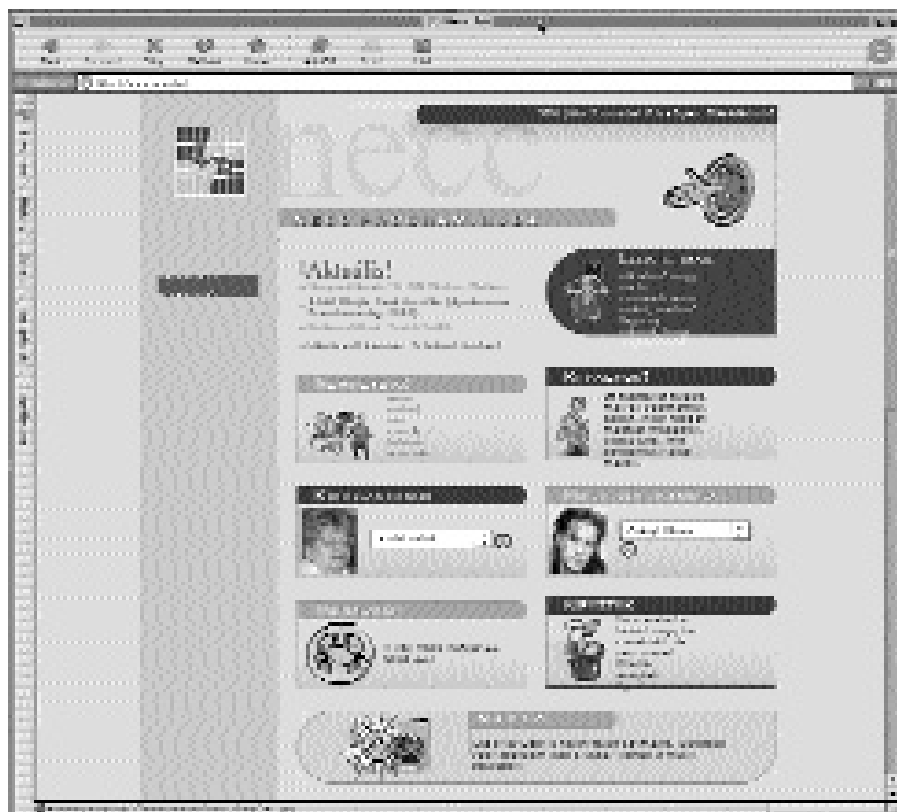
iránt fogékony olvasók figyelmét. Több játék is megtalálható az oldalon, műveltségi totók és kvízek, amelyek a játszva tanulás lehetőségét nyújtják. Sőt az étkezési kultúra is jelen van, hiszen nem kétséges, hogy a személyiség, az élet-szemlélet és az étkezési szokások között szoros összefüggés van. De az érdeklődő küldhet a neccről akár képeslapot is a barátainak, vagy megtalálhat itt számos olyan internet-kapcsolatot („Linklovas”), amely segíthet a világháló értékeinek megismerésében, a világháló dzsungelében történő eligazodásban.

A necc érdekes és a maga nemében talán egyedülálló oldala a hazai hálónak. A honlapot a Necc Programiroda Kht. működteti. A szakmai stáb tíz főből áll, akiknek nem kevés erőfeszítésébe kerül a tényleges igények föltérképezése és a tartalom folyamatos megújítása. (Nagy segítséget jelent ebben a Vendégkönyvbe érkező sok észrevétel, javaslat.)

Kiknek is ajánlhatjuk ezt a honlapot? Elsősorban azoknak a serdülőknek, akik érdeklődnek önmaguk és mások iránt. Akik nem elégednek meg a hétköznapi által felkínált szokványos és sokszor riasztó mintákkal, hanem úgy gondolják, hogy önmaguk és mások belső világa sok felfedezhető új és fontos dolgot, új lehetőséget rejt számukra. Hiszen a serdülőkor nem csupán feszültségekkel és kihívásokkal teli, de lehetőségeket, vonzó távlatokat is kínáló életszakasz. Úgy tűnik, sok serdülő gondolja úgy, hogy a neccből megértést, támogatást meríthet. És ne feledjük, bár a honlap serdülőknek szól, haszonnal látogathat ide az a szülő is, aki szeretné kicsit jobban megérteni serdülő gyermekét.

Miben foglalható össze a cikkben éppen csak vázlatosan bemutatott tematikai sokszínűség? Talán egyetlen szóval, az értékkel. A necc értéket, értékeket kínál a honlapot látogató serdülőknek. Ők pedig nyilván meghatározzák majd saját viszonyukat ezekhez az értékekhez.

Dr. Grezsa Ferenc

AZ IOM¹ nemzetközi migrációs szervezet fellépése az EMBERKERESKEDELEM ELLEN

Az IOM – Nemzetközi Migrációs Szervezet 1951-ben alakult. A genfi központú kormányközi szervezet jelenleg 102 tagállamot számlál, és világszerte 165 képvisellel rendelkezik.² Magyarország 1991. óta tagja a szervezetnek. 1992. április 7-én nyílt meg irodája Budapesten.

Az emberkereskedelem szempontjából Magyarország elsődlegesen tranzit, másodlagosan kibocsátó és célország.³ Habár az emberkereskedelemnek számos formája ismert, a Magyarországra, illetve az országon keresztül, elsősorban szexuális kizsákmányolás céljából csempésztett áldozatok többségükben nők és gyerekek. Az Oroszországból, Romániából, Ukrajnából, Moldáviából és Bulgáriából érkezők, mielőtt tovább szállítanák őket Nyugat-Európába, illetve az USA-ba, Magyarországon válnak szexuális kizsákmányolás áldozatává. A magyar lányokat és nőket többnyire Nyugat-Európába csempészik.

Az IOM 1999 októbere és 2000 szeptembere között szervezte első emberkereskedelem elleni információs kampányát Magyarországon. A főként nőkereskedelem elleni program olyan információs kampányt foglalt magába, amely számos tömegkommunikációs és informális csatornán keresztül nyújtott objektív és hiteles tájékoztatást a célcsoport számára. A felhasznált tömegkommunikációs eszközök között szerepeltek poszterek, tájékoztató füzetek, névjegy méretű információs kártyák, ingyenes képeslapok, televíziós és rádiós hirdetések, oktató jellegű és dokumentumfilmek, valamint egy ingyenesen hívható telefonos segélyvonal.

A kampánytevékenységet folyamatos megfigyelés és hatásvizsgálat kísérte a kampány teljes időtartama alatt. Az értékelés általános végkövetkeztetése szerint a kampány jelentős mértékben hozzájárult a nőkereskedelemmel kapcsolatos kérdésekben való tájékozottság növeléséhez a célcsoport körében és

1) International Organisation for Migration

2) 2003. június 13.

3) Juhász, J. (2001). *International Migration in Hungary: Recent trends and developments. Report for the Continuous Reporting System on Migration (SOPEMI) of the OECD.*

Külföldi munkát ígértek?

Külföldre mennél dolgozni?

Mindenáron?!

Ne dőlj be!

...mert megtörténhet, hogy becsapnak és eladnak prostituálnak az ígéretesen hangzó, külföldi munkát kínáló álláshirdetés csapdájával!

Mielőtt jelentkeznel, tájékozódj és kérj felvilágosítást az alábbi ingyenes telefonszámon munkanapokon 14-18 óra között:

06-80-630-125

a köztudatban, valamint a médiában jelentősen nőtt az emberkereskedelemmel foglalkozó cikkek, interjúk száma.

Ezen információs kampány folytatásaként 2000 decemberében indult az emberkereskedelem megelőzését célzó középiskolai oktatási program középiskolai tanárok és oktatók részére. A projekt célja olyan oktatási anyagok létrehozása és terjesztése, amelyek felhívják az érintettek figyelmét az emberkereskedelem veszélyeire, valamint a megelőző intézkedések fontosságára és azok tudatosítására.

Egy speciálisan kifejlesztett oktatás-technikai modul segítségével a tanárokat arra készítettük fel, hogy rámutassanak az emberkereskedelem potenciális veszélyeire, információt adjanak a rendelkezésre álló intézményes megelőző mechanizmusokról.

A program pozitív eredménye, hogy az emberkereskedelem elleni küzdelmet tananyagként illesztettük be a jövő szociális munkásainak egyetemi képzési tanrendjébe, valamint a középiskolákban dolgozó nővérek tanmenetébe.

2004 áprilisa és augusztusa között a Migrációs Információs Centrum elnevezésű program keretén belül folytatódik a „Ne dőlj be” információs kampány a fiatal magyar nők és az emberkereskedelem által veszélyeztetett fiatalok figyelmének felkeltése érdekében. A program célkitűzése, hogy megelőzze a Magyarországról kiinduló, a Magyarországra irányuló, illetve az országon keresztül történő emberkereskedelmet.

A MIC szemináriumokat szervez középiskolákban, gyermekotthonokban, javító-nevelő intézetekben és tájékoztatja a célcsoportot az emberkereskedelem veszélyeiről.

A Centrum ezenkívül információs füzeteket, szórólapokat, posztereket, képreghény füzeteket, ingyenes képeslapokat terjeszt, és újsághirdetéseket tesz közzé, valamint internetes honlapot üzemeltet.

Az IOM, együttműködve a magyarországi emberkereskedelem ellen folyta-

tott harcban is részt vevő NaNE Egyesülettel, ingyenes információs vonalat üzemeltet. A NaNE munkatársai az IOM felkérésére biztonsági információval szolgál az érdeklődőknek a külföldi munkavállalással kapcsolatban, munkanapokon 14–18 óra között.

Az IOM emberkereskedelem elleni küzdelme az áldozatok egészségügyi ellátására is kiterjed. Ennek érdekében az IOM, az Amerikai Egyesült Államok Nagykövetsége és a United States Agency for International Development (USAID) anyagi és szakmai támogatásával, 2003. március 19–21 között regionális konferenciát szervezett Budapesten, az „Emberkereskedelem és Közegészségügy” címmel.

A konferencia résztvevői megállapították, hogy lényegesen több figyelmet igényel az emberkereskedelemmel kapcsolatos egészségügyi és közegészségügyi problémák kezelése, valamint annak szükségessége, hogy az áldozatok számára biztosítsák az ellátáshoz való hozzáférést.

Az ellátásnak meg kell felelnie a nemzetközi alapkövetelményeknek minden szakterületen. Az alapellátás minimuma regionális egyeztetés alapján kerül kialakításra. A konferencia tanulságait a Budapesti Nyilatkozatban foglaltuk össze. Ezt a régió kilenc országának egészségügyi miniszterei is elfogadták.

A konferencia határozatainak gyakorlati megvalósításában az IOM rövid időn belül jelentős eredményeket ért el „Mentálhigiéné és emberkereskedelem” című projektjén keresztül. A projekt a mentálhigiéné ellátás alapkritériumainak és az ehhez kapcsolódó szakmai képzésnek a kidolgozására irányul. A projektet az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának égisze alatt működő Népeségi, Menekültügyi és Migrációs Iroda (Bureau for Population, Refugee and Migration) megbízásából az IOM budapesti regionális képviselője működteti. A program célja, hogy az emberkereskedelem áldozatai számára kidol-

gozzák a mentálhigiéné ellátás és pszichoszociális tanácsadás alapvető szakmai elvárásait.

Az ellátási normatíva és a képzési program kialakítása az e célra alapított szakértői csoport feladata. Ők azok, akik egy tanácskozási sorozat fázisai során kifejlesztik a végleges tanmenetet. A csoport tagjai kormányzati és nem kormányzati intézményeket, egyetemi tanszékeket, nemzetközi és civil szervezeteket egyaránt képviselnek.

A program első szakasza az oktatóképzés módszertanára épül. Az oktatóképzés tananyaga az emberkereskedelemhez kapcsolódó speciális mentálhigiéné problémák köre és kezelési módjuk, fő célja pedig a közfigyelem felkeltése, a szaktudás elmélyítése és átadása, különös tekintettel az emberkereskedelem áldozatainak szükségleteire, rehabilitációjuk, társadalomba való visszailleszkedésük elősegítésére.

A program második szakaszában a frissen képzett oktatók saját országukban adják át tapasztalataikat az áldozatsegítő programok hazai szakembereinek.

IOM Nemzetközi Migrációs Szervezet, Budapest

**Ingyenes információs vonal:
06-80-630-125**

**További információért
látogassa meg honlapunkat:
www.iom.hu/mic.**

Ideológiai hadállásaink a munka frontján

■ DILEMMÁK IRÁNYULTSÁGAINKRÓL

■ A kérdés

Bizonyára másokkal is megesk néha, hogy egy neki szánt kérdést ott, akkor, nem méltat különösebb figyelemre, de azért zsigerből megválaszol rá: igen, nem, nemigen. Aztán a látszólag megválaszolt kérdés később, magától feltevődik megint, újabb kérdéseket gerjesztve.

Nemrégiben ilyesfélét tett fel nekem egy ismerősöm (ismeretségünk alapja teológiai érdeklődésünk). Összeegyeztethető-e a keresztény értékrenddel az, ami az ún. gyermekvédelemben folyik, és amihez napi munkám során – ti. a gyámhivatalban – asszisztálok: családok szétrobbantása, gyerekek személytelen intézményekbe deportálása, hajléktalanságukat előkészítő projektek legyártása?

Miután jeleztem, hogy az alapkérdés ezzel a körítéssel nem csupán provokatív, hanem elhibázott, bulvárszagú és demagóg, határozott, önérzetes igennel feleltem.

Tényleg! Összeegyeztethető? Micsoda is mivel? Az az értékrend, amihez mindennapi munkavégzésünk során mérjük, vagy legalábbis mérni próbáljuk magunkat, mennyiben tér el attól, amit keresztényinek nevezhetnénk? Más, több, kevesebb? Egyáltalán megnyilvánul-e, megnyilvánulhat-e bárki, bármilyen preferált-sága (hitbéli vagy akár politikai) munkahelyeinken? Teret adnak-e a gyermekvédelmi intézményhálózatban kialakult közállapotok ezek felszínre kerüléséhez?

Tapasztalataim arra engednek következtetni, hogy a fenti dilemmák többünk személyes problémái, ezért a magam válszkísérleteit bátorkodom megosztani az érintettekkel, illetve érdeklődőkkel.

■ A család – történelmi kalandozás

Ismerősöm kérdésfeltevése alapjában elhibázott. Egyrészt, mert úgy minősít, hogy sematizál, a gyermekvédelemből annyit lát, amennyit a média látatni enged. A médiában pedig a szétvert család, a bántalmazott gyerek, a becsa-

pott szülő, a szadista nevelő, a stupid hivatalnok története adható el. *C'est la vie.*

Kérdésfeltevésének az ő esetében érthetlenebb baklövése az indító gondolat: a család-keresztény értékrend viszonylatában leszűkít, keresztényinek minősít egy annál globálisabb, antropológiai meghatározottságú értékvilágot. Mert hiszen a család, a családi kötelékben felnövő gyermek ideálképe nem keresztény találmány! Természetesen a családi, nemzeti összetartozás erejébe vetett bizalom /hit/ a keresztények számára is követendő mintázat, de nem specifikusan keresztény érték. A családszerkezetben való létmód antropológiai őserőkhöz és őserdekekhez kötött.

Nagyon érdekes a familiáris kötés leképezése különböző korok írásos kultúrájában. Ennek a genetikus kohézióknak legközismertebb példája talán a dekalógus. A Tízparancs jóval a kereszténység megjelenése előtt, a kiválasztott zsidó nép számára rögzíti – egyebek mellett – a családi létezés alaptörvényét, a szülők tiszteletére vonatkozó 4. parancsával. Tapasztalhatjuk: ahol hiányzik a szülők tisztelete, ott meghibásodik a szerkezet. A felebarát házastársával kapcsolatos tiltás (9. parancs) is a családi egység megőrzésére irányul.

Vagy vegyünk a zsidó-keresztény kultúrkörből távolabbi példát. A Korán 16. szúrájából (72. ája) való a következő idézet. „Allah saját magatokból támasztott nektek feleségeket. És adott nektek a feleségeitől fiaikat és unokákat. És mindenféle jóval ellátott titeket”.

A muszlimok a családot az isteni egység részének tekintik. A Korán törvényei részletesen szabályozzák a család funkcionális működésének (házasság, örökség) rendjét is.

Lépjünk merészebbet az időben, és tekintsünk bele Leon Battista Alberti reneszánsz korból való morálfilozófiai eszmefuttatásába. A XV. századi, foglalkozását tekintve építész és művészet-teoretikus szerző „Családról szóló könyveinek” egyikében racionális tanácsokat

ad a család tökéletességét illetően. „Tehát elmefuttatásunkban négy általános szabályt állíthatunk föl: a családban a férfiak száma ne csökkenjen, de sokszorozódjék meg! A vagyon ne fogyjon, ellenkezőleg, szaporodjon! A rossz hírnév legyen előtünk gyűlöletes, a család jó hírért szerezsük, kövessük! Gyűlölség, ellenségeskedés, irigység kerülendő, ismertségek, jóindulat, barátság megszerzendők, növeledők, megőrizendők.”

A fenti hivatkozások annak az üzenet hordozzák, hogy a család mindenkor és mindennemű kultúrában meghatározó tényező, a szervezett társas élet alap-egysége volt. Olyan genetikus formáció, érzelmi és gazdasági érdekszövetség, spirituális egység (halott hozzátartozók is részei), egyszóval olyan őskép, amely ideológiákon inneni és túli.

Visszakanyarodva az eredeti alapkérdéshez: ha munkám során kénytelen vagyok „családok szétrobbantásához asszisztálni”, vagy ami ennél rosszabb, meghozni a döntést, vállalni a detonátor szerepét, ez nem a keresztény értékrenddel összefüggő problémaként jelenik meg számomra, hanem azzal nem ellentétes, de elsődlegesen szakmai természetű és a szakmaiság határain belül vállalandó morális kérdésként. A döntés felelősségét környezetemben éppúgy hordozzák azok a kollégák is, akiknél ez az értékvetület fel sem merül.

Keresztényként vagy nem keresztényként sajnos azonban egyaránt azt kell tapasztalunk, hogy napjainkra devalválódott a család. De talán így, csökkent árfolyamával is olyan alapérték, aminek megtartásához ragaszkodnia kellene minden családdal foglalkozó szakembernek.

■ Irányultságaink

Az előzőekkel kapcsolatban felvetődik egy másik kérdés: napi munkavégzésünk során hogyan is állunk ideológiai elkötelezettségeinkkel, jó-e, ha megnyilvánulnak hitkövetéseink, vagy politikai szimpátiáink?(Értelemszerűen itt nem

érintjük a munkavállalóknak azt a rétegét, akiknek pozíciója politika- vagy éppen felekezeti függő.)

Mint minden kérdésfeltevésre általában, a fentire is úgy adhatunk rétegesebb választ, ha a vizsgált jelenséget folyamatosan próbáljuk meg értelmezni. Legtöbb aktuális társadalmi jelenség vizsgálatánál érdemes minimum a '90-es évek előtti állapotokig visszanyúlni.

Ha felidézünk – aki életkoránál fogva képes erre – munkahelyeinkrendszer-váltás előtti ideológiai arculatát, igen egyszerű képletet kapunk: a munkavállaló a DIALEKTIKUS MATERIALIZMUS TALAJÁN ÁLLÓ derek párttag (jó káder), átlagos pártonkívüli, esetleg gyanús máskéntgondolkodó. Másfelől a munkavállaló általában és lehetőleg vallást nem gyakorló egyén.

A felszín alatt persze összetettebb folyamatok működtek, láthatatlan szellemi búvópatakok csordogáltak, mert a gondolkodás képessége és a hit olyan antropológiai adottságok, ajándékok, amelyeket semmilyen politikai kurzus nem függeszthet fel, legfeljebb azok nyilvánosságát korlátozhatja.

A rendszerváltást követően, a sok szűk esztendő böjtjének jutalmául aztán dúskálhattunk, dúskálhatunk pártokban, eszmékben, vallásokban. Tagadhatatlanul élhetőbb lett a világ ebben a félkész demokráciában is: különösebb következmények nélkül megválaszthatjuk, elmondhatjuk, vállalhatjuk. Csak időnként az arányérzékünket veszítjük el, és ez baj!

Volt olyan tapasztalatom, főleg a rendszerváltás hőskorából, valamint a választások körüli degeneráltabb időszakokból, hogy a kollégák, ilyen-olyan politikai pártok jelvényeivel jelentek meg szakmai fórumokon. Jó, ha tudja mindenki, mi féle erők lakoznak bennük! Az ilyesféle szerepcsúszás szerencsére egyre ritkább, de azért mégis létező jelenség: a hozott anyagot megtoldjuk egy kis politikai izével, hátha a kettőből kijön valami. Sajnos nem ez szokott történni.

A rendszerváltással egyidejűleg megnőtt az egyházak társadalmi befolyása, ennek következtében átalakulni látszik a kép a vallás gyakorolhatóságának kérdése körül is.

Ma már nem szokás munkahelyeinken diszkriminatív intézkedéseket tenni

a felekezeti hovatartozásukat vállaló, vallásukat gyakorló alkalmazottakkal szemben.

Ezt a fajta toleranciát is szokni, tanulni kell. Ha a helyes arányérzékünk kialakul ezen a téren is, talán megritkulnak az utóbbi időben megszorodott, látványosan kívül hordott, olykor derekas méretű keresztetek, amelyeknek időnként – viselőik ismeretében – inkább gravitáló erejük van. A hit, ha van, valószínűleg olyan perszonális viszonyt feltételez, ami harmadik emberre (mondjuk kollégára

vagy ügyfélre) nemigen tartozik. Más kérdés a vallás, ennek közösségi szinten történő gyakorlásához a helyszínek és alkalmak adottak.

Helyzetünk tisztázásához, szerepeink felépítéséhez érdemes lenne néha visszatekenni az arany metszéshez: ahhoz az arányossághoz, ahol a nagyobb és kisebb rész közötti arány megegyezik az egésznek és a nagyobbik résznek az arányával.

Pinezics Mária

Gondolatok a szülő által elkövetett gondatlan emberölésről Kosztolányi Dezső *Fürdés* című novellája alapján

„Fél háromra járt. Suhajda ezen a napon korán ébredt. Lejött a tornác lépcsőjéről, a nyaraló udvarában lévő parasztkertbe.

– Hová? – kérdezte Suhajdné, amint a török szegfűk között horgolt.

– Fürödni – ásított Suhajda, kezében egy meggyszín fürdőnadrággal.

– Ugyan, vidd el őt is – kérlelte az asszony.

– Nem.

– Miért?

– Mert rossz – felelte Suhajda. – Mert haszontalan – felelte, és szünetet tartott. – Nem tanul.

– Dehogynem – tiltakozott felesége, vállát vonogatva. Egész délelőtt tanult.

(...)

– Én kiveszem őt az iskolából – biztatgatta magát Suhajda –, bizony úristen kiveszem. Lakatosinasnak adom, bognárnak – maga sem tudta, hogy indulatában mért épp ezt az iparágat választotta, amelyre egyébként sohase gondolt.

– Gyere ide, Jancsikám – szólt az anyja. – Ugye tanulsz majd, Jancsikám?

– Sírba visz ez a taknyos – vágott közbe Suhajda, mert a méreg fűszer volt neki, paprika –, sírba visz – ismételte, s élvezte, hogy a harag kitágította az ereit, jótékonyan elűzte délutáni unalmát.

– Tanulok – hebegte a fiú, hangtalanul.

Védelmet keresve magalázott semmisségében, az anyjára pillantott. Az apját szinte nem is látta. Csak érezte. Mindenütt, mindenkor, gyűlöletesen.”¹⁾

Az irodalomtörténet folyamán számos olyan alkotás született, amely hűen tükrözi a mindennapok valóságát. Kifinomult érzés és gondolatviláguk lehetővé teszi, hogy az olvasó megérthesse azokat a bonyolult lelki folyamatokat, amelyek a tragédiák mögött zajlanak. A hétköznapi élet drámáiban csupán a bekövetkezett súlyos eredmények keltik fel a figyelmünket. A háttérben szunnyadó és sokszor csak a tudattalan szintjén meglévő dolgok pedig rejtve maradnak.

Az idézett novella végén „bűnbe esett” Suhajda története talán kevésbé közismert, és a „bűnösségével” kapcsolatos kérdések sem egyértelműek, mégis számos problémára rávilágít Kosztolányi műve.

A novella témája egy kisfiú balesete. A külső történések mögötti lélekábrázolás segítségével részesei lehetünk az embereket jellemző ösztönvilág rejtelseinek. A mű kristálytisza stílusa, a rövid és áttekinthető mondat szerkezetek lehetővé teszik a bonyolult lelki folyamatok megértését; mindazt, ami szakkönyvekből nehezen kivehető. Amikor Kosztolányi hosszabb mondatokat használ, akkor azokat egészen rövid tagmondatokból építi fel. Mondatszövése ezért sohasem nehézkes, sohasem érthetetlen.

¹⁾ Kosztolányi Dezső: *Fürdés*

A *Fürdés* című novella hétköznapi emberekről szól. Ami a műben történik, bárkivel megeshet.

„...Suhajda hátraszólt:

– Jöhetsz.

Követte őt, egy lépés távolságból Nem mártotta meg magát, nem úszkált békatempóival, mint szokta. Csak botorkált a nyomában, valami bátorítást várva. Suhajda ezt észrevette. Félvállról, mogorván melléne szögezte a kérdést:

– Félsz?

– Nem.

– Akkor mit mamlaszkodsz?

(...)

– Gyáva vagy, barátom.

– Nem.

Máris megragadta a fiát, két karjába nyalábolta, s belevette a vízbe.

Jancsi röpiült a levegőben. Farral toccsant a tóba. A víz kinyílt, aztán rejtelmes zúgással, háborogva csapódott össze fölötte. Néhány másodpercig tartott, míg kievickélt. Orrán száján prüszkölte a vizet. Két öklével nyomigálta a szemét, mert nem mindjárt látott.

– Rossz? – kérdezte az apja.

– Nem.

– Akkor még egyszer. Egy-kettő – és ismét magához ölelte a gyermeket.

Suhajda, amikor azt mondta: „há-rom”, nagyot lendített rajta, elhajította, körülbelül arra a helyre, ahová elébb, de mégis valamivel messzebb, a köteleket tartó cölöp mögé, úgyhogy nem is láthatta, amint fia egyet bukfenchezve, hátraszegett fővel, kitárt karral lefelé zuhant a vízbe. Ezért hátra is fordult. Szemben vele a somogyi part nyúlt el. A tó tündöklött, mintha millió és millió pillangó verdesné gyémántsárrnyal. Néhány pillanattig várt, amint előbb.

– Na – mondta végül bosszankodva. Aztán fenyegetően, rekedten:

– Mit izélsz? Ne komédiázz.

De senki se válaszolt (...) sehol se volt. (...) A víz fölött olyan nyugalmat látott, olyan közönyt, amilyent eddig nem bírt volna elképzelni. (...) Hamarosan híre futamodott a környéken, hogy „valaki a vízbe fulladt”. Már mint tény. (...) Több mint egy negyedórai kutatás után bukkantak rá, közvetlen a cölöp mögött, ahol az apja állott, s mire kihúzták, a szíve nem dobogott, szembogarának fényérzékenysége megszűnt. Az orvos tótágast állította, rázta belőle a vizet, föl pócolta a mellkast, mesterséges légzést alkalmazott, tornáztatta a kis, halott karokat, sokáig, nagyon sokáig, majd percenként hallócsővel figyelte a szívet. Az nem indult meg.”²

Kosztolányi a műben a szereplőkről, múltjukról és egyéniségükről alig árul el többet, mint ami az események lélektani megértéséhez feltétlenül szükséges. Nem az alakok a fontosak, hanem az a helyzet, amibe a „hősök” kerülnek.

A valóságban, az újságok „HÍREK” rovatában szintén családi tragédiákról olvashatunk, olyanokról, ahol az áldozat és közvetlen családtagjai a főszerep. Kosztolányi a novellában nem

vádaskodik, a megjelenő csendőrök az apát ki sem hallgatják. Pedig mi, olvasók, jól tudjuk, hogy a halálos zuhanást ő indította el. A „játék” előtt még gyűlölködő indulat fojtogatta a rosszul tanuló fia ellen, ezért szidta, gúnyolta őt. A fiú sem szerette az apját, félt tőle.

Kosztolányi számos írói bravúrral érzékelteti, hogy a „baleset” és az azt megelőző indulatok között rejtettebb összefüggések vannak. Suhajda haragját és Jancsi halálát valami összeköti. A súlyos eredményt előidéző szándékosságról itt szó sincs, az összefüggés valahol mélyebben van, a tudattalanban. Ott, ahol cselekvéseink kifürkészhetetlen ősokei lapulnak. S a léleknek ezekről a rejtekeiről éppoly kevésbé tehet az apa, mint a fürdést megelőzően felszínre kerülő indulatairól. Az összefüggésre nyíltan sehol sem utal a szerző.

A baleset pontos okáról, a vízbe fulladás körülményeiről szinte semmit sem tud meg az olvasó. Kosztolányi csupán annyit árul el, hogy a másodszori vízbe dobáskor körülbelül ugyanarra a helyre dobja Suhajda Jancsit, mint először, de „mégis valamivel messzebb”. Ez a „mégis valamivel messzebb” lehetett az oka annak, hogy Jancsi rossz helyen ért a tóba. Bevete a fejét talán a cölöpbe, vagy valami másba? Beakadhatott a lába a cölöpöt tartó kötélbe? Nem tudjuk. Annyit tudunk, hogy a Balaton e részén sekély volt a víz, és egyébként Jancsi „kitűnően tudott úszni a víz alatt is”.

Míg a halál körülményei a novella alapján megfejthetetlenek, addig a történet egyéb szálai teljesen világosak, logikusan fűződnek egymásba. A hétköznapi életben ez gyakran fordítva történik. Az egyértelmű eredmény mögötti események, a tragédia bekövetkezésért felelős okok adottak: egy égve maradt gyertya, egy elől lévő, vagy könnyen elérhető orvosságosüveg, „csak” öt percre magára hagyott kisgyerek, stb. A távoli előzményekről, hogy miért járt el gondatlanul a szülő, semmit nem tudunk, mert ez senkit sem érdekel. Soha nem tesszük fel a kérdést: vajon kinek a feladata lett volna a korábbi felvilágosítás. A liftkezelőnek is szüksége van az alkalmasságát igazoló képesítés megszerzésére. Szülőnek lenni százszor nehezebb és veszélyesebb. Az erre való alkalmasságot szülői létünk bekövetkezése előtt soha senki sem vizsgálja. Nincs olyan iskola, olyan tanfolyam, ahol ezt tanítanák. A figyelemfelhívás, bár az elmúlt évekhez képest valamit változott, még korántsem olyan, mint amilyennek lennie kellene. Amikor pedig bekövetkezik a nem várt eredmény, jogi úton vonjuk felelősségre az „elkövetőt”. Olyan okok miatt állapítjuk meg a bűnösségét, amiről lehet, hogy nem is ő tehet? Lehet, hogy a hibát nem is ő követte el?

Az eset elemzésekor a pszichológusok a tudattalanban kutakodnának. A mai ember számára ez teljesen természetes. Kosztolányi korában a művekbe bevitt freudi ösztönelmélet vizont még újszerűnek tűnt. A lélektan forradalmát Freud megjelenése váltotta ki. Zseniális felfedezésének a lényege, hogy a gyermek lelki élete olyan tartalmakkal telített, amiket a felnőttek tilalmaznak. Eredetüket tekintve ezek kétfélek lehetnek: egyrészt az ősi ösztönös törekvések, másrészt pedig a gyermekkor során tapasztalt élmények következményei. A freudi felfedezés további jelentős pontja, hogy az elrejtés művelete nemcsak a kül-, hanem a belső világ felé is irányul: a bűntudat okozó történést igyekszik véglegesen kiküszöbölni magából.

²) uo.

Ennek módja: az elfojtás, a tudattalanba süllyesztés. Így a lelki világunk kétféle részt rejt magában: egyrészt a tudat felszínes rétegét, másrészt pedig egy mély réteget. Ez utóbbi szintén két-féle törekvések tárházául szolgálhat: az ún. „ösvalamiből” származó dolgok és az elfojtásra ítélt tudattartalmak jelennek itt meg. A lelkivilágnak ezt a részét nevezi Freud tudattalannak. Freud harmadik felfedezése, hogy a tudattalanba visszaszorított élmények az ember sorsában irányító szerephez jutnak. Az ún. sorslehetőségeken belül a neurotikus sors jelenti a veszélyt. Ma már köztudott, hogy ha a kisgyermek ösztönös vágyai és a társadalom tilalmai miatti összeütközésből eredő konfliktus olyan fokú vagy jellegű elfojtáshoz vezet, hogy a gyermek a tudattalanjába jutó elemekkel nem képes megbirkózni, akkor ezek néhány évtizednyi szendergés után valamilyen lelki betegség formájában robbannak.³

A pszichológusokkal ellentétben a szociológusok a társadalmi okokat kutatják. Lehet, hogy kicsit nekik is mélyebbre kellene ásniuk? Félő, hogy egy nagytakarítás más érdekeket is sérthet.

Ha ma bíróság elé állítanák Kosztolányi hőseit, milyen szempontok szerint ítélnék felette? Hogyan minősülne az általa elkövetett bűncselekmény, és milyen büntetést kapna? A kérdésekre adott válasz talán a mű alapján is megadható. Bár az író nem ítélik meg Suhajda fölött, mégis mindent leírt és feldolgozott, amely a cselekmény minősítése és a büntetés kiszabása szempontjából lényeges lehet.

A hatályos büntető törvénykönyv az emberölést a személy elleni, azon belül is az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények között szabályozza. A köztudatban különbséget szoktak tenni gyilkosság és emberölés között. A törvény a gyilkosság fogalmát nem ismeri. Minden olyan emberi magatartást, legyen az tevés vagy mulasztás, amely más életének kioltására irányul, emberölésnek minősít. Természetesen ezen belül többféle tényállást különböztet meg: a szándékos emberölés alapesetét és különböző minősített eseteit, úgymint az előre kitervelten, a nyereségvágyból, a különös kegyetlenséggel, ...stb. elkövetett emberölést, de büntetni rendeli az emberölés előkészületét és gondatlan alakzatát, valamint az emberölés privilegizált esetét, az erős felindulásban való elkövetést.

Az irodalmi alkotás ismereteinek birtokában az olvasó gondolataiban meg sem fordul, hogy Kosztolányi hőse céltudatosan cselekedett, és kifejezetten kívánta az áldozat halálát. Tehát az egyenes szándékot mindenképpen el kell vetni. De mi a helyzet az eshetőleges szándékkal? Az eshetőleges szándék (dolus eventualis) esetében az elkövető nem kívánja a sértett halálát, de felismeri a halál lehetőségének beállását, és abba belenyugszik. Ez pedig a mi esetünkben azt jelentené, hogy Suhajda, bár nem kívánta e súlyos eredményt, de felismerte a halál lehetőségének beállását és abba beletörődött. Ez csak abban az esetben valósulhatott volna meg, ha Suhajda tudata átfogta volna a halálos eredmény beálltának lehetőségét, illetve ennek elmaradása teljesen közömbös lett volna számára. Ezt a megoldást is el kell vetni.

A gondatlan emberölés tényállása az alanyi oldal tekintetében tér el a szándékos alakzattól. Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában,

úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja. Az első esetben tudatos gondatlanságról (luxuria), a második esetben pedig hanyag gondatlanságról (negligentia) beszélünk. A tudatos gondatlanság és az eshetőleges szándék nagyon közel áll egymáshoz. A két bűnösségi alakzat tudati oldala elvileg azonos: az elkövető előre látja az eredmény bekövetkezésének lehetőségét. A különbség abban van, hogy az eshetőleges szándéknál az eredményt elfogadja, annak létrejöttébe belenyugszik, a luxuria esetén pedig könnyelműen bízik a halál elmaradásában. Itt kell megemlítenünk a tudatos gondatlanság sajátos fajtáját, a limitált veszélyeztetési szándékkal párosuló luxuriát.

A gondatlanság másik fajtája a hanyagság. A bűnösség alapja ebben az esetben az elkövetőtől elvárható előreláthatóság. A negligentia esetén a tettesnek a bűncselekményhez való tényleges pszichés viszonya hiányzik. Az elkövetőtől elvárható előreláthatóságnak két feltétele van: a gondosságra való kötelesség és a köteles gondosság tanúsítására való képesség.

Ha Suhajda ellen egyáltalán büntetőeljárás indulna, akkor gondatlan emberölés miatt emelne vádat az ügyész, és a bíróság bölcs döntésén múlna, vajon megállapítható-e az apa felelőssége. De talán kérdezzük meg a szakembert!

Dr. Fülöp Ágnes⁴, több mint 20 évi bírói munka után, az alábbiak szerint nyilatkozott Kosztolányi novellájáról:

„A novellát úgy tekintem, mintha az eset kapcsán meghallgatott személyek vallomásait hallgatnám meg. Az információt szolgáltató személyek az apa, az anya, a fürdőszasszony és a csónakot javító legény. Realitással ilyen információk ugyanis meghallgatott személyek vallomásaiból származhatnak.

E vallomásokból nyert releváns tényállási elemek a következők:

A balatoni fürdőhelyen, nyáron, 14 óra 30 perc körüli időben, a 11 éves Suhajda János édesapjával, Suhajdával a tópart stranddá nyilvánított szakaszán fürdeni mentek.

Meleg, tiszta időben, a felszínen kifogástalan észlelési viszonyok között kezdtek fürdeni. A tó vizének hőmérséklete fürdésre alkalmas, természeti adottságai miatt azonban a víz nem volt átlátszó, a bemerülő személyek útja a vízben ezért nem volt követhető. A fürdés kezdetén Suhajda János a víz hőmérsékletéhez alkalmazkodott.

A gyermek, Suhajda János – mivel latinból megukott – pótvizsgára készült. Tanulmányi eredménye miatt apja büntetésből a fürdéstől rövidebb időre eltiltotta. Apa és fia között, a kor kulturális viszonyainak megfelelően, családon belüli generációs és nemi feszültség jelei mutatkoztak.

Suhajda János jó úszó volt, apja számára ismert módon, víz alatt is biztonságosan mozgott.

Suhajda a gyermekével a tóba olyan távolságra mentek be, ahol a fenékre leállva mindkettőjük feje a vízből kiemelkedett, a víz a gyermeknek a mellvonaláig, az apának a derekáig ért.

Az apa játszani kezdett gyermekével olyan formában, hogy őt két karjával átfogva feldobta a levegőbe, ahonnan a gyerek

³) Benedek István: *Az ösztönök világa*. Bp. 1987. 196-197. o.

⁴) Dr. Fülöp Ágnes 2004 áprilisaig gyakorló bírőként dolgozott, jelenleg az Országos Kriminológiai Intézet kutatója.

testének hátoldalával a vízbe esett. Első esetben Suhajda János farrésszel érkezett a vízbe, néhány másodpercig tartózkodott a víz alatt, majd saját erejéből kijött a felszínre. A fiú a játék ellen, apja kifejezett kérdésére sem tiltakozott. Második esetben Suhajda a fiát az előbbivel azonos módon, de messzebbre, a háta mögé hajította. A gyermek vízbeérkezésének pontos helye és módja az apa számára nem volt követhető.

Suhajda János az elvárható időn belül nem jött a felszínre. Ezt követően apja őt a vízben – vélelmezett merülési helyén – azonnal keresni kezdte, a gyermek kereséséhez a parton tevékenykedő fiatal férfit hívta segítségül.

Suhajda Jánost mintegy negyedórával később, az őt kereső személyek, a fürdés helye közelében, halva találták a tóban. A gyermek újraélesztését – a kor egészségügyi színvonalának megfelelően – a kikerülő orvos megkísérelte, az azonban eredményre nem vezetett.

A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megállapítható tényállásból szembetűnő módon hiányzik a fiú halálához vezető biológiai ok-folyamat rekonstrukciója.

A halál okának pontos ismerete nélkül a cselekmény jogi értékelése nem lehetséges. A sértett jogi tárgyra tekintettel ugyanis, nyilvánvalóan élet elleni cselekmény jogi minősítése és értékelése körében kell gondolkodnunk. A releváns cselekmény nyitott törvényi tényállására tekintettel a természettudományos okozati összefüggés pontos megállapítása nélkülözhetetlen. Ebbe az ok-folyamatba kell beilleszteni az apa magatartását, illetve az értékelni annak természettudományi és jogi relevanciáját, és magatartásának szubjektív beszámíthatóságát.

A biológiai folyamat feltárása nem jogi túlbuzgóság, hiszen részletes és szakmai szempontból kielégítő elemzés nélkül is belátható, hogy más ok-folyamatok esetén, más lehet a cselekmény értékelhetősége is. Más értékelést igényel, ha a gyermek elsődlegesen nem fulladásos halált szenvedett, hanem nála, pl. szív-elégtelenség lépett fel, vagy más ismert, vagy nem ismert betegségből eredő eszméletvesztés, vagy azzal egyenértékű állapot alakult ki: ha a vízbeéréskor, illetve a vízben szenvedett olyan sérülést, amely miatt elájult, vagy nem tudott felszínre kerülni, pl. gerincsérülés, koponya megütése. Más értékelést igényel, ha pszichés okok miatt került olyan tudatzavart állapotba, hogy nem volt képes a felszínre kerülni. És más akkor is, ha a víz alatt hálóba, zsinogba akadt, amely vonatkozásában tisztázandó az is, hogy milyen eséllyel kellett az adott helyen erre a dologra számítani.

E minimálisan szükséges információ nélkül – úgy gondolom – az apával szemben az alapos gyanú sem állapítható meg, amelyből az is következik, hogy értelemszerűen az ügyben vádemelésre és ügydöntő értékelésre sem kerülhet sor.

A feladat teljesíthetősége érdekében azonban azt javaslom, hogy a halálhoz vezető folyamatra nézve alakítsunk ki egy munkahipotézist, és azt megállapíthatóan elfogadva végezzük el ténylegesen a cselekmény értékelését. E munkahipotézis pedig az, hogy a második eldobás alkalmával a gyermek erővel a hát és feji részével csapódott a vízbe, amelytől nála eszméletvesztés alakult ki, az eszméletvesztés miatt felszínre kerülése érdekében cselekedni nem tudott, halálát közvetlenül a vízbelégzéssel járó fulladás eredményezte.

Az így kiegészített tényállás szerint a cselekmény minősítése a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző emberölés bűncselekménye. A pontos minősítések közül a szándékos alakzatokat kizárhatjuk. Az apa magatartása (a gyermek levegőn keresztül a vízbe dobása) és a gyermek halála között az apa oldalán nem volt olyan tudattartam feltárható, amely a halálos eredmény tudati megjelenésére, előrelátására utalt volna. Ezért mindazok a bűnösségi formák esznek, amelyek a tudati oldalon az eredmény előrelátását feltételezik. Egyedül vizsgálható formaként a negligens elkövetési mód marad, amely okszerűen szűkíti a lehetséges minősítést is a Btk. 166. § (4) bek. szerinti gondatlan emberölés vétségére is.

Az eredmény vonatkozásában gondatlan (illetve mind az eredmény, mind az elkövetési magatartás vonatkozásában gondatlan) cselekményekért való felelősség értékelése során büntetőjogi gyakorlatunk egyre elterjedtebben alkalmazza az „objektív beszámítás” felelősségelméletének tartalmi megfontolásait és vizsgálati módszerét.

A felelősségelemzési tematika lényege, hogy a felelősség vizsgálatát – a jogalkalmazói szubjektív mozzanatok minimálisra szorítása érdekében – egy pontosan meghatározott „analitikus” rend szerint végzi. Az egyes vizsgálati szinteken a joggyakorlat által elfogadott – elsődlegesen az egyes okozatosági elméletek alkalmazása során kialakult – jogi fogalmakkal dolgozva értékeli az elkövetési magatartás és az eredmény közötti okozati összefüggést. Ha a jogalkalmazó bármelyik szint vizsgálata során arra a következtetésre jut, hogy a beszámításhoz szükséges feltétel hiányzik, a felelőség tovább nem vizsgálható, a terhelt felmentésének van helye.

A módszer a maga teljességében a foglalkozási szabályszegéssel megvalósuló, eredmény vonatkozásában gondatlan cselekményekre alkalmazható, így a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetések, és az azonos bűnösségi képletű vagy bűnösségi képletelemet tartalmazó közlekedési cselekmények körében. A felelősségelemzési modell azonban más cselekményekre is alkalmazható, csak itt a vizsgálati szintek száma csökken, hiszen például kieshet az elkövetési magatartásként értékelt foglalkozási szabály védelmi körének a vizsgálata, pusztán azért, mert ilyen a törvényi tényállásban sem szerepel. Meg kell jegyezni azt is, hogy joggyakorlatban folyamatosan felmerül az elmélet szándékos cselekményekre való alkalmazhatóságának a kérdése. E körben a végső eredmény megfogalmazásától célszerű tartózkodni. Annyit kijelenthetünk, hogy a szándékos cselekményekre a modellnek csak olyan kevés eleme alkalmazható, amely miatt a felelősségelemzési szisztéma szinte el is veszti sajátos ismérveit, és a releváns elemek más elnevezés alatt eddig is alkalmazott elemekkel helyettesíthetők. (Pl. az elkövetési magatartás adekvát jellegének a vizsgálata a bűncselekmény elméletben használt objektív hatásirány és hatóképesség fogalmával helyettesíthető.)

Példánk kapcsán az első elemzési szint annak a vizsgálata, hogy az apa magatartása és annak módja (a gyermek eldobása) sérti-e az objektív gondosság kötelezettségét. A vizsgálat elvégzéséhez – ismert módon – egy az apával azonos tevékenységet végző (gyermekével azonos körülmények között vízben játszó) személy modelljét alkotjuk meg, és megfogalmazzuk e modell-

személytől elvárt gondosságot. A modellalkotásnak a szempontjai Dr. Békés Imre „Gondatlanság a büntetőjogban” című könyvében igen részletesen kifejtésre kerültek, jelen terjedelemben ennek érintőleges bemutatására sincs mód.

Értékelésem szerint az elvárható gondosságot tanúsító szülő nem dobja el a gyermekét az át nem látszó víznek arra a pontjára, amelyet korábban mélység, esetleges vízben lévő tárgyak szempontjából nem derített fel. És ugyancsak nem dobja olyan testhelyzetben, amely a vízhez való csapódás során a sérülés, eszméletvesztés veszélyét hordozza magában. Az apa a gyermek eldobásakor sértette az általános gondosság kötelezettségét. Felelősége tovább vizsgálható.

Ezt követően vizsgálni kell az elkövetési magatartás adekvát jellegét, vagyis azt, hogy a halálhoz vezető okozati lánc egyes mozzanatai és végső soron a halálos eredmény tipikus vagy atipikus következménye-e az elkövetési magatartásnak. Jelen esetben visszafelé fejtve az ok-folyamatot a fulladásnak tipikus oka a vízbelégzés, ez ugyancsak tipikusan történik meg eszméletvesztett állapotban, ilyen állapot ugyancsak rendszerint áll elő a fej beütésekor, továbbá – itt érünk el az első érdemleges mozzanathoz – nem atipikus, hogy a vízhez való hozzácsapódás, nagy erőhatással jár, tehát a fejet érve eredményezhet eszméletvesztést. Az eredmény adekvát következménye az elkövetési magatartásnak, a felelőség tovább vizsgálendő.

Az elkövetési magatartás relevanciájának vizsgálata annak a kérdésnek a hipotetikus elemzését jelenti, hogy amennyiben az elkövető az elvárt módon járt volna el, úgy az eredmény is elmaradt volna, vagy az ilyen körülmények között is bekövetkezett volna-e. Ebből is látszik, hogy a gondos modell – az elvárt magatartás megalkotásánál – nem abból indulunk ki, hogy az eredménynek el kell maradnia, hiszen akkor a két vizsgálati szint közül egyiknek sem lenne tartalmi jelentősége. Itt jelen eset kapcsán az a válasz adható, hogy ha az apa az eldobás módját az elvárt módon választja meg, vagyis az nem olyan, hogy a gyermek fejét a vízbeéréskor nagyobb erőhatás éri, illetve pontosan ismeri az érkezés helyét az eszméletvesztés, illetve a fulladásos halál elmaradt volna. Az apa magatartása az eredmény bekövetkezése szempontjából tehát releváns, a felelőség a szubjektív oldalon tovább vizsgálendő.

Az apa szellemi képességei folytán képes volt az átlaggal azonos előrelátásra és helyzetfelmérésre, tőle is elvárható lett volna olyan figyelem tanúsítása, amely lehetővé teszi magatartása lehetséges következményeinek a felismerését. Az apa bűnössége negligens (hanyag) fokú.

Az apa felelőssége gondatlan emberölés vétségében megállapítható.

És ennyi formalizált jogi gondolkodás mellett a büntetékiszabás során már térjünk vissza a reális emberi életbe! Ez a jogalkalmazótól mindig is elvárható. Ennek jegyében mellőzném a súlyosító és enyhítő körülmények felsorolását és értékelését. Vannak ugyanis olyan életbeni történések, – és különösen ilyenek a hozzátartozók, különösen a gyermekek sérelmére megvalósult gondatlan életet, testi épséget sértő cselekmények – amelyek bűncselekmények ugyan, de a sérelem az elkövetőt is olyan mértékben sújtja, hogy amellet a jogalkalmazásnak a szava csak elakadhat. Egy gyermekét hanyag gondatlanságból megölő apával szemben további manifesztálódott joghátrány okozása, vagy belső útjainak „lényeges enyhítő körülményként” való megjelölése legalább egy ilyen informális értékelésben az ember iránti tisztelet jegyében mellőzhető. Így ezt meg is teszem.

A jogkövetkezmény jelzés értékű, a törvényi minimum, minimális próbaidőre felfüggesztve.”

Kosztolányihoz hasonlóan, Mikszáth Kálmán – *A piros harangok* című novellájában – szintén egy kisgyermek halálát meséli el. A mű irodalmi és jogi elemzéséhez Molnár Márta másodéves joghallgató dolgozatából idézek:

„A piros harangok megható történetében egy parasztfiú, a kis Marci halálba kódorgásáról olvashatunk. Kezdő bekezdésében az író erőteljes képekkel és retorikai eszközökkel az értelmetlenség tűnő természeti jelenségekhez valamely meghatározhatatlan, baljós fenyegetettség érzetét kapcsolja. A falusi kenderáztató vize nagy tengerekkel, a kis fűszál soha véget nem érő erdőségekkel azonosul, a panteisztikus isteni akaratként elhangzó »ölj« szó pedig tovább fokozza a tragikus és emelkedett hangulatot. Az író szavait a valós életből hallott eseményekre rávetítve eszünkbe juthat, hogy valóban mennyire hétköznapi, értelmetlenség tűnő dolgok vezethetnek tragédiához (egy otffejejtett gyertya, nem kellően kitisztított kályha).

Szintén kitűnően mutatja be a novella, mennyire más perspektívából is látja a világot egy kisgyermek, miért is annyira fontos mindig odafigyelni rájuk. A komoly belátási képességekkel még nem rendelkező Marcit szülei őrizetlenül hagyják a kis Boriskával. Neki kellene vigyázni rá, amíg a felnőttek krumplikapálással munkálkodnak. Az íróban – nyilván a kor szellemének megfelelően – fel sem merül, hogy bárkit is felelőssé tegyen Marci haláláért. A novella egyébként sem a történet bűnügyi oldalát emeli ki; a fiúcska halála csendes, a természet harmóniájába belesimuló elmúlás. A mai büntetőjogi megítélés azonban bizonyára nem nézné jó szemmel, hogy a kicsik egyedül maradtak, Marci pedig közben, gyermeki kíváncsiságtól vezérelve elkalandozott.

Önfeledten hatolt egyre beljebb a hullámozó búzamezőben, piros pipacsok, kék bojtos virágok, egy felugró nyúl és szaladó fűrjfiak után. Az ő kis világában a természet minden eleme átlényegül: A pipacsok piros harangok, a kék bojtok olyanok,

»mint aminők a bíró uram makrapipájáról lógnak le«, a nyúl is ismerős, az ő tavalyi nyula, a fürjecskék »gyermekfürj ruhában vannak«, olyan kis riadtak, éppen meg lehetne fogni őket. Belülről láthatjuk, azt a tanácstalan ijedtséget, ami úrrá lesz a kisfiún, amikor észreveszi, hogy ismeretlen helyen jár. A kalászos kiismerhetetlen erdővé válik, Marcika úgy hallja, mintha édesapja kiáltozna utána, de csak a szél zúgásában reméli behallani apja hangját. És valóban, a kisgyermek nem képesek józan megfontolásból cselekedni, ha ismeretlen helyzetben bajba kerülnek. Inkább kétségbe esnek, és külső, szülői segítséget várnak. De a segítség nem mindig érkezik. Marci fáradtan, éhesen, kimerülve, elhomályosult szemekkel és zúgó fejjel rogy egy bokor mögé, és megadja magát a természetnek. A szép piros harangok csilingelése a halálba szunnyadó kisfiú hallucinációjaként szólal meg. A piros pipacsok harangjai, amelyek a ministránsgyerekek csengőjét idézték egy természetet átlelkesítő, gyermeki szemléletmódban, most a halotti harangok képzetét keltik. Haranghoz csak akkor hasonlít a virág, ha lekonyul (Marci is letépi a pipacsot); a cím így önmagában is egy élet elmúlását idézheti fel bennünk.”⁵

Kosztolányi és Mikszáth novellájában közös, hogy egyik sem kutat bűnös után. Egyik író sem ítéli el a szülőket. Egyik műben sem szerepel a jogi útra terelés. Jogi szempontból viszont különbség van a két eset között. Kosztolányi hőse tevételes magatartásával idézte elő a tragédiát. Suhajda tette a tudatos gondatlanságból elkövetett emberölés törvényi tényállását valósítja meg. A másik novellában Marci szülei az ún. nem tevételes (mulasztásos) magatartásuk miatt szintén gondatlan emberölés miatt állnának ma a bíróság előtt. A hanyag gondatlanság (negligentia) esetéről van itt szó.

A két jogeset a gyermekbántalmazás témakörében is vizsgálható. A családon belüli erőszak, különösen a gyermekbántalmazás, napjaink egyik „divatos” témája. Révész György szerint „a gyermek függő és alárendelt szerepe azt a felfogást támasztja alá, amely szerint a gyermekkor a felnőtt világ szociális konstrukciója csupán, amely inkább a felnőtt társadalom, semmint a gyermekek saját szükségletein nyugszik”.⁶ A gyermekek az idők folyamán a legváltozatosabb bántalmazásmódokat szenvedték el. E mögött az a szemlélet áll, miszerint a gyermek a felnőtt tulajdona, tehát azt tehet vele, amit akar. Ezért a társadalom nagyon sokáig eltűrte ennek a problémának a meglétét, és tulajdonképpen nem olyan régóta küzd ez ellen. A reakció sajnos még ma is elég lassú.

Kosztolányi és Mikszáth novellája a szűkebb értelemben felfogott gyermekbántalmazás témakörén kívül esik, mivel az így felfogott gyermekbántalmazás esetei közé a szülők (gondozók) által okozott nem baleseti, atípusos sérülések tartoznak. A tágabb definíció szerint viszont ide tartozik minden fizikai és szexuális bántalmazás és az elhanyagolás is. Az e szempontból történő irodalmi jogesetek elemzése önálló tanulmány témája lehet.

Kiss Anna

5) Molnár Márta: *Szülői gondatlanság a gyermek halálában.* (Mikszáth Kálmán *A piros harangok* című novellája alapján) 1-2. o.

6) Révész György: *A felnőtt világ gyermekekkel kapcsolatos elvárásai és a gyermekbántalmazás.* in: *Pszichológia és nevelés* (szerk.: Vajda Zsuzsanna), *Pszichológiai Szemle Könyvtár* 3., Budapest, 2002.

A Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület tanfolyamai, képzései

■ MEDIÁCIÓ

A mediáció olyan konfliktuskezelési módszer, ahol a konfliktusban álló felek egy pártatlan szakember, a mediátor segítségével jutnak el az egyéni és kölcsönös érdekek figyelembevételével létrejött megegyezésig.

A szakmai program azt szolgálja, hogy a résztvevőket megismertesse a mediáció folyamatával, így a szakmában dolgozók e technika segítségével a családok konfliktusainak kezelésében hatékony segítséget nyújthatnak.

A tanfolyam akkreditált, a személyes gondoskodásban dolgozók továbbképzési pontrendszerében 35 pontot jelent, részvételi díja 40 000.-Ft+áfa.

■ SZEMTŐL-SZEMBE PROGRAM

A programban résztvevők felkészítést kapnak a szemtől-szembe megbeszélés lefolytatására. A megbeszélés nem tanácsadás, nem mediáció és nem is terápia: sokkal inkább a résztvevők felelősségvállalását és a megbékélést szorgalmazza. A megbeszélések során alkalmazott konferencia-módszer kipróbáltan hatékony módja a fiatalkorúak által okozott konfliktusok és bűncselekmények kezelésének. Igazi alternatívája lehet a hagyományosan alkalmazott fegyelmi eljárásoknak, büntetéseknél.

Akkreditálás folyamatban, a képzés részvételi díja 25 000.-Ft+áfa

■ GYERMEKBÁNTALMAZÁS

A képzésben résztvevők megismerkednek a gyermekbántalmazás megjelenési formáival, rizikófaktorokkal, tüneteivel, következményeivel, a bántalmazott gyermekekkel kapcsolatos preventív lehetőségekkel, az elkövetők és áldozatok jellemzőivel.

Az elméleti előadások mellett lehetőség van csoportos beszélgetésre, esetmegbeszélésre, filmek megtekintésére.

A tanfolyam akkreditált, elvégzése a szociális szakképzésben 40 pontot jelent, részvételi díja 30 000.-Ft.

A tanfolyam rövid számonkéréssel zárul, melyet követően a résztvevők hivatalos igazolást kapnak a továbbképzés elvégzéséről és a megszerzett pontokról.

■ CHICOCA FÁJA

Program a gyermekeket érő szexuális visszaélések megelőzésére. A Chicoca fája című filmre épülő program fő célja, hogy segítsen a gyermekekkel foglalkozó szakembereknek eligazodni a gyermekek elleni szexuális bántalmazás problematikájának kérdéskörében. A program működtetésének elsődleges indoka annak az úrnek a betöltése, amely a gyermek- és ifjúságvédelemben a gyermekabúzusok, így különösen a szexuális visszaélések vonatkozásában tapasztalható. A program preventív jellege mellett arra is felkészíti a szakemberhálóját, hogy hogyan artikulálja és közvetítse a felmerült konkrét érintettségéből adódó problémát az involválható szakember felé.

A képzés részvételi díja 25 000.-Ft+áfa.